

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

AYRINTIDAKİ ŞEYTAN

*Kültür, yaşam ve siyasetin
arka sokaklarına yolculuk*

Enver Aysever

Remzi Kitabevi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

2. BASIM

ENVER AYSEVER, 1971 yılında İstanbul'da doğdu. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nü bitirdi. Uzun yıllar tiyatro sanatına yönetmenlik ve oyun yazarlığı yaparak emek verdi. Tiyatro Çisenti'nin sanat yönetmenliğini yaptı.

Sahneye koyduğı oyunlardan bazıları: "Durdurulmuş Zamanın Fotoğrafi", "Renkler ve Günce", "Yağmurla Gelen Yüzler", "Yabancı'da Camus", "Açık Evlilik", "Dilekçe", "Frankie and Johnny", "Bir İstanbul Masalı", "Şimdi Yaşa Sonra Öde", Attilâ İlhan şiirlerinden oyunlaştırdığı "Ne Kadınlar Sevdim".

Yazıp yönettiğı çocuk oyunları: "Bebişler Karnavalı", "Renkler Cumhuriyeti", "Beyaz Dişler Ülkesi", "Güneşi Güldüren Soyran", "Kakaolu Olsun", "Yaşamak Güzel Arkadaşım". Bu oyunları *Çocuk Oyunları-1* adlı bir kitapta topladı.

TV8'de "Lacivert", NTV Radyo'da "Kurşun Kalem" isimli edebiyat programlarını hazırlayıp sundu. Yine TV8'de "Haber Aktif" programının içinde "Yazın Aktif" köşesinin sürekli konuğı olarak yorum ve eleştiriler yaptı.

Finansal Forum gazetesinde köşe yazarlığı yaptı. *Cumhuriyet*, *Varlık*, *Gösteri*, *İnsancıl* gibi gazete ve dergilerde, makale, deneme, araştırma yazılan yayımlandı.

Geç Kalmış Romantik adlı öykü kitabını. *Bir An Bin Parça* adlı romanı. *Nasıl Yazar Olunur?* ve *Yaralısın Türkiye* isimli deneme kitapları izledi.

Halen Yeditepe Üniversitesi'nde Televizyon Programcılığı ve Doğu Üniversitesi'nde Televizyon Haberciliğı ve Sahne Sanatları derslerini vermekte, aynı kurumun kültür sanat yönetmenliğinin yanı sıra yazarlık atölyesi çalışmalarını yürütmektedir. Ayrıca *Remzi Kitap Gazetesi*'nin yayın yönetmenliğini yapmakta, SKYTürk Televizyonunda "Sokağın Sesi", "Siyasal Analiz" adlı programlarda yorumcu olarak görev yapan Aysever, halen "Aykırı Sorular" ve "Ayrıntılar" adlı tartışma ve haber programlarını hazırlayıp sunmaktadır.

Aysever, *Bir An Bin Parça* romanıyla 2007 Yunus Nadi Roman Armağanını kazandı.

Evli ve Nisan adlı bir kız çocuğı babasıdır.

www.enveraysever.com

ENVER AYSEVER

Ayrıntıdaki Şeytan

*Kültür, yaşam ve siyasetin
arka sokaklarına yolculuk*

1. Basım

Remzi Kitabeyi

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayanlar: Handan Aysever - Irmak Zileli

Kapak: Emrah Apaydın

ISBN 978-975-14-1311-6

BİRİNCİ BASIM: Kasım 2008

İKİNCİ BASIM: Mart 2011

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.trpost@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Remzi Kitabevi A.Ş. basım tesisleri

100. Yıl Matbaacılar Sitesi, 196, Bağcılar-İstanbul

İçindekiler

*“Bu kafa egemen olduğça, Ağrı Ararat, Tunceli Dersim
olsa Cumhuriyet düzelir mi ki?”, 9*

Aidiyetini Yitirmiş Yurttaşlar Cumhuriyeti.....	11
Ülke Kerhane, Yurttaşlar Sermaye.....	15
Milletleri Yarıştıran Çirkin Olimpiyatlar.....	18
Son Tahlilde Barış Olasılığı.....	21
Bir Ahlak Yazısı.....	27
Uzlaşmak Değil Bağışlamak Gerek.....	31
Liberalizm Yoksulun Ekmegi Olunca (!).....	35
Vicdanları Temizlemek için Taksim’e.....	38
Kayıt Dışı Yurttaş.....	42
İslamcı işçiyle Eylem Yapılır mı?.....	45
Yüzde 99’u Müslüman Ülke Yalanı.....	48
Kapitalizmin İslamcı Ortakları.....	54
Madımak Müze Olsun.....	57
Onlar Öldüler, Siz Sırıyorsunuz!.....	60
Biz Kimiz?.....	64
Yanlış Cumhuriyet mi Yanlış Adam mı Yanlış Agos mu?.....	68
Terazisi Bozuk Solcular!.....	71
Efendiler Mustafa Kemal Bir insandı; Taşlaştırmayınız!.....	75
içtenlik, Küreselleşme, Saydamlık.....	79

“Gitmek mi Zor Kalmak mı? Ha bir de...

Gidecek Yerim Var mı?”, 83

Postal Kokusu Özleyen Kadınlar (!).....	85
Gitmek mi Zor Kalmak mı?.....	88
CHP’nin Sahibi Kim?.....	92
Sabaha Karşı 4.30’da!.....	96

Bir Küvette Elli Kişi.....	100
Taşınmak Bir Yazgı mı?.....	103
Samatya’da Bir Yudum Rakı.....	106
Uzansan Dokunacaksın Sanki.....	112
Ahmet Rasim’den Okuyun İstanbul’u.....	118
Mezarlık Kredisi İçin Sayılı Günler.....	121
Yalnızlar Çağında İstanbul!.....	125
“Yalnızlık Bir Yanlıştır Yahu”.....	128
Modern Zamanlarda Yalnızlık.....	131
Kapitalizmin Ahlakı Var mı?.....	135

*“Toprakları işgal altındaki yazar
hemen kaleminin özgürlüğüne sarılır.”, 139*

“Utanmaz Adam”lar.....	141
Üç İstanbul’u Okuyun.....	146
Umudun Düşmanları.....	151
Fuardan Aklımda Kalanlar.....	156
Yüzyılın En Önemli Romancısı Kim?.....	160
ikinci Roman Niçin Yazılır?.....	164
Görölmek, Gizlenmek Üstüne.....	168
Çok Tuhaf Şey Yaşamak!.....	172
Kafka’nın Çökü ya da Ergenekon Sanığı Joseph K.....	176
Var Olmak için Roman Perdesini Aralayalım.....	180
“Kör Olasın Demiyorum”.....	184
Yazlar, Yazarlar, Seçimler Üstüne.....	188
Yazarın işi Üstüne.....	192
Onurlu Olmak ya da Olmamak.....	196
Orhan Kemal, Nâzım Hikmet ve Mahpusluk.....	200
Bir Romancı Toprağının Sesidir.....	204

İlk Söz

Gazeteci kitaplarını pek sevmem. Günlük yaşamın koş-turması içinde hazırlandığım, özensiz olduğunu düşünürüm bu tür metinle-rin. Belki bir önyargı... Genellemeler yanılma olasılığını artırır.

Şöyle diyeyim; salt bir siyasi mesele peşinde koşan, yazınsal niteliğin göz ardı edildiği gazeteci yazılarını sevmem! Şimdilerde yüzlerce köşeden bize seslenen, ama okur için asla yazınsal haz taşımayan bu metinler niçin kitap olsun ki?

Bu kaygıyı içimde taşıdım hep. Benden sonraki kuşaklara, bugünü belgelemek, olup biteni aktarmak için yazmalıyım diye düşündüm. Neden?

Okuyacağınız yazıların bir kısmı *Cumhuriyet* gazetesinin pazar ekinde yayımlandı. Kimileri üç yıldır yayın yönetmenliğini yaptığım *Remzi Kitap Gazetesinde...* Kalanlar yeni ürünler. Hepsini bir edebiyatçı kaygısıyla ve tarihe not düşerken vazgeçilmez ölçütlerle yazdım. Okur ne der bilmem... Ancak çorak düşünsel ve estetik ortamımızda hiç değilse bu endişeyi gözetten bir kalemden çıktığı bilinsin istedim. Başardım mı? Karar sizin...

Kitap, 2007-2008 Türkiye'sinden bakışla, tüm dünyayı ve olup biteni irdelemeye çalışıyor. Yayma eşim Handan Aysever hazırladı. Varlığında kendimi güvende, verimli hissediyorum. Irmak Zileli, hem arkadaşım, hem de bu serüvende yoldaş ol-

du bana. Emeği büyük. Öner Ciravoğlu'yla tartışmalı günler yaşıyoruz. Zihnimi açıyor yaklaşımları. Beni yüreklendiriyor. Sayfa düzenini Hatice Taş yaptı. Göz nuru var bu kitapta. Sağ olsun...

Kızım Nisan bu süreçte doğdu, şimdi 18 aylık. “Baba” demeyi çoktan öğrendi, yürüyor ve dünyayı kavramaya çalışıyor. Ama nasıl bir dünyayı?

*Bu kafa egemen oldukça,
Ağrı Ararat, Tunceli
Dersim olsa Cumhuriyet
düzelir mi ki?*

Aidiyetini Yitirmiş Yurttaşlar Cumhuriyeti

“ A T iHiyetçilik”, toplumları ayırıştırıcı, üstelik kalıcı kin ve 1⁷¹ öfke doğurucu, ilkel bir hastalıktır.

Büyük savlarla ortaya çıkan, içi boş ve genellikle cehaletten beslenerek yandaş bulan bu hastalık, toplumların ruhsal çöküntüsünün bir göstergesidir. Kendine güveni olmayan toplumların, hamaset yoluyla bir arada olma gayretinin bir sonucudur.

Herhangi bir takımı tutmak, bir fan-kulüp üyesi olmak kadar bile önemi, değeri yoktur. Bir takım tutmak için birini diğerine yeğlemek; örneğin bir sanatçının kulübünde yer almak için, o kişinin diğerlerinden farklı olduğunu kavrayacak bir bilince, beğeniye sahip olmak gerekir. Oysa bir milletin üyesi olmak doğuştan gelir, üstelik herhangi bir çaba da gerektirmez.

Ernest Gellner, milliyetçiliğin politik bir tanım, tercih olduğunu ortaya koyar. Milletler, Tanrı vergisi, doğal oluşumlar değildir. Sonradan oluşturulan politik bir konumlandırmanın Kimi zaman milletler ortak kültürlerden oluşur, çoğu zaman icat edilmek zorunda kalınır. Sanıldığı gibi, millet ve milliyetçilik kavramlarının tarihi eski değildir. Söz konusu olan, genç ve pek çok zaafa sahip bir öğretilerdir.

Aslında doğuştan edinilen, bir millete ait olma durumu,

sonradan kurgulanmış bir siyasi tasarımın ürünüdür. Kutsiyet atfedilen bu durum, gülünç hallere düşürmektedir insanlığı. Doğaya şöyle bir baktığımızda hayvanlar arasında ne bayraktan, ne sınırlardan, ne de herhangi bir kutsal duygudaşıktan söz edilebilir. Söz konusu olan Hobsbavvm'ın dediği gibi; politik, teknik, idari, ekonomik ve diğer öğelerden oluşan bir sınıflandırmadır.

Hobsbawm, milletlerin ağırlıklı olarak tepeden oluşturulmuş bir kurgu olduğuna işaret eder. Sıradan insanın milli olması gerekmemektedir. Ona bu sorumluluğu, rolü ve görevi yükleyen, bir büyük toplumsal tasarım peşinde olan gücün tercihidir.

Bizim ülkemiz, aidiyet duygusunu büyük ölçüde yitiren insanlardan oluşmakta; bu durum giderek kökten ayrışmaları doğurmaktadır. Ekonomiyi biçimlendiren orta sınıf, beyaz yakalılar, kendi yaşam alanlarının daraldığını, laik devlet yapısının yerini muhafazakâr ve dindarlaşmış bir biçime terk ettiğini görmektedir. Bu sınıfın mensupları yeni oluşan devlet fotoğrafının içine kendilerini koyamamaktadırlar.

Büyük oranda, dindar ve az okumuş insanlardan oluşan; esnaf, zanaatkâr diyebileceğimiz ve yeni bir sermaye oluşumuyla birlikte gündeme gelen bir diğer insan topluluğu da bu aidiyet duygusunu ya hiç taşımamış ya da çoktan yitirmiştir. Modern-laik yapıdaki Türkiye Cumhuriyeti, hiçbir zaman onları, ifade etmemiştir. Üstelik bugün, çoğunluk olarak iktidar olmuşlar, ancak bir türlü muktedir olmayı başaramamışlardır.

Çok zamandır dillerini, kültürlerini yaşama noktasında zallimce engellemelere maruz kalmış Kürt nüfus, dünyanın değişen dengeleriyle birlikte artık hepten ait olma duygusunu yitirmiştir. Geçmişte pek çok örneğini gördüğümüz köy yakmalar, bok yedirmeler, dayak, işkence uygulamaları bu insanları temelsiz bir terör örgütünün kucağına atmıştır.

Bölgesel gelişmeler, küresel kapitalizmin ürünü olacak bir başka milliyetçi devletin, Kürt devletinin oluşmasına olanak vermekte ve bu insanlar, yanılgıyla, bir milliyetçi baskı öğretisinden diğerine geçiş yapma eğilimindedirler.

Aynı sözleri inançları gereği ötekileşmiş, dışlanmış Alevi toplumu için de söylemek olanaklıdır. Tuhaf olan, bu büyük, halın sayılır kitlenin Osmanlı zulmüne tepkiyle, yeni kurulan cumhuriyete büyük inançla sarılmış olmasına karşın; genç (umhuriyetin baskıcı Sünni-Hanefi uygulamalarıyla ezilmeleridir. Şimdilerde iktidarlaştıran Nakşi geleneği bu insanların aidiyet duygusunu derinden zedelemiştir.

Kimsenin kendini sahibi hissetmediği bir devlet aygıtının dik durması, ilelebet payidar kalması olanaklı mıdır?

Bu sorunun yanıtı için yine küresel zırvaların ne söylediğine bakmak gerekir. Tüm bu insanların bir arada yaşama iradesine sahip olması için çok önemli gerekçeler bulunmaktadır.

İkonomist Friedrich List, önemli kaynaklarla donatılmış, büyük nüfuslu ve geniş bir toprak parçasına sahip olmanın, milliydin esas gereği olduğuna dikkat çekiyor. Küçük devletlerin ayrı bir dili olsa bile sanatın ve bilimin gelişmesi için derme çatma kırımlara sahip olabileceğini söylüyor ve ekliyor: “Küçük bir devlet kendi toprakları içinde üretimin çeşitli dallarında asla lam anlamıyla yetkinleşemez.”

I lobsbawm ulus-devlet yapısını eleştirmekten geri durmamış; yine de Leninist-Wilsoncu bir yaklaşımın, toplumların kemli yazgılarını tayin etme hakkının yirmi birinci yüzyıl için <,o/üm üretmekte sağlıklı sonuçlar vermeyeceğine işaret etmiş-
tır.

Tek kutuplu, küresel kapitalizmin kucağındaki dünya sosyalistleri, ulus-devletleri yeniden kurgulayarak yola çıkmak zornuunda kalmışlardır. Ulus-devletler, henüz ömrünü doldurmuş, tersine küresel şiddete karşı bir direnç noktası olarak yenden güçlenmiştir.

Çok dilliliğin, çok kültürlülüğün, çok dinliliğin önemini kavrayarak, ortak yazgıya mahkûm insanlar olmanın, aynı coğrafyaya ayak basmaktan kaynaklı olduğunu tüm gruplar yeniden kavramak zorundadır.

Hangi milletten olduğumuzun öneminin kalmayacağı şiddet günleri kapımıza dayanmıştır.

Ülk e Kerhane, Yurттаşlar Sermaye

•
uT nsan yurdunu niçin sever?” sorusuna türlü yanıtlar verile-
JL bilir. Craig Calhoun’un *Milliyetçilik* adlı kitabında verdiği
yanıt, sanırım hem masum, hem de açıklayıcı. Şöyle diyor yazar;
“Yuva, söylenegeldiği gibi, her zaman kabul gördüğümüz yerdir.
Bu anlamda birçok insanın bir ulusa mensup olmakla ilgili dü-
şünceleri, böyle bir yuvası olma hissinden türemiştir.” Demek,
özel bir alana sahip olmak, kabul görmek, ait olmak isteği; şef-
kat, sevgi, hoşgörü hissetmek; yalnızlığı sağaltmak ve alabildiği-
ne özgülleşmek anlamına gelir yuva... Yani yurt...

“Bir ev al oğlum bir ev... Elin ayağın tutarken ev sahibi ol.
insan ne olsa yer. Soğan ekmek yersin yine doyarsın. Ama başı-
nı sokacak evin olmazsa sürünürsün” derdi anneannem. Uzun
süre bu acılı haykırışın kaynağı üzerine düşündüm, içinde de-
rin bir kaygı, sahipsizlik duygusu barındırıyordu. Sanırım bizim
coğrafyamızda pek çokları için geçerli olan bir ürkütücü fikir
yuvasız kalmak, kendine yetememek. Doğru dürüst bir sosyal
güvenlik sistemi kuramamış devletin yurttaşlarının böyle his-
setmesi doğal. Herkes bir yuva kaygısına düşmüş...

Kuşkusuz yuva demek, bir anlamda da aile demek! Böylesi
özel bir alanı, anlamlı bir çatıyı paylaştığınız insanlarla güçlü
duygu bağları da gelişir elbet. Kimi zaman anne, baba, çocuk-

lardan oluşur yuva; kimi zaman öğrenci fertlerden... Bazen çalışmak için gurbete yolu düşen iki işçidir yuvanın kişileri. Her ne olursa olsun, ortak bir yazgıdır paylaşılan. Eğer siz bir yurdu yuva gibi görmeye başlarsanız; oranın insanları da ailenizdir...

Bu yüzden annem hâlâ Langa'daki arkadaşı Yani'yi sevgiyle anımsar; babam Musevi oyun arkadaşının adını silemez aklından; en yakın dostum bir Kürt kızıdır benim... Ve onlardan biri eksilirse, bu coğrafyanın armonisi bozulur, sesler kötü çıkmaya başlar, meyvelerin lezzeti kaçır, katlanılmaz bir yer olur bu ülke...

Yurtdışma çıktığınızda bir memleketlinize rastlamak bu yüzden heyecan verir. Aynı kaptan yemiş olmanın, aynı çanakta içmiş olmanın ortaklığıdır söz konusu olan. Temiz caddelerde, fiyakalı lokantalar görürsünüz ama, bir türlü doyuramaz yedikleriniz sizi... içtiğiniz su midenize dokunur. Ortak yazgının insanı olmak, aynı yuvada yaşama bilinci kolay edinilmez. Yuvayı değerli kılan, birlikteliğin gönüllü olmasıdır... Kavgaların kardeşçe bitmesi ve nihayetinde her kişinin, diğeri kadar hakkının, hukukun olmasıdır bu güçlü bağ kuran. Kindar bir sorguya izin vermez aile olma bilinci...

İnsan yurdunu, bir yuva gibi sever; hesapsız, çıkarsız, içten...

Yuvanıza bir gün, tanımadığınız korkutucu yüzlü adamlar, çamurlu pabuçları, ürkütücü sesleri ve kural tanımaz tavırlarıyla girerse aklınızı kaçırabilirsiniz! Kendini çırlıçıplak, çaresiz hisseder kişi. Kimi zaman günün olmadık saatinde kapı çalar da, patlamış boruyu tamir etmek için gelir biri... Rahatsız olur; mutfağın, yatak odasının kapısını çekiverirsiniz. Kol kırılır, yen içinde kalır. Yokluk, kir pas, ev halinin mahremiyeti gözler önüne serilsin istemez insan.

Yurdunu da böyle korur kişi. Gündüsel olarak. Elinde olmadan sakınır kem gözlerden. Az gelişmiş olabilir bir ülke; insan-

ları cahil, yoksul, aç olabilir. Ama elin önüne o haliyle çıksın istemez kimse...

Dışardan gelenin, komşuluk adabına uygun olmasını bekleriz; evimizin kurallarına uymasını, mahremiyetine saygı göstermesini, düzenimizi hor görmemesini. Mahallenin kuralları vardır. Borç almanın, vermenin; gelenekten gelen mertlik ölçütleri vardır. Arkadan vurmamanın, gammazcı olmamanın erdemi-ne inanılır.

Ülke bir yurttur. Yurttaşlar ailenin üyeleri.

Eğer günün birinde aileden birileri, tüm bu kendiliğinden oluşmuş hukuka aykırı davranırsa; ortak bir karar vermeden sürekli borçlanır, har vurup harman savurursa; evin eşyalarını ipoteğe çıkarır, üstelik onları koruyamaz satarsa; evin içinde birileri âlem yapmaya başlamışsa, başköşeye itin teki yerleşip, ev halkına buyurmaya girişmişse; yatak odası mahremiyetini yitirmiş, herkese açılmışsa; mutfaktaki ekmek bozulmuş, adil pay edilmiyorsa... Anlayacağınız o evin sahipleri, artık birer yabancuya dönüşmüşse...

O yuva, yuva olmaktan çıkar...

O ülke, ülke olmaktan çıkar...

Ve o insanlar...

Herkesin hesapsız, sorgusuz girdiği eve genelev denir. Burada cinsel gereksinimini karşılamak için bulunur kişiler. Biri alıcıdır, diğeri satıcı. Bir aileden, bir yuvadan söz açılmaz. Kölelik ilişkisi vardır...

Herkesin parayla “bey” olduğu yerin ne mahremiyeti olur, ne kutsiyeti, ne de sevgisi... diyeceğim; iş bu noktaya gelince ülke olur kerhane, yurttaşlar da sermaye!

Milletleri Yarıştıran Çirkin Olimpiyatlar

Yaz olimpiyatları heyecanı, tek kanallı yıllarda yaşamımıza egemendi. Anımsıyorum; açılış günü törenini izlemek için evlerde hazırlıklar olurdu. Alışverişler akşam izlencesi için yapılır; eş, dost, akraba bir umut geçerdik ekran başına. Yaz tatiline girmiş öğrenciler olarak kuzenim ve ben, sabahlara dek yarışmaları izlerdik. Hüzünlü bir umutla...

Bir ulusun aşağılık duygusu yaşıyor olmasının birçok nedeni vardır elbet. Büyük olasılıkla, üzerinde bulunduğumuz toprakları korkutucu bir savaş sonunda zorla elde tutabildiğimiz için, sürekli bir yenilgi psikolojisi işlenmişti genlerimize. Türk'ün kazanmakla, başarmakla, önde olmakla ilgili bir sorundu bu...

Belki Türk olmakla ilgili aidiyet duygusunu da sorgulatmak için, baskın bir halde üstümüze giydiriliyordu bu kimlik!

Olimpiyatların barışçı ruhuna rastladığımı anımsamıyorum.

Soğuk Savaş ortamında, ikiye bölünmüş dünyanın, madalyalar üzerinden dökümünü görürdük dört yılda bir. İnsan bedeninin neler başarabildiğiyle ilgilenen yoktu. Ya da ulusların birbiriyle kaynaştığını, daha güzel bir dünya için, yeni bir dil geliştirildiğini de duymadım. Oysa madalyalar vardı ve herkese haddini bildiriyordu. Güçlü olan en üstte, güçsüzler alttaydı...

ABD hep önde, en önde olmalıydı.

Çocuk ruhumda bunun nasıl bir hasar yarattığını şimdi fark ediyorum. Geceler boyu önde koşacağımız bir yarışma bekler dururduk. Ay yıldızlı bayrağın en üstte olması için yalvarır gözlerle bakardık beyaz cama. İstiklal Marşı'nı işittiğimizde göğsümüz kabarıp, yüksek perdeden eşlik ederdik... Bunun için de güreşçilerin minderde yer alması için beklerdik... Ata sporumuz olan, estetik düşmanı güreş...

Olimpiyatlar dünya çocuklarına, güçlü-güçsüz ilişkisini anlatmak için varmış meğer...

Egemenlerin sürekli kürsüde olduğu; ezilenlerin hüznüyle, özlemle baktıkları bir kudret gösterisidir yaşanan. Ha, bir de, “eğer bana dahil olursan, benim gibi olursun” tanıtımı yapılır sık sık... Dünyanın dört yanından gelen, farklı dillerde, dinlerde, ırklarda olan insanın kutsal (!) ABD bayrağı altında yer alması için her türlü araç kullanılır.

Ya kazananın yana olacağını ya da her zaman öteki kalacağını, bu serbest piyasa olimpiyatlarında...

İki güçlüden biri devrildi (!) mi, henüz bilmiyoruz.

Bir süre önce Rus büyükelçisinin Leyla Tavşanoğlu'na söylediklerine bakılırsa, dünya yeniden iki kutuplu olacak. Dahası Kafkaslar'daki tarihi savaş, olasılıkla bunun ilk adımı! Olimpiyatların başladığı gün yağmur gibi yağın bombalar neyin göstergesi sizce? Ulusunuz hangi kutupta belli de, ya siz hangi taraftasınız?

The Independent gazetesi yazarı Johann Hari, yeni kutuplaşmanın güçlü taraflarından biri olan Çin'in, işçi ve emekle ilişkisini yazmış. Çin, olimpiyatların ev sahibi. Görkemli açılıшта dünyaya her türlü iletisini sundu. “Güçlüyüz”, “Paramız var”, “Yetenekliyiz” ve “Senin başardığın her şeyi biz de başarırız” dedi Batı'ya. Bu aynı zamanda, yeni sömürge savaşında ben de varım, demekti.

Dünya pazarlarında egemenlik kuran ucuz Çin ürünleri,

çoktan Batı'nın kara kara düşünmesine neden olmuştu. Tuhaf küreselleşme çağı, Fransız, Alman, İngiliz markalı ama Çin ürünü olan mallarla doldurdu dört yanı... Kimileri bıyık altından güldü... Artık her şey ucuzdu, çok ucuz... Elbet işçinin, çalışanın canı da!

Çin'de pek çok köylü işçi (kadın) fabrikalarda yaşıyor. Her gece saat 22.00'ye dek çalıştırılıyorlar. Eğer yorgunluktan dolayı, bir an olsun esnemek, boynu gevşetmek isterseniz, hemen denetim altına alınıyorsunuz. Çevreyle ilişki yasak, sadece üretmek ve çalışmak için var o işçiler...

Derileri kalkmış, sürekli tiner solumaktan ciğerleri tükenmiş, ruhsal bozuklukları olan milyonlarca işçi... Dışarıda her an onların yerini almaya gönüllü milyonlarcası daha var...

Batılı denetçiler arada bir gelip bakıyorlar duruma. Sonunda işçi direniyor ve kazanıyor. Art arda gelen işçi ölümleri sendikalaşmanın önünü açıyor. Seçilmişlerden oluşan, hakları koruyacak, bağımsız sendikalar. Ancak ortaya çıkan durum, Batılı küresel sermayenin kazancım azaltıyor; maliyetler yükseliyor. Nike, Ford, Dell gibi şirketler, başka ülkelere gidebileceklerini sezdireyorlar Çin'e!

İşçiler, Batılı demokrat dostlarınca yalnız bırakılıyor.

Çin fabrikalarında her ay 50 bin parmak doğranıyor, her yıl 130 bin kişi ölüyor, bir milyondan fazla ölümcül hastalığa yakalanan işçi, yazgısına boyun eğiyor...

Aklıma ülkemizdeki jean (kot) işçileri geliyor...

Milletlerin vahşice yarıştırıldığı olimpiyatların arka sokaklarında bunlar oluyor işte...

Küreselleşme çirkin, milliyetçilik aşağılayıcı ve çocuklar sürekli boynu bükük...

Dalgalanan, sömürgecilerin, çokuluslu şirketlerin, vahşetin bayrağı...

Orada birinci olsan kaç yazar?

Son Tahlilde Banş Olasılığı

Güncel siyasal yaşam çözümlemeleri genellikle tarihin büyük yük ve keskin akışı içinde yanıltıcı veriler sunma noktasında kalmaya yazgılıdır. Bu kuşkusuz, çözümlemeyi yapan kişilerin serinkanlılıktan uzak, olayların sıcaklığının heyecanına ve telaşına kapılmış olmalarından kaynaklıdır. Oysa biliriz ki, siyaset pek çok zaman zıt kutuplarda gibi duran kimi oluşumları kolaylıkla bir araya getirmiş ya da daha ötesi kısa bir zaman sürecinde doğru bildiklerimiz yer değiştirmiştir. Kuşku yok ki yanlış yapma hakkı herkes için aynı oranda geçerlidir. Ancak kinci olmaya ve bu duygunun esaretiyle toplumsal yaşantının akışını olumsuz etkilemeye kimsenin hakkı yoktur.

İyi bir tarih okuru için savaşların büyük önemi vardır. Savaşların sonuçları, kayıtlarda ne denli önemli yer bulursa bulsun, esas olarak değerli olan bilgi, bir toplumu savaş yapmaya taşıyan gerekçelerin oluşması, bu süreci etkileyen aktörlerin kimler olduğu ve nasıl karar aldıklarıdır. Elbette savaşlardan geriye büyük komutanların isimleri kalır. Savaş taktikleri çoğunlukla zihinsel becerinin ürünüdür. Başka bir deyişle tarihe kayıt düşülecek kadar önemli zaferler kazanan komutanlar, bir tür satranç oyuncusu gibi ya da filozof olarak algılanmalıdır. Nitekim savaş meydanlarında birbirinin askerlerini öldürmek için olağanüstü hesaplar yapan bu komutanlar, bir yengi ve ye-

nilgi sonrasında bir araya geldiklerinde birbirlerine büyük saygı gösterirler. Zorlu bir müsabakanın sonuçlarını değerlendiren yorumcu gibidirler. Kimi zaman karşılıklı kahve içer, kimi zaman bir yemek yerler. Kindarlık söz konusu değildir. Saygı asla elden bırakılmaz.

Meydanlarda ölen ve kayıtlara salt bir sayısal değer olarak düşülen savaşçıların kim olduklarından, hangi duyguları yaşadıklarından pek söz edilmez. Elbet bu insanların da aileleri olmuştur. Onlar da düş kurmuş, amaçlar edinmiş ve belki büyük, kutsal değerler adına o meydanda bulunmuşlardır ama, tarih onlardan söz etmeyecektir. Belki edemeyecektir demek daha doğru. Kayıtlara ancak düşünce üretenler geçer. Demek ki, öyle ya da böyle, hükümdarlar, komutanlar, yani erk sahibi olanlar seçkin bir konumda bulunarak rollerini oynamışlardır her zaman.

İçinde bulunduğumuz yılları bu tür bir kavrayışla yorumlamak kolay olmayacaktır. Ancak içinde yaşadığımız toplumun insanların kıyasıya düşmanlaşmasına, kısır çekişmeler sonucunda can vermesine engel olmak istiyorsak, her zaman cebimizde yeni bir barış planıyla dolaşmak zorundayız. Barışa olan inanç kadar, bu yönde sonsuz tasarım yapmak da bir aydın, düşünür sorumluluğudur. Madem doğrudan tarihin akışına yön verme olanağını bulamıyoruz, öyleyse yüksek sesle barış arzumuzu dillendirmeyi denemeliyiz. İçine doğacağımız ülkeyi ve toplumu seçme özgürlüğümüz yok belki, ancak ona yön verme olanağından da yoksun değiliz.

Batı, Türkiye'yi Ortadoğu olarak tanımlamıştır. Bu tanımın yapılma anlayışı bile, dünyanın hangi uygarlık merkezinden biçimlendirildiğinin bir göstergesidir. Bu coğrafya, her zaman pek çok gerekçeyle düşmanlıkların ve kanlı çatışmaların kaynağı olmuştur. Hatta buradan kin, nefret, terör ihraç olmaktadır dünyanın egemen diğer bölgelerine. Demek ki barış üstüne en çok çözüm önerisi buradan çıkmak zorundadır. Acı, bu coğrafyanın

insanlarımıdır. Ortadoğu halkları, doğrudan veya dolaylı olarak ortak yazgıya mahkûmdurlar.

Bölgenin üç temel açmazı vardır.

— Otoriter yönetimler

— Din egemen toplumsal yapı. (İslamiyet'in dünyevi olmasının getirdiğı durum)

— Küreselleşmenin getirdiğı, giderek daha yoksullaşan ve militanlaşan halklar.

Bölge devletlerinin, varsıl olsun, yoksul olsun tümü otoriter yapıda kurgulanmıştır. Bu durum, hem iktidardakilerin, hem de uluslararası düzeyde bu ülkeleri bir sömürge olarak kullanan küresel egemenlerin işine gelmektedir. Zengin kaynakların varlığı herkesin iştahını kabartmış, ancak niyeyse, bu zenginlik halkla asla paylaşılmamıştır.

Otoriter devlet yapısının bir türlü değişmemesinin, sorgulanamaz olmasının ardında din unsurunun olduğu açıktır. İslamiyet'in otoriter ve dünyevi yapısı, bölge insanının iman merkezli algısına ve otoriteye tapmasına neden olmuştur. Dini zorunluluklar teknolojik, toplumsal gelişmelerin önünde en büyük engeldir. Bilimsel bilgi üretmekte güçlük çeken bu toplumlar, zenginliklerini bile Batı eliyle gümüşğma çıkarmak zorunluluğundadır. Elbet bu toplumların bir türlü demokratikleşemesi de, yine dini nedenlere dayanır.

21. yüzyıl, yepyeni bir kavramı da ortaya atmıştır: Küreselleşme. Bu olgu geniş bir konudur. Yine de kısaca belirtmek gerekir ki, tek kutuplu dünyanın oluşmasıyla birlikte kaçınılmaz olarak yerel unsurlar, yani dini ve etnik kimlikler öne çıkmaktadır. Demokratikleşemeyen toplumlarda bu durum, militanlaşmaya, taleplerin makul yollardan değil, şiddetle dile getirilmesine neden olmuştur.

Yoksul ve kendini gerçekleştirme olasılığını yitirmiş bireyler terörün kaynağı olmaktadır. Özellikle inanç temelli terörün önüne geçmek çok zorlaşmaktadır. Şiddet, kutsal bir amaç uğ-

runa ortaya çıkınca bilinen hiçbir önlem çare olmamakta, daha-sı toplumları daha da otoriter ve inançlı yapmaktadır. İnanç genellikle diğer inancı kovduğu ve düşman saydığı için de bir arada yaşama olasılığı hayli azalmaktadır.

Türk, Kürt, Arap bir arada yaşama zorunluluğu bulunan milletlerin aydın, sanatçı ve düşünürleri; “Sen hangi dindensin?”, “Sen hangi milliyettensin?” sorularını lanetleyerek, alçaklık sayarak ve bunun üzerinden siyaset yapmanın olanaksız olduğunu bilerek yola koyulursa barış olasılığı gerçekleşebilir. Aksi halde milliyetçiliğin milliyetçiliği doğurduğunu; koyu dindarlığın, mezhepçiliğin, karşısında daha katı olanını bulduğu toplumbilimsel, siyasal bir gerçektir.

Her gün şehit cenazelerinin geldiği, kentlerin göbeğine canlı bombaların savrulduğu, bir evladı askerde, diğeri dağda olan anaların yaşadığı bir coğrafyaya düşünsel yolla barış gelir mi sorusu yanlış, haksız olacaktır. Toplumlar önce aydınların uzlaşmasıyla birbirini tanır ve anlar. Elinizde dayanak alacağınız bir toplumsal tasarınız yoksa, üzerinde konuşacağınız ve kitlelere anlatacağınız bir sözünüz de yok demektir.

Demek, dindarlaşmanın demokratikleşmenin önünde en büyük engel olduğunu, milliyetçi vurguların birini diğerine göre ötekileştirici etki yaptığını benimseyerek koyulmalıyız yola. Yeni bir dile gereksinim vardır. Günümüz Türkiye’inde Kürtler adına siyaset yapanlar ile Kemalistler birbirini anlamak için yeniden adım atmalıdır. Ancak bu yolla barışma olanağı bulunabilir.

DTP milletvekili Aysel Tuğluk’un Kürt sorununa ilişkin görüşleri mutlaka ciddiye alınmalı, o metinler üzerinde konuşma zemini aranmalıdır. Tuğluk, ciddi bir özeleştirici yaparak, Diyarbakır’da aday gösterilen Türk kökenli bir kişiye, bölgeden, aynı ırktan olmadıkları için tepki gösterenler olduğunu yazmış ve sorgulamıştır. Bu anlayışın kapsayıcı, demokratik olmadığı altını çizmiştir. Aynı şekilde İstanbul ikinci bölgeden aday

olan bir diğerk adayın Kemalist geçmişı olduğu için dışlandığını, desteğin çekildiğini yazmıştır. Bu milliyetçi yaklaşımı reddetmiştir.

Tuğluk'un bir diğerk önemli açılımı yine bölgeye yöneliktir. Kürt nüfusun ağırlıklı olduğu yörenin varsıllık, yoksulluk sorununun bir türlü tartışılamadığından söz açmıştır. Feodal yapının eleştirilememesinden yakmmıştır. Muhtemelen pek çok kişinin bildiği, düşündüğu gibi, bu yapının birilerine yaradığını okura sezdirmiştir.

Bölge halkının dini duyarlılığını fark ederek siyaset yapanların giderek güçlendiğini ve küresel güçlerin desteğini alan bu grupların gerçerk siyaseti gölgelediğini fark etmiş olmak, Aysel Tuğluk'a yeni bir açılım yapma zorunluluğu getirmiştir. Kemalist, sol, muhalif güçlere çağrı yapmaktadır Tuğluk.

Bu noktada herkese düşen görevler vardır.

Geçmişte bölge halkına uygulanan şiddetin karşısında duranlar, Kemalist solculardır.

Kürt kimliğinin tanınması ve dillerinin özgürleştirilmesi için çabalayanlar, Kemalist solculardır.

Türk modernleşmesine inanan, demokratikleşme için büyük bedel ödeyenler de yine Kemalist solculardır.

Bu üç madde bile konuşmaya başlamak için yeterlidir. Kemalizmi salt milliyetçiliğe indirgeyen ve hatta dindarlaşmayla taçlandırmaya çalışanlar ile Kemalist sol grup arasında konuşacak, uzlaşacak hiçbir ortak nokta yoktur. Oysa Kürt aydınlar ve Kemalist solcular, demokrasi, çok seslilik, emek, paylaşım gibi pek çok noktada buluşabilirler.

Unutmamak gerekir ki Kürt siyasetinin önde gelen bir ismi Kemalist-sol anlayışla oluşan Ecevit CHP'sinden ve Erdal İnönü SHP'sinden milletvekili olmuştur. Demek ki geçmişte ortak bir dil kurulmuş, bu yolda sonuç alınmıştır.

Aydınların kin tutmayacaklarını, kan davası gütmeyeceklerini bilerek ve tarihin akışında anlamlı bir eser ortaya koyabil-

mek için herkes birer adım yaklaşmalıdır. Geçmişin bilançosunu yapmak ya da keskin milliyetçi bir dil kullanmak elbette bu işbirliğini başlamadan bitirir.

Dindarlaştırılan, muhafazakârlaştırılan, yoksullaştırılan halkların dilsizleştirildiğini de unutmamak gerekir.

Bir Ahlak Yazısı

Uğur Ünel, seksenlerini sürmekte olan bir genç adam. Onunla ilkin Oğuz Atay vesilesiyle karşılaştım. Atay meraklısının karşısına, usta romancının biricik arkadaşı olarak çıkar Ünel. Atay ile Ünel'in arasındaki tutkulu, karmaşık, giz dolu yaşantıdan söz açacak değilim. Ünel'le ikinci karşılaşmam, sevdiğim, dostluk ettiğim kuzenlerimin oğullarına piyano derisi vermesi nedeniyle oldu. Edebiyat tarihinde yer tutmuş birinin yaşıyor olması, hele ki bir anda yanı başımdaki bir evde soluk aldığı öğrenmek, tarifsiz bir mutluluğa taşıdı beni. Bilmem ki, başka kimsede var mıdır bu türden bir tutku; bir kurgu içinde duran kimilerinin, yaşamın gerçeğinde karşıma çıkması büyüleyici...

Bu iki karşılaşma tanışma olanağı vermedi bana. Başka biçimde söylersem, sevgili Uğur Hoca'yı tanıdım da, yüz yüze gelmedim. Anlatacağım öyküde de yüzleşmek yok; ama bir konuşma ve beni derinden etkileyen bir düşünme biçimi var.

2008 Pekin Olimpiyatları... Türkiye, bu yarışma arenasında sürekli nal topluyor. Neyse ki, Etiyopya kökenli, Türk vatandaşı bir kız, Elvan çıkıyor piste. Koşuyor da koşuyor. Elvan koştuğu, rakiplerini bir bir geride bıraktıkça, yurtaşlarımız evlerinde övünçle, gururla dikleşerek, mutlu, soluk almaya başlıyorlar. İki yarışmaya katılıyor, ikisinde de ikinci oluyor Elvan. Her yarışmacı gibi o da bayrağını alıp, dolaşmak istiyor pistte. İlk yarış-

manın sonunda Türkiye'nin bayrağını pelerin yapıyor, selamlıyor izleyenleri. İkincisindeyse, sevincini doruğa taşımanın simgesine dönüşecek bir bayrak bulamıyor. Şaşkın şaşkın dolanıyor; yalvarır gözlerle bir bayrak bulmak için aranıyor...

Uğur Hoca bu sahneye tanıklık ediyor işte. Öfkeleniyor. Kendini uzaklarda yalnız hisseden bu kızla birlikte atıyor yüreği. Sarılıyor telefona, benim televizyon programları yaptığımı bildiği için, kuzenden alıyor numaramı ve başlıyoruz konuşmaya.

Elvan on beşinde geldi bu ülkeye. Hiç görmeyeceği bir adamla evlendirildi ve yurttaş yapıldı. Bu olimpiyatlarda da, bizim için, Türkiye için koştu. Doğal olarak başarısını da, daha çocuk yaşta geldiği bu ülkenin bayrağına sarılarak kutlamak istedi. Eğer biz, bu kızı Türk saymıyorsak, orda ne işi var? Ben Selanik dönmesi bir ailenin çocuğuyum. Köken olarak Türk değilim. Ama yedek subaylık yaptım. Vergi verdim. Çocuk yetiştirdim. Atatürk çocuğuyum. O kızı Türk saymıyorlarsa, Türk kim? Ben de tüm yaptıklarımı geri veriyorum, öyleyse ben de Türk değilim!

Kaç zamandır kafa patlattığım bir sorundu bu. Milletler, milliyetler, hele ki bizim gibi kimsenin kökünün arı olmadığı, iyi ki de olmadığı bir coğrafyada, bu biçimde bir tasnif yapılabilir mi?

Elvan'ın başına gelenlerin, geleneksel bir Türk aymazlığından kaynaklı olduğu, görevlilerin beceriksizliği yüzünden kızın orada yapayalnız kaldığı açık. Ancak, Uğur Hoca'nın ruhunu sızlatan o duygu, kaygı, hepten yersiz mi? Ben Uğur Hoca'mn, koca bir ömrün sonunda geldiği noktanın endişe verici olduğunu görüyorum. Küresel iklim, dünyayı birleştirmek yerine mikro-milliyetçilikler yaratıyor. Bir yanda, kapitalizmin, sürekli kazanma dürtüsü, küçücük çocuğu ülkesinden edip, sizin için koşmasını sağlıyor; diğer yandan sürekli bir ötekileştirme yaratan düzen büyüyor, geliyor. Çelişki!

Burada açık bir ikiyüzlülüktür söz edebiliriz. Elvan talihli.

Başarılı bir sporcu olduğu için, bizim ülkede ya da dünyanın bir başka yerinde ev edinebilir. Bir kimliği, bir pasaportu olur. Oysa, Beyoğlu sokaklarına çıktığımızda sıra sıra kaçak göçmenler görüyoruz. Dahası, kimilerinin şiddete uğradığını biliyoruz. Burada kalmak için çırpman; bir yurt edinmek, daha iyi yaşam sürmek için yalvarır gözlerle bakan bu insanların, asla bu türden bir şansı olmayacak.

Bizim yurttaşlarımızın da, Avrupa'da böyle acılar yaşadığını biliyoruz.

Bir de sürekli göçebe duygusu yaşayanlar, kendini köksüz hissedenler var. Çağın derin yabancılaşmasından pay alanlar... Uğur Hoca onlardan sanırım. Olup bitenler, yüreğine bir bıçak saplıyor. Ayağım bastığı coğrafyanın vahşi dönüşümünden acı duyuyor.

Geçenlerde bir Trabzonlu dostla yemek yerken açıldı konu. Bir arkadaşının köken merakı gündeme geldi. Türklük taslar-ken, bizim dost bir soru yöneltmiş kendisine. Pontus'un bölgeye etkisini sormuş. Nasıl olup da, kendini safkan bir Türk olarak tarif edebildiğini ve Türk kökenli olmayanları aşağıladığını sormuş! Yanıt yok tabii...

Kimimiz Arap olarak buradayız, kimimiz Çerkez; bazıları-mız Rum kökenli, öbürü Ermeni, başkası Kürt... Çoğaltabiliriz. Elvan'da Etiyopyalı...

Şarkıcı Esmeray Abla siyah tenliydi. Beraber tiyatro yaptığımız yıllarda konuşur, şakalaşırdık. Onun yüzüne bakıp da, bir Türk'ten söz etmek olanaklı mı? Oysa en ünlü şarkısı "Gel Tezkere"ydi. Bir asker ocağı şarkısı... Sevelim sevmeyelim, herkesin çocuğunun gittiği, bu coğrafya insanınca kutsal sayılan bir ocağın şarkısını, olasılıkla Afrika göçmeni bir ailenin birkaç kuşak sonraki şarkıcı kızı seslendiriyor.

Dünyada iki ırkın kaldığı bir süreçteyiz. Zenginler ırkı, yoksullar ırkı. Değerli pasaport sahipleri ve değersizler ya da pasaportsuzlar. Böyle çatışmacı bir iklimde, Anadolu, zihnimizi aç-

çaktır. O toprağa bakmak, buradaki uygarlıkları bir bir saymak, büyük olanak sağlar bize...

Ortada bir ahlak sorunu olduğu açıktır.

Teni, dili, milliyeti yüzünden insanların yalnızlaştığı, öteki-leştiğı bir çağ mutluluk veremez. Ulus devlet süreci büyük yara almıştır; modernizmin türlü açmazları, insanlığın büyük ideası hızla çökmüştür. Ancak bu büyük resimde, unuttuğumuz, bire-yin çalkantılı ruhu işte.

Ahlak bizi iyileştirir. Ahlaklı insanların milliyeti aynı olur.

“Yalnız ve güzel ülkem” diyen Nuri Bilge Ceylan, bir mil-letin yalnızlığından değil, küresel şiddete maruz kalan yoksul, kimlikleriyle oynanmaya çalışılan insanlardan söz açıyordu sa-nırım.

Zaten bir sanatçı hep bundan söz etmez mi?

Uzlaşmak Değil Bağışlamak Gerek

Umberto Eco, entelektüel işlevi yerine getirmenin, ahlaki bir seçim olduğunu yazmıştı. Bir cerrahın yaşam kurtarmak için canlı eti kesmesi gibi, diye eklemişti. Bu eylem sırasında hiçbir duyguya yer bulunmaz. Cerrah müdahaleyi sürdürmenin bir sonuca varmayacağını görünce, açtığı yeri kapar. Yine duygusuz bir tutumla yapar bunu. Entelektüel işlevin de tam böyle olduğunu söyler Eco. Kimi zaman bazı sorunların çözümsüz olduğunu dile getirmek gerekir. Aslında bunun da bir çözüm yöntemi olduğunu altım çizerek. Bu da ahlaki bir seçimidir. Kimi zaman bildiklerinizi açıklamak ve tersi, vicdani bir yükümlülük halini alır.

Bugün okur-yazarların farklı bir konumu olduğu ortadadır. Büyük kitlelerin, belki ağırlıklı olarak yığılma kalabalıklarının, pusula gereksinimi artmaktadır. Bir kabullenmişlik, yeni tür kadercilik, önce bireyleri, ardından toplumları derinden biçimlendiriyor. Başka türlü söylersek, toplumu, güdüleriyle hareket eden, hayvani dürtülerle karar verenler yönetiyor ve onun değerlerini, düşünsel yapısını biçimlendiriyor. Tam da bu noktada birinin çıkıp, herkesin yürüdüğü yolu dinamitlemesi ve ters yönü işaret etmesi gerekiyor...

Bilimsel alanda yapılan tartışmalar, nihayetinde kanıt gerektirdiği için, eğer toplumun önüne somut verilerle çıkarsanız sorunu çözersiniz. Başka bir deyişle, eğer biri, AIDS'in çözümü yoktur dediğinde, siz aşısını bulup önüne korsanız, çenesi kapanır. Ancak ahlaki sorunlar için durum çok daha karmaşıktır. Kişinin imanını hedef aldığınızda, toplumların soylarına, ırklarına değin değerlendirmeler yaptığınızda başınız belaya girer. Diyeceğim, boynunda ilmikle dolaşmak durumundadır entelektüel kişi. Bunu yapmak gerekir mi? Ayrı bir tartışma konusu...

Kimsenin okumaya, yazmaya, derinlemesine araştırmaya gereksinim duymadığı günlerdeyiz. Dahası, insanların inanmaya, teslim olmaya eğilimi artıyor. Giderek görsel bellek üzerinde düşünen, hap bilgilerle biçimlenen yeni tür varlıklara alışıcağız. Bunlara da insan diyecek miyiz, emin değilim. Ancak "şey"leşen, mahluklaşan bu kişiler için, koca kalın kitapları okuyup, anlayan ve içindekileri deşifre edip, tercüme eden birilerine gereksinim olacak. Alın size yeni bir kırılma noktası!

Bu kişi kimdir?

Tarihçi mi, gazeteci mi, siyasetçi mi, din adamı mı, bilimciler mi, hepsi mi?

Entelektüelliğin ahlaki tanımını yapıp, bu kavramın karşılığı olduğuna toplumu ve o kişileri inandırmazsak, daima ayarı bozuk, karmaşık, bulanık ortamlarda debelenip dururuz.

Cumhuriyet'in ekinde Afro-Türklerden söz eden bir yazı okumuştum. Ataları kara topraklardan gelen, çoğu acılı yazgılarına yenik düşmüş, bizim toprağımızın kara derili insanların söz ediliyordu. Sevgiyle okudum o yazıyı. Onlar, Anadolu toprağına aitler artık... Köleliğe tutsak değillerse de yoksulluğa yazgılılar sanki! Zenci Türklerden söz açılınca, türdeş toplum yaratmak isteyenlerin gülünç çabalarını düşündüm!

Son yapılan araştırmaların birinde, ülkenin yüzde 84'ünün

Yahudi komşu istemediği çıkmış ortaya. Nüfusu yirmi binlere gerilemiş bu insanlar, Anadolu ekmeği yemiş, onun havasını solumuş ve yurtlarını burası bilmişler... Peki bu kin, öfke niye? 6-7 Eylül olaylarını yaşamış, Varlık Vergisiyle boğulmuş bu insanlardan niçin bu kadar nefret ediyoruz?

Rumları okudum. Kadıköy'e ilk gelenlerini... Kadıköy adının Rumlarca verildiğini ve "körler ülkesi" anlamına geldiğini öğrendim. Tarihi yarımadayı bırakıp, öte yakada yaşamayı yeğleyenler için söylemişler. Bu güzelliği fark edemeyerek, öte kıyıya gıtmeye şaşmış, körlükle suçlamışlar gidenleri...

Ermeniler...

Meyhanelerde mezeleri, dillerimizde ortak şarkılar... 1915'te sürgün olmuşlar kendi evlerinden, topraklarından. Belli ki kalpleri kırık, sayıları azalmış.

Nerede şimdi onlar? Hüseyin Rahmi'nin romanlarından taşan Rumlar, Ermeniler, Yahudiler ve diğerleri...

Elbette Kürtlere geliyor sıra...

Etimiz, kanımız, iç içe girmiş. Kendi dillerini unutmuş olanları var, artık bu iğrenç düzene eklemelenenleri de! Bok yedirdiklerimiz de var, akademisyen olanları da! Çok şey söylen-di ama... Aynı dine mensup koca halk, aynı âdetleri yaşadığımız Hatice'ler, Ayşe'ler, Mahmut'lar, Rojin'ler, Rojda'lar... Çocuklarına diledikleri isimleri vermeleri bile yasak...

Bu kadar büyük kinle, öfkeyle, düşmanlıkla yaşanır mı? Söz ettiğimiz komşularımız, dostlarımız, kader birliği ettiklerimiz. ..

İyi yurttaş kim? Hangi Türk? Çözumsuzluğu aşabilmek için, yüreklerden, vicdanlardan başlamak gerekli. Acıları yarıştırmadan, Anadolulu olduğumuzu bilerek... Anadolu toprağının ruhuna uygun; kinden, kibirden uzaklaşarak, yeniden başlamak gerek bu kötü öyküye...

Uzlaşma, kötü bir kavram. İçinde pazarlık var, ödün vermek var. Bizim yaramıza merhem olamaz. Biz, kerhen, zorla taham-

mül edemeyiz karşımızdakine, birbirimize... Başka bir dil kurmamız gerekiyor işte; içten, vicdanlı ve kim ne derse desin ardında duracağımız bir dil...

Anadolu insanının uzlaşmayla yitirecek zamanı yok; biz, birbirimizi yürekten bağışlamalıyız!

Ltiberafizm Yoksulun İrkmeği

Olunca (!)

Meksika, Chiapas kırsalındaki kesim isyan bölgesinden gönderilen, General Marcos imzalı bir makale şöyle diyor: “Küreselleşme sahnesine çıktığında devlet striptiz yapmaya başlar, gösterisinin sonunda üzerinde yalnızca çıplak, acil ihtiyaçları, yani baskı güçleri kalır. Maddi temeli tahrip olmuş, egemenliği ve bağımsızlığı iptal edilmiş, politik sıfatı silinip kaybolmuş ulus devlet, mega şirketlerin basit bir güvenlik birimi haline gelmiştir.”

Yoksul halkın, yönünü doğru bulması kolay değildir. Gündelik gereksinimler, giderek çılgınlaşan tüketim nesneleri, karnı aç olanı daha çok tahrik eder. Belki de demokrasinin toklar için geçerli bir yönetim biçimi olduğunu söylemek gerekir. Daha doğrusu liberal-demokrasi diye adlandırmamız gerekir yaşanan çılgınlığı... Liberalizm! Küreselleşmenin ideolojisi...

Halkı ıslah etme ödevi liberallerindir.

İtiraz etmeyen toplum kurma görevi onlarındır.

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi mezunu ve soydan İzmirli bir hekim dost, yakın zamanda yaptığı Küba ziyaretinden çok etkilenmişti. Küba sınırları içinde hiçbir reklam panosuna rastlamamış olmaktan; her çocuğun belli bir yaşa dek günlük bir litre süt hakkına sahip olmasından; yurttaşların hiçbir arabada

tek başına gitmeyip, aynı yöne gidenlerin birbirlerini taşımalarından; otobüslerin halka ücretsiz olmasından etkilenmişti belli ki!

Çevrede büyük alışveriş merkezleri olmaması çok hoşuna gitmiş, binaların yıkık dökük görünümlerine karşın, bir başka algıda yaşam sürmenin olanaklı olduğunu görmüştü.

Cilt hekimi olması nedeniyle, tütüncülükle uğraşan işçilerin elleri dikkatini çekmişti özellikle. Tenlerinin sağlıklı olması hayrete düşürmüştü hekim dostumu. Tütün elde etmek zorlu bir savaşı oluyordu ve yıpranma payı yüksek bir işti.

Köylüler özel bir şey yapmadıklarını, hiçbir kozmetik ürün kullanmadıklarını, hatta sabun bile olmadığını, ellerini sadece suyla temizlendiklerini anlatmışlardı. Hekim elbette kozmetik temizlik ürünlerinin cildi nasıl tahrip ettiğini biliyor ve kimilerinin bu bilgiye kendiliğinden erişmesine hayret ediyordu. Üstelik ciltlerin pürüzsüz olmasının bir diğer nedeni, ağırlıklı olarak meyve ve sebzeyle beslenmeleri idi.

Gerginlikten uzak ruhlar, organik ürünlerle beslenmiş bir beden, güzel görümlü, sağlıklı insanlar yaratmıştı demek... Uzaktan yoksulluğun, olanaksızlığın bir ürünü gibi görünen bu durum, doğaya yaraşır bir insan yaratıyordu işte!

Liberallerin başardığı en önemli iş, kuşkusuz propaganda yapmak ve özgürlük diye sunulan yaşamlarımızı sorgulamadan, ilerlememizi sağlamak. İşin matrak yanı, devlet aygıtına küfreden liberal demokratlar, küresel ölçütte birileri tarafından beslenerek, devletlerin şiddetinden daha etkin, tutsaklığından daha sert yeni iktidarlarla kol kola giriyorlar.

Hekim dostumun söyledikleri büyükçe bir alışveriş merkezinde üst baş almak için dolanırken aklıma düştü yeniden. Ucuzluk zamanı bir şeyler almanın daha ekonomik olduğunu bilenlerdenim. Garip, kışlık giysilerinizi yazın, yazlık giysilerinizi kışın aldığınız zaman, daha az para harcıyorsunuz! İşte liberalizmin, piyasa ekonomisi dediği saçmalık bu!

Hiçbir şeye, gereksinim duyduğunuz an kolayca ulaşamıyorsunuz!

Ayakkabıya, paltoya, bikiniye, havluya, kazağa, şorta, özgürlüğe, emekliliğe, röntgen çektirmeye, kemik ölçümü yaptırmaya, deniz kenarında huzurlu bir tatile, asgari gereksinimini karşılayacak bir arabaya, başınızı sokacak bir eve, demokratik bir ülkeye, örgütlü bir topluma, huzurlu bir ölüme...

Hep ertelenmiş hayatlar yaşıyoruz...

Kariyer planlaması üzerine kurulu liberal yaşamlar...

Son derece pahalı bir mağazada çalışan tezgâhtar kıza yanaştık eşimle. Bir kadın gömleği ve etek fiyatı sorduk. Eğer ikisini alırsak, tezgâhtar kızın maaşı kadar para vermemiz gerekiyordu.

O genç kızın on iki saat ayakta kalması karşılığında bu işte kalıcı olabilmesi olanaklıydı. Bu süre içerisinde sandalyeye oturmak, duvara yaslanmak yasaktı. Sadece sınırlı dinlenme sürelerinde çay, kahve, su içebiliyor; bir şeyler atıştırabiliyordu. Gülümsemesi, bakımlı olması gerekiyordu... Karşılığında bir etek ve gömlek alacak kadar paraya sahip olacaktı...

Düşlerinde, ilerde oraya alıcı olarak girebileceği bir yaşam tasarımı vardı.

İşte liberalizm bunu uygun görüyordu bu genç kızlara, oğlanlara, insanlara...

Vaatler cumhuriyetinde köle olma öğretisinin adı liberalizmdi!

Kentleşmemiş, düşünsel dönüşümünü tamamlayamamış, yoksulluktan, işsizlikten kırılan bir toplumun, liberallerin kucağına düşmesi nasıl bu kadar kolay olabiliyordu peki?

Vicdanları Temizlemek İçin *Taksim'e*

Cocukluğum, korku filmine benzeyen, televizyondan taşan siyasi haberler eşliğindeki dehşet görüntüleriyle geçti. Kurtarılmış mahallelerin adları hâlâ belleğimde. Annemin akşam eve gelip gelemeyeceğini bilmeksizin geçirilen saatler... Sanki birer küfür, şiddet imgesiymiş gibi kullanılan kavramlar. .. Marksist, Leninist sözcüklerinin, suçla, yasadışılıkla, şiddetle anıldığı o günler...

Kalaşnikof marka silahların soğuk imgesi... Bir çocuk için ürkütücü, karanlık o tablo...

1977 yılında henüz altı yaşındaydım. Meydanlara doğru akan işçilerin duygularını bilemezdim elbet. Babamın çekmece-sini karıştırırken gördüğüm bir kartpostal hâlâ aklımda. Bir işçi dayak yemiş, kan revan içinde, altta bir yazı var. Arka tarafta Süleyman Demirel'in genç, ağzı kocaman açık sırıtırken çekilmiş bir fotoğrafı.

İşçi, Süleyman Bey'e sesleniyor: "Ben sana oy verdim. Sen beni dövdürdün, boklu sulardan içirdin, açlığa mahkûm ettin." Bu bile, toplumda sınıf bilincinin yerleşmediğinin acı bir göstergesi ya, neyse...

Cem Karaca'nın sesinden dinlediğim marşları belleğime kazımışım. Ev halkı her zaman tedirgin. Sokak çatışmaları almış

başını yürümüş. İşçi sözcüğü bile korkutuyor insanları. Her yerde direniş var. Sokak isyanda. Demirel, “Sağcılar bana cinayet işliyor dedirtemezsiniz” diye buyurmuş. Ama gerçekler öyle değil. Sendikacılar, örgütlüler, işçiler, alinteri döken herkes sanık konumunda.

Kanlı 1 Mayıs bunun simgesi gibi. Sanki işçiler orada ölmek için bulunmuşlar, sanki namlular alinterine, emeğe, ekmek peşinde olana yönelmemiş, sanki yine yoksul cezalandırılmamış gibi...

İşçi, bir terörist gibi algılanıyor toplumda. Siyasi karmaşa alabildiğine derinleşmiş...

Bir büyük kurgunun içinde olduğumuzu bilmiyordum elbet. Belki kimse sezmiyor. Ama korku havası hâkim... Herkes takip edildiği endişesinde, kimse kendini güvende hissetmiyor. Çalışanlar sıkıştırılmış. Sokaklarda cinayetler işleniyor. Sahipsiz ölümler dört yanda...

İstiyorlar ki, korku egemen olsun, kimseden ses çıkmasın. İstiyorlar ki, özgürlük diyenler sinsin...

Biliyorlar ki, anaların yürekleri yandıkça, bu sefalet düzeni daha kolay sürecektir. Çünkü o analar, oğullarına, kızlarına dur diyecekler, hakkımı helal etmem diyecekler, ölümlerini görmek istemeyecekler evlatlarının... Pusuda bekliyor emeğin düşmanları...

Cinayetler işleniyor... Susuyor koca bir halk...

Darbe oluyor...

Kenan Evren'in yalıtık, tiz sesiyle okuduğu 12 Eylül bildirisi-ni dinlediğimde dokuz yaşındaydım. Sesi hâlâ kulaklarımdadır. Faşizmin sesiydi o!

Solcu gençlere işkence evleri kuranların sesiydi. Aydınları mahkûm edip, serserileri, katilleri ödüllendirenlerin sesi... Toplumun yetiştirdiği en nitelikli insanları zindanlara tıkan; tarikatçıları, sahte şeyhleri, imamları, aydınlık düşmanlarını gö-nendirenlerin sesiydi...

Melek kılığında bir şeytanın sesiydi. Kurtarıcı gibi gelen, ama toplumun dibine dinamit koyanların sesi...

Önce örgütler darmadağın edildi. Alımtarından başka silahı olmayanlar, daha da güçsüzleştirildi, yalnız bırakıldılar. İşçi köleleştirildi. Yeni bir düzen kuruluyordu. Özgürlük diye yutturulan liberalizm, koca bir toplumun ahlakını bozuyor, üzerinden tanklarla geçiyordu.

Gülümseyen, şişman, sevimli, Amerikancı bir adam getirildi iktidara. Memurlarının işini bildiğinden söz açtı, sustuk. Anayasayı bir kere delirim bir şey olmaz dedi, yuttuk... Çünkü itiraz edecek kimse kalmamıştı, siyaset yapacak herkes veto yemişti.

Gün, akbabaların günüydü. Onlar da cesetleri gagalamakla meşguldüler...

0 gelenek ülkeyi esir aldı. Nakşiler aldı başını yürüdü. İmam-Hatipliler seçkinler sınıfı oldu. Süleyman Bey'in yetiştirdikleri iktidara geldi önce.

Dünün takunyahıları, o günlerde şortla orduyu denetliyor, bunun adı sivil özgürlük oluyordu. Gencecik çocuklara kıyan faşizmin kumandanı Evren Paşa'dan gık çıkmıyordu. Islah olmuştu demek...

İşçiler bir daha Taksim'e hiç çıkamadı. Unuttular, unutuldular. .. Onlar da tüketim toplumuna katıldılar; sınıf savaşımı yerine Allah'a avuç açmayı yeğlediler; asla sahip olamayacaklarını arabaların, evlerin, tatillerin, pabuçların, pantolonların düşleriyle uyudular...

Ama işçi, sonunda işçiydi işte ve o dışlanmaya, ezilmeye, sömürülmeye yazgılıydı...

1 Mayıs, artık Taksim'de kutlanmalı!

Çocukluk acılarım dinsin diye...

Özal'a, Evren'e, Çiller'e, Erdoğan'a, Demirel'e, Baykal'a, Erbakan'a tutsak olmadığımı bilmek için...

Vicdanlarımız temizlensin diye...

İşkencede can verenlere olan namus borcumuzu ödemek için...

işçi sınıfından özür dilemek ve önlerinde saygıyla eğilmek için...

insanca yaşamayı anımsamak için...

1 Mayıs'ta işçiler Taksim'de olmalı... İnadına!

Kayıt Dışı Yurttaş

Orta yaşlı bir adamla berberde yan yana tıraş oluyoruz. Beni bir yerlerden çıkarmaya çalışıyor belli. 1 Mayıs meselesi kimse için kapanmamış. Saçlarımı kesen genç adamla konuşmalarımıza kulak kabartıyor. Ardından jeton düşüyor. Skytürk'teki adamım ben...

Hemen dalıyor konuya; "Enver Bey, ne diyorsun bu olaylar için?"

Soruyla beni sınayacak, sonra kendi fikrini söyleyecek... Göz ucuyla bakıyorum. Soluk almakta zorluk çekiyor. Hayli kilolu, yağlı bir gövdesi var... Seyrek saçları, dudaklarının iki yanından yarım ay seklinde dökülen bıyıkları, hemen kim olduğunu fısıldıyor bana...

"Devlet terörü" diyorum...

Canı sıkılıyor bu yanıtı. "Ben olsam bu sendikacıların hepsini daha açıklama yaptıkları gün içeri tıkardım. Yazık değil mi vatandaşa? Milletin işi gücü var, bu zibidilerle mi uğraşacaklar! Bunların topu PKK'lı!" diye bir anda kusuyor içindeki sözleri...

İki seçenek var; ya kafamı çevireceğim ve içimden "ya sabır" çekerek duymazdan geleceğim bu saldırgan sözleri ya da "sen ne diyorsun kardeşim" diye başlayan uzun, tükenmez ve belki yıllar boyu sürecek bir kavgayı anlatmaya çalışacağım adama!

Bir gece önce televizyon programına bağlanan Esra'yı anımsıyorum.

1 Mayıs sabahı heyecanla, bayram gününü kutlamak için en güzel elbiselerini giyerek düşüyor yollara Esra. Erkenden DİSK binasının önündeki yerini alıyor. Toplu taşıma araçlarındaki sıkış tıkiş yolculuk canım sıkılmıyor bu kez. Yaşı, bu “İşçi Emekçi Bayramı”nı kutlamaya yetmemiş... Hoş, şimdi yatalak olan anasının gençliğinde de “Bahar Bayramı” olarak kutlanmış bugün. .. Olsun diyor içinden, bu kez başaracağız; Taksim, kapılarını bize aralayacak!

Gülümseyen bakışlarıyla esnafa, sokaktan geçenlere, tanıdık, tanımadık herkese içten bir “Günaydın” diyor... İlk biber gazı saldırısı, bu sevincini yarım bırakıyor. Genzi yanıyor, gözleri yaşlanıyor, halsiz, güçsüz yığılıyor... Çevreden yardım geliyor, bir bardak su içiyor...

Bayram sabahı olduğunu unutanları görüyor. Üç beş kişi bir araya gelince saldırıya uğruyor hemen...

Esra bir tekstil atölyesinde işçi. 440 YTL kazanıyor. Sigortasız çalışıyor. İki oda bir gecekondu da oturuyorlar. Annesi kaç zandır yatalak. Sendikalı değil, olamıyor. Yasal konumu buna engel... O, kayıt dışı ekonominin parçası. O, kayıt dışı yurtaş...

1 Mayıs'm bayram olduğunu bildiği için atölye yerine, kutlama, direniş, mücadele meydanına geliyor. Bunu doğallıkla yapıyor. Aklında en ufak bir kuşku yok. Alinterinin serüveni böyle... Türküler söylenecek, halaylar çekilecek, işçiler kol kola yürüyecek, akşam eve gidince anacığına da anlatacak bu bayram gününü...

Öyle olmuyor, olamıyor...

İkinci büyük saldırıda polislerin arasında kalıyor. Coplar iniyor ensesine, ayaklar altında sürükleniyor, dövülüyor. Kaçmayı bilmediği için, polisle çatışma deneyimi olmadığı için... Objektifler, kameralar Esra'yı çekiyor. Ajanslar hemen görün-

tüleri geçiyor... Esra'nın yürek burkan dövölüşüne herkes tanık oluyor... Belki hasta yatağıındaki annesi de!

inciniyor Esra. Birileri özür dilesin istiyor. Acılar içinde kıvrarak uyanıyor ertesi sabah. Atölyeye geliyor. Karşısına dikiyor patronu. Belli ki görüntüleri izlemiş. Kinle, öfkeyle bakan gözlerinden kaçınıyor gözlerini Esra! Suçlu hissediyor kendini. Kayıt dışı yurttaş Esra... Hemen ilişkisi kesiliyor işyeriyle. Eline üç kuruş tutuşturuluyor...

Çaresiz, yorgun ve yüreğindeki isyanı kime söyleyeceğini bilmeden bir kasaptan içeri giriyor. Annesinin pek sevdiği kırmızı etin kaç zamandır kapılarından girmedğini düşünerek veriyor siparişi... Bütün parası tükeniyor... Artık o işçi değil! İşsiz Esra!

Yandaki adamın sinirli sesiyle kendime geliyorum. Hükümetten, kapıya dayanan ekonomik krizden şikâyet ediyor berberine. "Dünyaya bir daha mı geleceğim Allah aşkına. Sattım şirketin yarısını beş yüz bin dolara, şimdi kafam rahat," dediğini duyuyorum.

"Enver Bey sen ne diyorsun bu krize? Baksana büyüme düşecek, enflasyon artacak, döviz yükselecek, üretim daralacak söylentileri var. Sahi mi?" diye soruyor...

Kayıt dışı insanların yaşadığı bir ülke büyür mü? İşsiz bir insan için enflasyonun ne olduğunun, dövizin nereye gittiğinin bir önemi var mıdır? Esra niçin 1 Mayıs sabahı dayak yer?

Yandaki adamın gözlerine bakıyorum;

"Bu kriz PKK'nın işidir, inanma." diyorum.

Kayıt dışı yurttaş Esra...

Birilerinin sana özür borcu var, biliyorum!

Iglamcı İşçiyle Eylem Yapılır mı?

E İsa Triolet'in "Sosyalist olmayan bir düzende sosyalist gibi davranmak aptallıktır" sözü etkileyicidir. İçinde Mayakovski'nin, Aragon'un da olduğu bir yaşam süren tutkulu, savaşçı bir kadın, muhtemelen deneyimlerinin acı sonucu olarak varmıştır bu noktaya. Bütün çabası, eşitlikçi, ezenin-ezilenin olmadığı, adil bölüşüm üzerine kurulmuş bir dünya yaratmaktır. Her sosyalist gibi romantik, tutkulu, savaşçı, özgürlükçü, duyarlı ve zaman zaman esriktir. Sosyalistlerin duygularının yaşamlarına yön verirken büyük etki yaptığı bilinir. Buna karşı önerilen düzen, duygusuz, salt maddi dengeler üzerinden kurulacakmış gibi sunulur. Bu, büyük bir yalandır.

İşçi eylemlerinin sokağa taşıdığı dönemler yüreğim kabarıp, yüksek perdeden haykırmak isterim. Alınteri uğruna verilen savaşın büyüğü bir yanı olduğunu düşünürüm. Kişinin, diğer biri için göğsünü siper etmesi, yanındaki için de kavgaya girmesi, çıkarla açıklanamaz. Bu tavrın ahlaki boyutunu kavramak gerekir. Düşünsel zemin ne denli güçlü olursa olsun, insanı salt bilimsel verilerle açıklayamazsınız. Belki bu yüzdendir sosyalistlerin en güzel ezgileri bulması, şiir yazması, insanı öyküleştirmesi...

Bir sendika araştırmacısı, bir ekonomi muhabiri ve ben, tam da işçi eylemlerinin başladığı gün, kıyasıya bir tartışmaya giriş-

tık. Gördüm ki ekonomistlerin tüm bir yaşamı üretim araçları ve bölüşüm üzerinden açıklama çabası var. Yani artı değer, yani paranın serüveni üzerinden konuşalım istiyorlar tüm olup biteni. Bu olanaklı mı?

Sendika araştırmacısı dost, işçi eylemleri sırasında yan yana düşen İslamcı ile sosyalistten söz etti. Eylem yapmanın görkemi ve dayanışma ortamı içinde, diğer tüm ayrılıkların bir kenara bırakıldığını ve işçi sınıfının ayağa kalktığını anlattı heyecanla. Ona göre, elinde teşbih tutan, uzun sakallı ve eşi çarşaf-lı olan ile yanı başında içindeki Tanrı'yı çoktan öldürmüş olan, aynı dava uğruna savaşıyordu.

O İslamcının, “Biz Allah yolunda ölürüz. Bu davaya baş koymuşuz, sonunda gideceğimiz yer cennettir. Buna inanırız. Bir sosyalist de dava uğruna can veriyor. Üstelik gideceği bir cennet de yok. Toprak olacak. Bana bu çok daha etkileyici geliyor” demesini de örnek olarak gösteriyordu. Anlaşılan, kutsallar arası bir ast-üst sıralaması yapmıştı İslamcı ve bizim sendikacı da etkilenmişti bundan!

Ekonomi muhabiri işi daha da ileri götürüp, sonunda gelinen noktanın altyapı ilişkilerinin, üstyapıyı doğrudan etkilemesi olarak açıklamanın yeteceğini dile getirdi. Kara çarşaf, tespih, cüppe, bu süreçte kaybolup gidecekti...

İman eden birinin ne türden duygular taşıdığını hiç düşünmemişlerdi belli ki. İki işçinin ortak bir sorunu var; açlık! Ancak iş, karın doyurma sürecindeki yöntemle, amaca gelince böyle kesin hükümlerde bulunmak doğru mu?

Küresel ortam, döndü dolaştı ülkemizde de bir ucube siyasal partiyi, köktendinci bir anlayışı, üstelik demokratik yollar-dan, iktidara taşıdı. Seçim var mı, var. Parti kapitalizme uygun mu işliyor, evet. Peki nasıl oluyor da çalışanların, işçilerin oyları da bu siyasal örgüte gidiyor? Doğal olan, bu küresel kapitalizme eklenmiş partiye karşı, güçlü bir işçi direnişinin gelişmesi değil midir? Olmuyor, olamıyor...

Sosyal bilimlerin bir türlü tam anlamıyla bilim olamayışının altında insan unsuru yatar. Her türlü öngörüğü hesaba katan insan, “ruh” denen kavramla ve onun, kişinin üzerindeki etkisiyle matematiksel bir ilişki kuramaz. Ruhsal olanın en büyük sorunsalının din olduğunu bilmek ve görmek gerekir.

Yıllar yılı “Şükür” kültürüyle yetiştirilmiş bir kişinin itirazları yoktur. “Devlet Baba”ya karşı gelmek aklının uzak köşesinden geçmez. Kimi zaman devlet baba patrona dönüşür. Alinteriyle para kazandığını düşünmeyen imanlı işçi, “velinimetine” karşı her zaman saygılı, ölçülü ve boynu bükük durur. Duygusal coşkuyla ya da canı çok yandığı için kimi zaman tepki verse de, nihayetinde kıblesi değişmez. O halde buradan bir sosyalist de çıkamaz!

Allah’a avuç açarak dileklerinin gerçekleşmesini bekleyen kişi, düzenin önüne koyduğu “sadaka”yla yetinebilir. Açlık bastırılıp, yerini tokluğa bırakınca sınıf bilinci de kaybolur. Bu insanlar topluluğunun dönüşüp, üzerindeki kara çarşafı, cüppeyi atması söz konusu olamaz. Bu duruma modernleşme denemez.

Tam kapitalist olmayı başaramayan toplumların da, sağlıklı işçi sınıfları olamaz. Enayi bir burjuvazinin olduğu yerde imanlı işçiler görülür. Gün gelir sömürü düzeni, onların sözcülerini İslami bir kılıkla iktidar yapar. İsyan etmesi gereken işçi, sadede şükreder. Artık değer, onun için sus payı olarak önüne konulandır.

Yanınızda sınıf bilinci olan bir sosyalist yoksa, ortada bir sosyalist hareket de olamaz. “Sosyalist olmayan bir sistemde sosyalist gibi davranmak ahmaklıktır.” Ortadoğu coğrafyasında dincilerle kol kola giren devrimcilerin hazin sonu önemli bir göstergedir...

Yüzde 99'u Müslüman Ülk e Yalanı

Türkiye siyasetinin genel gerilim noktasının salt bugün için değil, kuruluş döneminden bu yana, din eksenli olduğunu bilmeyen, görmezden gelmeyen kalmamıştır. Bunun pek çok nedeni olduğunu bilmemize karşın, kimi savların doğrudan benimsenmesine, bu duruma kimsenin ses çıkarmamasına da şaşırmayız. Muhtemelen yaşamın pek çok alanının dokunulmaz olduğunu kabul etmek, bir tür toplumsal uzlaşa halini almıştır ve bu mayınlı alanlar can yakıcı olduğu içindir ki; aydınlar, bilimciler, siyasetçiler bu apriori (sorgusuz kabul) halini irdelemekten kaçınırlar. Beteri, ezber bozmak savıyla ortaya çıkanlar, kimi sorunlu alanlara neşter attığını savlayanlar da, karikatürvari bir tutum takınmaktan öteye gitmezler. -Mış gibi yapmak pek çoğumuzun işine gelir.

Laiklik ilkesinin hangi tarihsel deneyimlerle ortaya çıktığını, bu ilkenin hangi kişisel hak ve özgürlükleri koruma altına aldığı yeniden anımsatmaya gerek yoktur. Ancak bizim coğrafyamızda, laiklik ilkesinin tanımım sıklıkla yinelemekte yarar vardır. 28 Şubat sürecinin ardından siyasi birer aktöre dönüşen liberal-neoliberal köşe yazarları ve siyasetler, bilerek ve isteyerek bu kavramı sulandırmışlardır. Üstelik gazetelerindeki köşelerinden bilinçli biçimde sürdürdükleri bu kampanyaya, kar-

şıt görüşle yanıt vermeye kalkışan bir başka grup daha vardır ki; asıl tehlike bu kişilerin bulanık suya girmeyi kabul etmelerindedir. Oysa laiklik, açık, yalın ve *kavranılması* hiç de güç olmayan bir ilkedir.

Laik bir ülkede dini verilere gönderme yaparak siyasal tartışma yürütme olanağı yoktur. Laiklik, net bir ayırım yapmıştır. Din, din olarak kalmalı ve olduğundan öte bir değer ve anlam içermemelidir. Kişinin hangi dinden, hangi mezhepten, hangi inançtan olduğu, devlet aygıtının sorunu değildir. Devletin hiçbir kurumu, kuruluşu dini düzenlemeye, bu alana yönelik örgüt kurmaya, biçim vermeye kalkışamaz. Devlet, herhangi bir dini gereksinim için kaynak ayıramaz, ayırmamalıdır. Devlet, tüm dinlere karşı eşit uzaklıkta olmalı, bu alanı tartışma konusu yapmaktan kaçınmalıdır. Devlet, dini konularda hakem değildir, hâkim değildir. Ancak devlet, herhangi bir inanç grubunun bir diğerine yönelik baskısında, şiddetinde taraftır. Bu taraflık da dini eksenli bir tutumdan kaynaklanmaz. Bireyin inanç özgürlüğünü korumak adına, zor durumda olanın, az olanın yanındadır devlet. Bunu da hukukla sağlar.

Demek ki devlet adına konuşan kişiler, bu sınırların dışına çıktıklarında hem suç işlemektedirler, hem de temsil ettikleri yapıya aykırı davranmaktadırlar. “Ben laiklik ilkesini şöyle anlıyorum, şöyle yorumluyorum” demek hakkına sahip değildirler. Dolayısıyla, eski Meclis Başkanı Arınç, şimdiki Cumhurbaşkanı Gül, Başbakan Erdoğan, yaptıkları laiklik tanımlarıyla suç işlemişlerdir. Burada yine yukarıda sözünü ettiğim yazarların saptırmasıyla ortaya çıkan iki kavramsallaştırmaya dikkat etmek gerekir: “Laikçiler” ve “Kişiler laik olmaz, devlet laik olur”.

“Laikçilik” ne demektir? Bir kişinin laiklik ilkesine vurgu yaparak siyasetini kurması ya da laiklik ilkesini sıklıkla anımsatmasından kaynaklanan bir tür alaylı söylem olduğundan kuşku yok. Bu tamamen yanlıştır. Koyu ya da açık laikçilik diye bir tanım yoktur. Demokratik siyaset ortamının gereği olan biçim-

de davranmak için bu ilkeye gereksinim vardır. Bu kavramı oraya, buraya çekme olanağı yoktur. Kişinin laik olup olmaması da aptalca bir akıl yürütmedir. Kişi de devlet de laik olur. Eğer bir yurttaş laiklik ilkesine inanarak, demokratik düzen içinde siyaset yapmaya ya da yaşamaya rıza göstermişse, laik demektir. Devlet bu yurttaşların oluşturduğu bir örgüttür. Yok eğer biri; “Ben laik, demokratik yapıya inanmıyorum. Ben dini verilerle kurallar oluşturulmuş bir düzende yaşamak istiyorum” derse, o kişi laiklik karşıtıdır. Laik, demokratik düzen bu kişiye yaşam hakkı tanır, ancak siyaset yapma hakkını vermez.

Gelelim zurnanın zırt dediği yere. Eğer kişi, bütün eğitimi, düşünsel kurgusunu dini verilerle oluşturmuşsa ve tam da bu inançlarından ötürü siyasete girmiş, bu ülkü uğruna savaşım vermişse, demokratik yapının olanaklarından yararlanıp, rahatlıkla bir iktidar sahibi olabilir. Başka deyişle, oyunun kurallarına inanmaksızın, ama o oyunun özgürlükçü doğasından kaynaklı olarak, ikiyüzlü, ahlaksız bir tutumla örgütlenip, seçmenden karşılık bulabilir. Dahası büyük bir çoğunluktan destek de görebilir. Hal böyle olunca, sahici bir inançla bağlı olmadığı o içinde bulunduğu demokratik yapıyı eğip bükmeye başlar. Çünkü dinsel dogmalarla, egemenliğin insanoğlunun akimdan kaynaklı olduğuna inanan iki öğretiyi asla uzlaştıramaz.

Çoğunlukçu yaklaşım, demokrasinin tanımına ve doğasına aykırıdır. Bir siyasal partinin, dünyanın ve ülkenin o günkü sorunlarını doğru kavrayıp, çözümler üretmesi ya da o günkü siyasal iklimin bir siyasal partinin lehine kimi gelişmeler sağlaması, o partinin programını uygulamasına olanak vermekten öte bir anlam içermez. Herhangi bir siyasal partinin seçmenden oy alırken, yine bir toplumsal uzlaşmayla kurulmuş olduğunu unutmamak gerekir. Nedir o uzlaşma? Anayasal düzenin izin verdiği ölçüt ve ölçülerde siyaset yapma özgürlüğü. Yani bir siyasal parti, nasıl siyasal partiler kanununa uygun kurulmak zorundaysa, iktidara geldiğinde de anayasal düzene uygun davran-

inak zorundadır. Elbette toplumun siyasal, sosyal gereksinimlerine göre kimi yasal değişiklikler yapılacaktır. Ancak burada sınıır, demokratik, laik, anayasal hukuk düzeninin izin verdiği yere kadardır. Ötesi talep edilemez.

Şimdi, esas sorunla yüzleşmemiz gerekir. Dini verilerle, inanç temelli siyaset üreten ya da toplumun bu en hassas noktasına vurgu yaparak program oluşturan siyasilerin maskelerini düşürmemiz gerekmektedir. Bu siyasiler, Türkiye'nin genel bir İslam anlayışı olduğu ve bunun egemen bir siyaset üreteceği düşüncesiyle ortaya çıkmışlardır. Birinci tehlike, bu yaklaşımın kaçınılmaz olarak laiklik ilkesiyle çatışma noktasında ortaya çıkar. Eğer çoğunlukçu bir tutumla, bir çeşit padişah gibi hüküm vermeye kalkarsınız, Menderes'in milletvekillerine seslendiği gibi bir sav öne sürebilirsiniz. "Siz istedikten sonra hilafeti bile getirirsiniz" demeniz işten değildir. Ya da Erdoğan'ın söylemiyle "Laiklik de neymiş, siz istedikten sonra o da ortadan kalkar," diyerek celallenirsiniz. Bu yaklaşımların antidemokratik olduğu ortadadır. Hiçbir düzen kendini yok etmek için kullanılamaz. Ama başka bir sorun daha var ki, bunu kimse yüksek sesle dilendirmedi bugüne dek...

İslamcı-muhafazakâr kesimin sık sık dile getirdiği "Bu ülkenin yüzde 99'u Müslüman" savı bütünüyle yalandır. Hem de çok yönlü bir yalan. İlk nesnel ölçütlerle bakalım soruna. Ülkedeki Müslüman gruplar türdeş (Homojen) değildir. Hatta kimi Müslüman varsayılan topluluklar, kendileri bu dine ait bile saymamaktadır. Yüzde 99 gibi büyük bir sayıyla ortaya çıktığınız zaman başta Aleviler olmak üzere Müslüman inancı taşıyanların hepsinin benzer bir anlayışta olduğunu söylememiz gerekir. Ancak bu katiyen doğru değildir. Toplumun yüzde 20-25 civarındaki bir kesiminin Alevi-Bektaşî kültüründen olduğunu düşünürsek, sav daha ilk baştan çöker. Bir adım ileri gidip, pek çok Alevi derneğinin, örgütünün artık yüksek sesle dile getirdiği, kendilerinin Müslümanlıktan çok önce Anadolu

topraklarında var olduğu görüşünü duymazdan gelme olanağı var mıdır? Demokratik kültür, kişiyi kendini tanımladığı biçimiyle benimsemeyi gerektirir. Eh böyle olunca da, birilerinin yukarıda böbürlenerek öne sürdüğü görüş, büyük bir yalan halini alır.

Bu yalanın söylenmesinin bir nedeni var kuşkusuz. Bu sav kabul görürse, bu coğrafyanın insanların benzer bir dini inanca sahip olduğu, böyle olunca da herkesin üzerinde uzlaştığı dini verilerin, devletin yönetiminde egemen olmasında bir sakınca olmadığı düşüncesinin önü açılacaktır. Demokrasinin nimetlerinden yararlanıp iktidar olan uyanıklar da, böylece rejimi değiştireceklerdir.

Oysa bu savı öne sürenlerin ölçütleriyle değerlendirdiğinizde bile böylece bırakın yüzde 99'u, yüzde 10 oranını bile zor toparlarsınız. Çünkü Müslüman-Hanefi inancına göre Müslüman olmanın koşulları ortadadır.

Müslüman kadın tesettürlüdür.

Müslümanlar faiz almazlar.

Müslümanlar vecibelerini yerine getirirler. (Oruç tutarlar, namaz kılarlar, kelime-i şهادet getirirler, hacca giderler, zekât verirler.)

Müslümanların ibadet yeri camidir.

Müslümanlar Allah'ın kitabının emirlerine uygun yaşarlar. Şeriat kuralları onların yaşamlarında hüküm sürer.

Bu liste uzatılabilir elbet. Hadi soralım yüksek sesle;

Türkiye'deki tüm kadınlar tesettürlü müdür?

Yukarıdaki anlayışın, açık olanları Müslüman saymadığımız biliriz. Eh o zaman başı açık kadınları %99'dan düşününüz...

Türkiye'deki Müslümanların içinde faiz alan var mıdır?

Bırakın faizi, borsada, dövizde parası olan pek çok din kardeşi olduğunu bilmekteyiz. Her ne kadar "faizsiz bankacılık" adı altında uyduruk bir finansal yapı kurdularsa da, nihayetinde paradan para kazanan çoktur memleketimizde...

‘Türkiye’deki tüm Müslümanlar, dini vecibelerini düzenli, 111mluluk anlayışıyla yerine getirmekte midir?

İki soruya evet demek hayli güçtür. Her ne kadar bu kurallam anlamıyla yerine getirmemek, dinden çıkmaya neden olmayorsa da bir anlayış farklılığını açıklıkla görürüz burada da.

Türkiye’de cami dışında ibadet edenler yok mudur?

Vardır. O halde, ibadetini cemevlerinde yapanları toplamdan düşmek gerekir.

Müslümanlar Allah’ın kitabının emrettiği biçimde yaşarlar, şariat hükümlerini yerine getirirler.

Eh, eğer bu zorunlu bir hükümse, Türkiye’de kaç Müslüman kalacağını varın siz hesap edin.

Diyeceğim, demokratik bir toplumda “Ülkenin yüzde 99’u Müslüman’dır” diye ortaya çıkarsanız, birileri de size bu soruları sorar. Hal böyle olunca da hesabınız yanlış olduğu ve sizin bilerek isteyerek bu yalanı söylediğiniz de ortaya çıkar.

Ülkede kim Müslüman, kim değil tartışması tehlikeli bir eksendedir. Laiklik, yukarıdaki anlayış için büyük bir engeldir kuşkusuz. Esas olarak kendi anladıkları biçimde bir Müslüman dokü yaratmak, kendi isteklerince bir İslam yorumu yapabilmek içindir bütün gayret.

Laiklik, kimin ne olduğuyla ilgilenmez. İlgilenenleri de hukuk sorgular, cezalandırır.

Kapitalizmin İslamcı Ortakları

Seyh Bedrettin'i, müritleri Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal'i kılıçtan geçiren Osmanlı'yı düşündükçe, bu coğrafyanın vahşet tarihine yeniden bakmak gerektiğini görüyorum. Erken sosyalist Bedrettin, insanı merkeze koyan anlayışla, elbet iktidarın hoşuna gitmeyen, toplumcu, dayanışmacı bir tutum sergilemişti.

Bugün özgürlük, çoğulculuk, demokratlık çizgisinde olduğunu söyleyen kimi akademisyen, düşünür liberal, Osmanlı'nın bir arada yaşama kültürü adına doğru bir tasarım olduğundan söz etmekte. Bu gerçekten böyle mi?

"Dünyada kutsallık yoktur. Kutsallık yalnız Tanrı'dadır. O'nun yarattığı her şey, her nimet insan içindir. Toprağın tek sahibi Tann'dır... Toprak sahipleri ve zenginler aracılığı ile hiçbir kimse bu varlıklardan yoksun bırakılamaz" diye yazan Bedrettin'e, Osmanlı düşüncesinin nasıl bir sonu uygun gördüğü ortadadır.

Bu toprağın iktidar genetiğinde bulunan sağcı kafanın değişmesi söz konusu olmadığına göre, her dönem ezen-ezilen denkleminin güçsüz tarafında duran için acılı bir yazgı kaçınılmazdır.

Cumhuriyetle birlikte kendini daha güvenli bir ortama taşımayı umut eden Alevi yurttaşlar, her ne kadar bu iyi niyetli beklentilerinin karşılığın asla göremedilerse de, günün birinde fi-

lizlenecek eşitlikçi toplumun düşüyle Cumhuriyet'e bağılılıklarını sürdürüyorlar.

Yeni bir öğreti arayışıyla kafası bulanık insanlar, dinci kapitalistler eliyle kolaylıkla tavlanabiliyor. Üstelik İslamiyetin ticareti olumlayan doğası, bizim gibi ülkeler için daha da kolay bir pazar ve sömürge olma olanağı sağlıyor.

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında başlayan ve 12 Eylül'le doruk noktasına varan, sosyalist süreklilik avı, Anadolu'da kurulacak olan barış temelden dinamitlemiştir. Bugün aldığı biçimiyse ABD'ci bir milliyetçilik ve küresel kapitalizme eklenmiş bir Müslümanlık anlayışıyla daha ne kadar yol alınabilir?

Kendi insanını sürekli korkutan, inancına, diline saygı göstermeyen sağcı kafalar, bugün kapitalizmin özgürlük tezi olan liberal anlayışla biçim değiştirmiş, yine insanın esir almaya koyulmuştur.

Şeyh Bedrettin ve müritleri için darağaçları kuran kafa hep iktidardadır. Onun takipçilerinin dilindeki özgürlük kavramı, kanlı bir gelenekten beslenmektedir. Şimdilerde Sivas katliamı yeniden tartışılırken, facianın hangi elden çıktığı yönünde büyük kavga yaşanmaktadır. Oysa emri kimin verdiği önemli değildir. Katillerden hangisinin daha iyi olduğunu seçmek zorunda kalan yurttaşlara, devletin söyleyecek bir çift sözü olmalıdır.

Her kim o canları ateşe verdiyse fark etmez. O, Bedrettin'i darağacma çeken kafanın devamıdır...

Soğuk Savaş döneminin sanal korkularla beslenen ortamı, elli yıl sonrasını tasarlayanlar tarafından özel olarak kurgulanmıştır. Dünyanın demokratik, özgürlükçü diye bilinen tüm ülkelerinde solcular avlanmış, hele bizim gibi kutsalları baş tacı eden toplumlarda bu, daha kolay olmuştur.

Bugün küresel bir oyuncu olarak ortaya çıkan kapitalist cemaat lideri Fethullah Gülen, 1960'lı yıllarda "Komünizmle Mücadele Derneği'nin kurucuları arasında yer almıştı. O dernek ve öğretisinin yakın tarihimizde ne türden düşünsel, top-

lumsal, darbeci eylemlerin kökünü oluşturduğunu, bilmem söylemeye gerek var mı?

İslam'ın kapitalizme yatkın yapısından hareketle gelişen ve dünyada karşılık bulan bu türden girişimler, tam da yeni biçimlenen kölelik zincirinin meşru organlarıdır. Farklı türden bir İslami yorumla, yeni-sömürgeci anlayışı baltalanacak olan ABD, bulduğu bu ortağı, aslında yıllarca özenli biçimde beslemiş, palazlandırmıştı. Fark edemeyenler utansın!

içinde bulunduğumuz süreç, sanılanın tersine, ayrışmaların keskinleşmesiyle sonuçlanacaktır. Böyle günlerde susanlar, gelmekte olan bunalımın yaratıcısı ve giderek yerleşen Bedrettin karşıtı anlayışın suç ortağıdır.

Nasıl ki Osmanlı Sünni bilginleri Bedrettin'in öldürülmesi için fetva verememiş, bir Şii olan İranlı Fahreddin'in ağzından çıkan "kanı helal, malı haram" komutuyla şeyhi Serez Çarşısı'na astırmışlarsa, bugün de bizim insanımızı, yine onun güvendiği ellerce boğmaktadır küresel kapitalizm...

Bugün "Durmak Yok Yola Devam" diyen Başbakan, 7 Eylül 1994 tarihinde Karacaahmet Cemevi inşaatının yıkılması için belediyeyi seferber eden kişidir. "Bu yolun devamı" için gayret gösterenler, kiminle işbirliği yaptıklarına dönüp bakmalıdırlar.

Ancak herkesin bir yolu vardır. Kimileri de Pir Sultan'm yolundan gider...

*Kadılar, müftüler fetva yazarsa,
İşte boynum, işte kement asarsa,
İşte sinem, işte hançer keserse,
Dönen dönsün, ben dönmezem yolumdan.*

Madımak Müze Olsun

Seytan Ayetleri yayımlandığında tüm dünyada Müslümanlar ayaklanmış, İran'dan, yazar Salman Rushdie için ölüm ferma m çıkmıştı. Bir yazarı milyarlarca insan linç etmek istiyordu! Tüyler ürperten bu gerçek, dokunulmaz olana, tabu olana dokunmanın sonucuydu. Yazmak eylemi ile ölüm yan yanaydı!

Bir yaratıyla, kurmacayla Tanrı kelamı arasındaki farkı anlatmak, ne denli güçlü imanlı kitlelere. Oysa yazarlar, özgür olmak düşündüklerini alabildiğine, içtenlikle kaleme almakla yükümlüdürler.

Uygarlık ölçütü de burada konuluyordu işte! Hiçbir söze, yazıya kelepçe takılamayacağını anlayan toplumlar geliyor, dönüyor...

Güncel akış içinde bir yerlerde roman kuran, şiir söyleyen kişilerin olduğunu fark etmeyiz bile. Hatta bazı zaman, yaptıkları işi, çabalarını küçümser, alaya alırsınız. Ama bilmeyiz ki, yazarlar olmasa, toplumun yapısı hepten bozulur, armoni yiter, yerini kakafoni alır! Diyeceğim, eğer bir toplum vicdan sahibi olacaksa, önce bu yazarlara gereksinimi vardır!

Madımak Müze Olsun!

Aziz Nesin şimdiki ezber bozmaya kalkışanlar gibi biri değildi. Onun içtenlikli çıkışlarının altında, toplumun salt ezberini bozmak değil, altını üstüne getirme arayışı da vardı. Tuhaftır,

gerçek yurtsever olan bu aydınlar, nedense toplum tarafından bir türlü benimsenmezler.

Sivas'a giden ozan, yazar, düşünür, sanatçı topluluk içinde Aziz Nesin'in olması, büyük talihti elbet. Tanrıtanımaz birinin, bir inanç etkinliğinde olması neden, diye soranlar çıkabilir. Orada Pir Sultan anılacaktı, dev bir heykel açılışı olacaktı ve insanlığa bir mum ışığı kadar da olsa aydınlık getiren herkesin yanında olmalıydı yazar kişi!

Üstelik sanılanın aksine, yazarlar, düşünürler arasında ast-üst ilişkisi yoktur. Tersine, eşitlikçi, birbirini besleyen birbirine dayanan bir tarih anlayışından söz edilmelidir. Biri varsa, diğeri de olur. Bunu en iyi bilenlerdendir Aziz Nesin! Pir Sultan'ın nefesinin ne demek olduğunu en iyi o bilir aslında, yüreğinde en çok o hisseder. Zalim olan, hükümrân olan her dönem karşıdır sanatçıya, yazara, düşünöre...

Madımak Müze Olsun!

Aziz Nesin, o gün, pek çok Alevi'nin bulunduğu oturumda konuşurken, tüm inanç gruplarını eleştirmiştir. Alevilerin de yenilenmesi gerekliliğinden söz açmış ve nihayetinde iman etmenin, gün gelip gözü kör etmeye varacağından dem vurmuştur. Salon ilgiyle, sevgiyle Nesin'i dinlemiş ve alkışlamıştır. Bir yazarın öncelikli görevinin, inandıklarını söylemek olduğunu bilmektedirler. Eğer Aziz Nesin, kürsüde özgürse, kendilerinin de özgür olacağını bilmektedir Alevi topluluk.

Kimilerine göre şeriat isteyenler tarafından, kimilerine göreyse devlet-şeriatçı işbirliğiyle canlara kıyılmıştır Sivas'ta!

Madımak Müze Olsun!

Romancı Latife Tekin dostum, Sivas'taki ateşin sıcaklığını 2008 Haziram'nda Karabük'te hissetti. Bir konuşma yapmak için geldiği kentin sokaklarında gördüğü mutsuz, yılgın ve başarıları kapatılmış insanlar belli ki yüreğini dağlamıştı.

Karabük kimliğini yitirmiş, ötesi mutsuz insanların yaşadığı bir yer olmuştu. Yazar yüreğinin buna dayanması, isyanım din-

dirmesi güçtü elbet. Toplantı başlayıp, konuşma vakti gelince, bir yazarın yapması gerekeni yaptı Latife! Konuştu, haykırdı, kimi zaman esti gürledi... Ama bir vicdanı olduğunu unutmadı. Yoksul insanlar için, kökleşenler için anlattı ve belediye başkanının küstah, terbiyesiz ve cüretkâr saldırısına maruz kaldı.

Başkan, “Benim paramla geldin buraya, beni eleştiremezsin” dedi ve mikrofonu kapattırdı. Onurlu bir yazarın yapması gerektiği gibi Latife, başı dik biçimde terk etti orayı. Ağzından salyalar akararak bakan iri gözler, eskiden solcu olup, şimdi bu belediyeden iş kaparak köşeyi dönen organizatörler, nefret ediyordu romancıdan... Az sonra ateşler yanacaktı belki...

Madımak Müze Olsun!

Karabük Belediye Başkanı’yla, Salman Rushdie’ye ölüm fermanı çıkaranlar arasında fark yoktur. Sivas’ta güzel insanları yakan ve şimdi Madımak Oteli’nde kebab yiyenler arasında da fark yoktur.

Bu vahşetin belgesi olarak, bu anlayışa karşı, aydınlar, yazarlar, düşünenler ve özgür gelecek isteyenler için Madımak müze olmalıdır. Latife, kendini yalnız hissetmesin diye; ideal yurttaşı Sünni olarak tanımlayan devlet anlayışı değişsin diye ve en önemlisi vicdanlarımız da çoktan hüküm giymiş olanlara, ayna görevi görsün diye, Madımak müze olmalıdır...

*Onlar Öldüler,
Siz Sırıtıyorsunuz!*

Okuma yazması olan herkes 12 Eylül faşizminin tuhaf ikliminde yeniden Deniz'e, Yusuf a, Hüseyin'e doğru yöneliyordu. Tarihin akışını kesintiye uğratmak isteyenler yine yanılmıştı.

68 hareketinin devrimci gençleri, kendinden sonraki kuşakları derinden etkilemeye devam ediyordu. Baskı günlerinin acılı, korkak, dalgın ve dağınık gençleri, duvarlarına Deniz posterleri asmaya başlamış, Erdal Öz'ün *Gülünün Solduğu Akşam* adlı anlatısı başucu kitabı olmuştu.

Devrimciler dirilmiş, aramızda dolaşmaya başlamışlardı.

Her coğrafyanın kendi dili olduğu gibi, devrimcilerin de yurtlarına özgü kişilikleri olması kaçınılmazdı elbet. Birilerinin aradan yıllar geçtikten sonra yaptığı tahlillere kanan kişi, büyük bir yanılgıya düşerdi.

Kuşkusuz bir seçkin kadro hareketiydi yaşanan. Seçkinlik, sınıfsal bir farktan değil; okumuş, tahsilli gençlerin halklarına önderlik yapmasından kaynaklıydı.

Parlak bir kariyeri, varlıklı bir geleceği elinin tersiyle iten bu genç insanları bir maceracı gibi sunmak, insafa, insanlığa sığar mı? Döneme ait en sık rastlanan eleştiri, üç beş kişiyle devrim olamayacağı; romantik bir temenninin ötesine geçme-

yen, biraz da amacını aşmış bu eylemlerin boşunallığı yönündedir. Oysa söz konusu olan genç adamlar, sanki ölümlerinin ardından gelecek eleştirileri bilir gibi, bunun önlemini de almışlardır.

Gerilla hareketinin beyni sayılan Hüseyin inan, 12 Mart mahkemesinin faşist hâkimlerine ders verir gibi konuşmuş, bir yandan da ileride bu hareketi hafifletecek olanlara seslenmiştir âdeta:

“Biz de biliyoruz yirmi beş, otuz silahlı insanın bu düzeni ortadan kaldıramayacağını, ama bizim amacımız insanlara bir örnek oluşturmak, bir meşale yakmak, onlara yol göstermek, onları uyarmak ve bilinçlendirmektir. Bunun için de kendimizi fed ediyoruz.”

Bazı olaylar, zamanla efsaneleşir, simgeye dönüşür. 68’lilerin “Demokratik Üniversite” sloganıyla İÜ Hukuk Fakültesi 1 No’lu Amfi işgali de bu türdendir.

Bir başka dünya hayaliyle yaşayanlar, üniversitelerin bağımsızlığıyla ülkelerin yazgısı arasındaki ilişkiyi sezmiş, eyleme geçmişlerdi. YÖK belasıyla başı derde girecek olanlara, bilimsel bilginin yerini hurafelere bırakmasına katlanamayanlara esin kaynağıdır bu işgal.

Emeğin, alınterinin, sınıfsız topluma olan inancın bir simgesidir!

Deniz’in kirli sakallı, yüzündeki kendinden emin ifadesiyle baktığı, efsanevi parkasıyla görüldüğü fotoğrafı herkesin belleğine kazınmıştır. Cihan Alptekin’in kırsalda yere oturmuş, uzaklara dalgın bakan, ayaklarındaki lastik pabuçların ilk anda fark edildiği fotoğrafını da bilenler bilir. Sarışın, bıyıklı bu genç adam düşüncelidir...

Yusuf un ve Hüseyin’in, Deniz’in önünde yere çömeldikleri fotoğraf da unutulmazlar arasındadır. Esmer, güler yüzlü Yusuf, bembeyaz, uzun kollu bir gömlek giymiş, sanki geleceğe dalmış gibidir... Hüseyin, hafif alaylı bakmaktadır yaşama. Kısa kollu

gömleği, kol saati ve birbirine kavuşmuş elleriyle tamamlamıştır kartpostalı sanki...

Dik yakalı kazaklar, asker postalları, kasketler, bıyık, kazak üstüne giyilmiş ceketler dönemin ruhunu da yansıtır.

Bir acelecilik sızar görüntülerden ve gençlik... Yanıcı, yakıcı gençlik...

Kimileri haylazlık gibi sunsa da, bir yaşam tercihinin ürünüdür ortaya konan.

Kırk yıl sonra, aynı amfide buluşmak isteyen dönemin gençleri için ne söylenebilir?

Nostalji, berbat, hafif içerikli ve romantik bir kavram. Eğer nostaljik bir anımsamadan öte bir anlamı varsa kırkıncı yılında aynı amfiyi, üniversite yönetimi gözetiminde işgal etmenin, bu da iyi anlatılamamıştır.

15-16 Haziran işçi eylemlerinin sıkıyönetimi getirdiği, ülkedeki gerilimin elle tutulur, gözle görülür bir hal aldığı sırada, Deniz ODTÜ’de arkadaş arası bir konuşma yapmaktadır. Gelen darbeyi sezmektedir. Teker teker herkesin içeri alınacağından söz açar, koğuşlara isimler verileceğinden dem vurur. “Kırmızı Aydınlık Koğuşu”, “Beyaz Aydınlık Koğuşu”, “Sendikacılar Koğuşu”...

“Ziyaretçiler tavuk getirecek, içerdekiler de, bunu nasıl paylaşacaklarını tartışacak,” diye de ekler. Arkadaşlarından biri atılır, sorar:

“Peki ya biz ne yapacağız?”

Deniz:

“Biz öleceğiz oğlum. Çünkü dövüşeceğiz. Ve esas oportünizm nasıl şeydir, mücadele nasıl bir şeydir, devrimcilik nasıl bir şeydir onu, o zaman herkes görecek.”

Şimdi beyaz saçları, yağlanmış göbekleriyle hayatta kaldılar diye kızamayız neo-işgalci 68’lilere... Ama işi ciddiyetten uzak bir gösteriye dönüştürmelerine, “onlar da yaşasaydı, bizim gibi olurlardı” izlenimi uyandırmalarına isyan edebiliriz.

Kimi belediye başkam, kimi fırıldak televizyoncu-gazeteci, kimi işadamı oldu şimdi... Ve çoğu liberal... Kimi de eskisi gibi kaldı elbet...

Sessiz bir saygıya gereksinim yok mu acaba?

Onlar öldüler, oysa siz kırkıncı işgal yılında sırtıyıordunuz!

Biz Kimiz?

Küreselleşme, kutsanan bir değer olarak ortaya çıkıyor bugün. Üstelik bu kavramı kullanan kişilerin birçoğu, ne tür bir anlam taşıdığını bilmeksizin kendilerince içini dolduruyorlar ve ortaya sözcük olarak aynı, içerik olarak farklı bir “küreselleşme” kavramı çıkıyor. Dayatılan, bir yaşam biçimidir. Nereden tasarlanıp sunulduğu belli olmayan bu anlayış, giderek biraz aklı başında olan herkese “Biz kimiz?” sorusunu sordurmaktadır. Aslında sorunun kendisinden çok, önemli olan, böyle bir sorunun hararetle sorulması arzusudur. Bir adım daha ileri gidersek, bu türden bir kaygıyı gütmeyen birinin, bir anda böyle bir sorunun aklına düşmesidir. Böyle bir yüzleşme ne anlama gelir, bunu iyiden irdelemek gerekir.

Soğuk Savaş dönemi, bizim gibi komünizm tehdidini birinci sıraya koyan bir ülke için kaçınılmaz olarak ABD’ye yönelmek demekti, işin ilginç, siyasi yapının bunca dayatmasına karşın Türkiye halkının birkaç kuşağı, Rus klasiklerini okuyarak büyüdü. Hatta Türk roman sanatının üzerinde hatırı sayılır bir etkisi vardır Rus yazarlarının. Diyeceğim, böyle bir algı, ancak bir korkunun ruhlar üzerine serpilmesiyle gelişebilirdi. Acaba uzun yıllar süren bu süreci yaşayan bir toplum olarak niçin sorduk kendimize “Biz kimiz?” diye. Eğer, bağımsız bir ülke kurmanın temel ilke olarak algılandığı cumhuriyet kuşağının gözüyle bakarsak soruna, biz bir ulustuk. Amacımız kendimize ye-

len olmak, büyük bir yıkıntıya dönüşmüş olan ülkeyi onarmaktı. “Ulus” kavramının altına çizmek gerekir. Burada herhangi bir ırk vurgusu yoktur. Ümmet olmaktan, ulus olmaya geçmek, devrimdir. Birinin bu uluslaşma sürecini rayından çıkarıp bir başka arayışa, söz gelimi Alman ırkçı eğilimine benzetmeye çalışması halinde bir dip dalgayla karşılaşması, bu direncin, bu l'ıkri dışlaması söz konusudur. Temel ilke, özgürlüğün kendine yetmekten geçtiği yönündedir. Büyük savaş vermiş bir halk, kazandığı başarının güveniyle daha çalışkan olmuştur.

Köy Enstitüleri projesi bu kuşağa aittir; aynı kuşak büyük bir hızla, klasikleri günümüze kazandırmıştır. Devrim ruhunun esen rüzgârına kayıtsız kalmak söz konusu değildir. Onuncu yıl marşı söylemektedir bize, “Demir ağlarla ördük ana yurdu dört baştan”. Övündüğümüz, kendi ayakları üzerinde durma çabası, onurlu dış politika, devrimler ve hızla kurulmaya çalışılan cumhuriyet felsefesidir. Bu dönem katıksız bir aydınlanma olarak tanımlanabilir.

Bir parantez açarak şunu eklemeliyim; Mustafa Kemal üzerine yapılan değerlendirmeler karşısında şaşkınlıktan küçük dilimi yutacak oluyorum. Yüzünü tamamen Batı'ya dönmüş, üstelik Batı tipi bir yaşam anlayışı için Batı'yla savaşmış bir devrimcinin, devrimci yönünü yok sayarak yapılan değerlendirmeler hem haksızdır, hem de eksiklidir. Dikkatimi çeken, son dönem siyasal, toplumbilimsel tüm değerlendirmeler de Mustafa Kemal'in her şeyi değiştirme arzusunun, eylemci kişiliğinin göz ardı edilmesidir. Aydınlanma felsefesi her şeyi çözdü mü, diye sormak hakkımızdır. Ancak ümmet toplumundan, totaliter bir rejimden dönüşüm geçirerek ulus-devlete varmak, dahası demokrasiyi hedeflemek için bir yol belirlemek gerekir. Kuşkusuz, aydınlanma projesinin tüm dünyada başarısız olduğu pek çok alan, kurum, kuruluş vardır. Birleşmiş Milletler bunun tipik bir örneğidir. Ancak değişen koşulların biçimlendirdiği kürede, yeni kavramlara göre yeni açılımlar yapmak gereklidir. Bunun gü-

nümüzdeki karşılığı olarak sunulan küreselleşme olgusu, yaralı, yıkılmış toplumlar için bir umut olur mu, tartışılır. Biz kendi coğrafyamız açısından bu gerçeği olumlama olanağına sahip değiliz. Ancak bir devrimci gibi düşünmek gerekliliği de açıklıkla ortadadır.

Ali Sirmen'in bir saptamasıyla, cumhuriyet kuşağı ve sonrası için bir açılım yapalım. Sevgili Sirmen, birlikte gittiğimiz Ege Üniversitesi'ndeki konuşmasında, "İçinizde Onuncu Yıl Marşı'nı bilen var mı?" diye sordu. Salondakiler bu soruya hem şaşırdı, hem de "evet" diye yanıt verdi, haykırarak. Ve ikinci soru geldi; "Peki, ellinci yıl marşını, yetmiş beşinci yıl marşını bilen var mı?"... Ses yoktu. Sirmen'in çözümlemesi hepimizde hüznü bir gülümsemeye neden oldu: "Onuncu Yıl Marşı'nı biliyoruz, çünkü cumhuriyetimizin ilk on yılında övüneceğimiz başarılarımız vardı. Çalıştık. Bir ülke inşa etmenin coşkusunu taşıyorduk. Ya sonra? Sonra bugüne dek derin bir uykuya daldık. İlk on yılda yapılanlarla bırakın yarışmayı, yanma yaşanacak işler yapamadık. Demek ki, ancak övünülecek, gururlanacak işler yapan insanların haykıracakları marşlar anımsanabiliyor..."

Cumhuriyet'in ilk kuşağının "Biz kimiz?" sorusunun yanıtını bu değerlendirmeye daha da net kavramak olanaklı. Yazar-çizer takımı için de durum bundan farklı değil. Yeni yazının da sağladığı olanaklarla hararetle bir üretim süreci yaşayan bu kuşak ve belki ardından gelen ikinci kuşak, kimi zaman devletle çatışmaya girse de, hatta hapse düşse de; kimileri sürgün yaşamına mahkûm olsa da, içinde yaşadığı toplumla kavgalı olmamış, ona sırtını dönmemiştir. Dahası, esen bu yaratıcı çalışkanlık döneminde üst düzey verimlilik elde etmişlerdir. Dönemin romanlarını bilenler, koca bir toplumun inşasını bu romanlarda görebilir. Fethi Naci'nin *Yüz Yıllık 100 Türk Romanı* kitabı, Osmanlı'nın son döneminde, Cumhuriyet'in ilk yılları ve sonrasında ne tür romanlar yazıldığını görmek için iyi bir reh-

her niteliğindedir. Tarık Dursun K.'nm deyimiyle, kısa sözün uzununu, bugün sorduğumuz ya da sordurulan “Biz kimiz?” sorusuyla, Cumhuriyet’i kuranların sorusu arasında uçurum vardır. Aslında bu sorunun sorulma gerekçelerinin değişmesi, bize hangi yaşam anlayışından, nereye doğru zorla itildiğimizin göstergesidir...

Çok partili yaşamla birlikte baskın biçimde ortaya çıkan ABD etkisi, kısa sürede birinci kuşağın kazammlarım zedelemeye başlamış, “Çağın gereğidir dış borç” diyerek, îsmet Paşa’nın kendine yetme çabası üzerine kurulu ekonomi politikası bir kenara itilmiştir. Hal böyle olunca, dilimizi, kültürümüzü de bir tür kredi kartı kullanımı gibi borçla, nihayetinde her borçlu gibi rehin vererek yitirme tehlikesiyle karşı karşıyayız. Küreselleşmenin doğurduğu soru, “Biz kimiz?”dir. Küçük topluluklara ayrılmış insanların daha kolay yönlendirileceği, sömürüleceği gerçeğini tarihin sonu geldi diyen filozoflar iyi bilmektedirler. Cumhuriyet’in en büyük savı olan “kimse-sizin kimsesi olan” devlet anlayışı, sosyal devletin ta kendisidir. Kapalı ekonomi dedikleri de, ele güne muhtaç olmama arzudur. Yoksulluğu, yoksunluğu anlatan edebiyat bitmiş, yerine oyuncaklı, süslü bir dil gelmiştir. Ha, bir de satış tekniklerini anlatan küreselleşmenin kitapları...

Kendi dilini konuşamayan küreselleşmiş bir Türkiye!

Sahi biz kimiz?

Yanlış Cumhuriyet mi, Yanlış Adam mı, Yanlış Agos mu ?

Etyen Mahçupyan'ın *Agos* gazetesinin yayın yönetmenliğine getirilişine şaşırmıştım.

Toplumu derinden etkileyen bir cinayet, yaşadığımız coğrafyanın en ünlü ve cesur Ermeni'sini bizden koparmıştı. Geriye derin bir hüznün, acılı bir eşin çığlıkları, isyanı ve insanı derinden etkileyen sözleri kalmıştı.

Agos gazetesinde yazılanları beğenelim beğenmeyelim, şöyle bir dönüp bakar, vicdanlarımızı sorgular olmuştuk. Demek Hrant Dink bizde böyle bir güvenin simgesi olmuştuk. Onun terazisine güvenmiş, içtenliğini sorgulamaz olmuştuk. Bunun ne türden bir kazanım olduğunu yokluğunda anladık.

Etyen Mahçupyan, Türkiye Ermenileri içinde, Hrant'tan sonra ilk akla gelen isim. Bu yüzden ideolojik bir kaygı güdülmeksizin, sorgulamadan getirildi belki *Agos*'un başına. Ama söz konusu olan aristokrat tavırlı bir Ermeni'ydi. Hrant gibi bir sokak çocuğu değildi. Mahçupyan hep tepeden bakar bir tavırda olmuştuk. Geçmişte, bugün yazdığı yerlere bakıldığında kuşku duyacağımız, karmaşık siyasal yapıların içinde kalem oynatmaktaydı.

Tüm Türkiye'nin sorunu haline gelen, vicdanlı bütün Kürtlerin, Türklerin, Ermenilerin ve tüm ötekilerin davası-

ayı yürütmekle yükümlü bir gazete için, fazla taraflı, tavırlıydı Mahçupyan.

Bir yanlış vardı ortada, büyük bir yanlış!

Agosyayın yönetmenliğine getirilmesi için şöhretli bir Ermeni olması yetmişti. Oysa başka bir ölçüte gereksinim yok muydu? Sözelimi, yaşadığımız coğrafyanın varsıllık-yoksulluk sorunu-na nasıl bakması gerekirdi Agos'un, düşünölmüş müydü?

Cemaat gazetesinin köşe yazarı olarak bilinen Mahçupyan, Osmanlı'yı, Cumhuriyet'ten ileri gördüğünü, defalarca açıklıkla yazmıştı. Osmanlı'nın çok kültürlü, çok kimlikli yapısının barışçı, kucaklayıcı olduğunu söylüyordu. Peki Alevilerin, Osmanlı'dan çektiklerine ne diyecekti bu yayının yönetmeni? Hesap sorabilecek miydi? Ötekinin sesi olan, bir vicdani hesaplaşmanın tarafı olan Agos, bu öğreتيye sahip çıkacak mıydı?

Bir yanlış vardı ortada, hem de koca bir yanlış!

Şimdi yine toplumu derinden sarsan, liberal-îslamcı uzlaşmasıyla ortaya çıkan bir gazetede Kemalizme küfretmekteler birlikte. Kuşkusuz Kemalizm eleştirilmeli, onarılmalı, belki de vazgeçilmeli... Ancak bunu bir vicdani namusla yapmak var, bir de puslu havada, kaçamak...

Yanlış, büyüyor giderek...

Yanlış Cumhuriyet kitabının yazarı Sevan Nişanyan da Agos yazarı. Hani şu, eşine dışkıyla saldıran adam. Kıyasıya eleştirmiş, neredeyse hakaretler ederek saldırmıştı genç Cumhuriyet'e. Evet, deneyimsiz, beceriksiz ve pek çok alanda başarısız bir Cumhuriyet'imiz var. Kullardan birey yaratmayı başaramayan, padişahlardan parti başkanları devşirmiş bir Cumhuriyet. Ama Nişanyan, bir ideolojik tercihin ürünüdür. Küresel bir karmaşadan doğan bir kalemdir. Bunu bilmeyen kalmamıştır.

Agos bir süredir büyük bir kavga yaşıyor. Gazetenin kadın yazarları, eşine dışkı atarak saldıran köşe yazarlarına tepkili. Yayın yönetmeni Mahçupyan, dostuna sahip çıkıp, olanın özel yaşam sınırlarına girdiğinden söz ediyor ve tepkili kadınlara ka-

pıyı gösteriyor. Anlaşılan Agos'un ideolojik yapısı, bu türden tavır almayı gerektiriyor.

Yaşanan, özel yaşama yönelik midir, yoksa siyasal mıdır?

Yaşadığımız hiçbir şeyin siyasetten kopuk olmadığını düşünür, dahası ideolojiden yoksun gibi görünen olayların, kişileri ele verdiğini bilirim. Nişanyan, baskıcı, faşist bir tutum sergilemiştir. Buna sahip çıkmak, aynı öğretiyi onaylamaktır. Eğer durum buysa, *Agos* gazetesi, kaçınılmaz olarak, Hrant Dink'in mirasına ihanet etmiş, faşist ellere kalmış demektir.

Bunun hesabını sormak gerekir.

Diyeceğim, gün bulanık suda yüzenlerin, berrak kıyılardan korktuğu gündür. *Agos*, Hrant'm ardından yürüyen binlerce kadının da gazetesidir. Rakel Dink'in gözyaşlarını bir özgürlük çığlığı, bir barış eli olarak algılayanların adresidir. Gün, ayaklarım hangi coğrafyaya bastığını bilenler ile sömürgeciler arasındaki kapışmanın günüdür. Gün, namus davasına sahip çıkmak için, ak pak olma günüdür.

Tarihin kırılma zamanları vardır.

Hakça bölüşümün olduğu, eşit, ahnterinin baş tacı edileceği bir yurt istiyorsak, birlikte yaşama iradesi göstermeliyiz. Etyen Mahçupyan istifa etmeli ve hatta belki de yerine bir kadın yayın yönetmeni gelmelidir. Üstelik Ermeni olma koşulu aranmadan! Irkçılık ancak böyle aşılr.

Cumhuriyet yanlış mı?

Belki...

Şu sorunun yanıtı vermeden hangi doğru bulunabilir ki:

Bu kafa egemen oldukça, Ağrı Ararat, Tunceli Dersim olsa Cumhuriyet düzelir mi ki?

Terazisi Bozuk Solcular!

Sol grupların birbirlerinden ayrı dil kullandığını, sol denince farklı şeyler anladıklarını endişeyle izliyorum. Üç ayrı sol ekip olduğunu görüyoruz.

Ulusalcılar: Bunlar tek kutuplu dünyanın dağılmasından sonra, milliyetçilerle işbirliği yaparak, kimi zaman muhafazakârlarla ilişkiye geçen, sermayenin saldırgan tutumuna karşı, içe kapanan ve bu yüzden enternasyonalist solla bağını koparan kişilerden oluşuyor. Yumuşak karnı, yeni işçi sınıfını yorumlayamaması; değişen küresel iktisadi iklime, bu yönde yanıtlar üretmemesi. Dahası, milliyetçi söylemlerle, istemeden de olsa çatışmacı bir dil kullanıyor olması.

Liberal-Solcular: Buradakiler, değişen düşünsel iklimde, yeni bir okuma yapmaya çabalayarak, “özgürlükler” üzerinden bir dil geliştiriyorlar. Ancak burada bir sorun çıkıyor karşılına ve solun temel kuramsal zeminini unutup, sınıfsal çözümlemeleri ihmal ediyorlar. ABD ve AB eksenli, sermayeyi merkeze alan bir anlayışla, bir arada bulunması olanaksız ekiplerle işbirliğine girişiyorlar. İslamcılarla, sağcılarla rahatlıkla ortak olabiliyorlar. Özgürlükçü gibi durmalarına karşın, baskıcı ve düşünürkçısı bir dilleri var. Koydukları ölçütlerden eminler. Onları eleştirenleri, farklı yollar önerenleri bağnazlık ve faşistlikle suçluyorlar. Kendi dışlarında demokrat, özgürlükçü kimse olmadığına inanıyorlar. Beteri, liberalizmin, kâr düşkünü, düşük ah-

laklı kimi küresel oyuncularıyla kol kola giriyorlar. (Soros tipik örnek kuşkusuz.)

Marksist-Enternasyonalist Solcular: Bu ekip, solun temel kuramsal zeminine sadakatle bağlı yol almaya çabalıyor. Ancak iki kutuplu dünyanın değişen dengeleri karşısında tavır alışlarda sıkıntı yaşıyorlar. Türkiye gerçeğinde Mustafa Kemal konusundaki, Ergenekon davasında, karşılıklı gelişen ve keskinleşen milliyetçilik meselesinde nasıl davranacağına bir türlü karar veremiyorlar.

İmdi, Anadolu'yu yurt edinmiş bir solcunun, tam da bu zihinsel karmaşa içinde yolunu bulması üzerine birkaç söz etmek gerekir. Nasıl her “Biz solcular” diye söze başlayan, solcu olmuyorsa; iman ederek, düşünsel ve toplumsal değişimlere kayıtsız kalanlar da solculuğu tekellerine alamazlar.

Her coğrafyanın kendi düşünsel iklimi, zamanla bir öğretiye dönüşür, dönüşmek zorunda kalır. Aksi halde, zihinsel bir sömürge halini alırsınız ki, bundan öte gericilik olmaz.

Bu ülke yıllar yılı İslamcı bir söylemle uyutulmuş, ezan, namaz, şükretme döngüsünde ABD'ye, NATO'ya eklemlenmiştir. Bu düzene karşı yurdu korumak, sömürgeci anlayışı çıplaklığıyla ortaya dökmek zorunludur. Dahası, bu ülkenin milliyetçi köklerinin nasıl da Amerikancı olduğunu belgeyle ortaya dökmek gerekir. “Yurtseverlik” kavramı herkesi buluşturacak biricik yaklaşımdır.

Bu duruş kontrgerilla, derin devlet, devlet cinayetleri, Ergenekon gibi konularda rahat tavır almayı sağlar. İpleri bir yere vermediğiniz gibi, saydamlaşan bir yaklaşımla özgürlükçü de olursunuz.

Ordunun ABD'den kopmayacağını bilerek; başımıza gelen tüm darbe felaketlerinin ABD işbirliğiyle yapıldığını her defasında anımsayarak, bir öğreti oluşturulmalıdır. Darbenin iyisi, kötüsü yoktur!

Kürt sorununda mazlum milliyetçilik kavramı bir diğer so-

rundur. Eğer siz, Marksizm adına, (Düşüncelerine büyük ölçüde katıldığım Sungur Savran'da da görüldüğü gibi) “baskın olan milliyetçiliğe karşıyım (devletin Türklük kavramı gibi) mazlunun milliyetçiliğini anlarım. (DTP ve ayrılıkçı tüm hareketler gibi)” dersenez; yine büyük bir açmaz yaratırsınız.

Sorunu, özgürlük, paylaşım, emekten yana olmak bağlamında ortaya koymak gerekir.

Bir diğer mesele, tüm bu ekiplerin Mustafa Kemal'e bakışında yatmaktadır. Bu coğrafyanın bir gerçeğini doğru tanımlamak, büyük eksikliktir.

Mustafa Kemal, modern, pozitivist ve aydınlanmacıdır. Ulus devleti inşa sürecinde, aldığı eğitim ve asker duruşu, bu yönde bir devlet kurmak için ona gerekli gücü sağlamıştır.

Mustafa Kemal deyince başkasının aklına ne gelir bilmem ama ben, bilimsel bilgiyi, Batılı bir demokratik sürecin ilk adımlarını, bir kültür devrimcisini anlarım. Sıkıntılı, baskıcı yönetimlerin, keskin bir İslam coğrafyasının laik, aydınlık yüzünü görürüm Mustafa Kemal'de.

Burada, marjinalleşen bir Mustafa Kemal saldırısının (Belki popülerleşen demeliydim) solculuk namusuna yakışmadığını düşünüyorum. Mustafa Kemal'den bağnaz, yerel bir milliyetçi yaratamazsınız. Belki bir sosyalist de yaratılamaz ama dik duran, yurdunu savunmuş bir özgürlükçüden söz edebiliriz. Nasıl mı?

Deniz ve arkadaşlarının savunması yerinde bir ölçüt koyar ortaya. Mahkemede, savunma sırası Deniz'e gelince, sözün Lozan'a getirir. Lozan'ın ABD'de yarattığı travmadan söz açar ve ancak anlaşmanın ABD senatosuna bir yıl gecikmeyle gelebildiğini, 18 Ocak 1927 tarihinde ABD'li senatör Upshov'un senatodaki konuşmasını aktarır:

“Anlaşma, Timurlenk kadar hunhar, müthiş îvan kadar sefil ve kafatası piramidi üzerine oturan Cengizhan kadar kepa-ze olan bir diktatörün, zekice yürüttüğü bir politikanın top-

lamıdır. Bu canavar, savaştan bıkmış dünyaya, bütün uygar uluslara onursuzluk getiren bir manevrayla, antlaşmayı kabul ettirebilmiştir... Adı geçen kişi, emperyalizme karşı Kurtuluş Savaşı'nı yürüten ve bunun öncülüğünü yapan Mustafa Kemal idi.”

Sorun ortadadır, solcular karar vermelidir:

Amerikalı senatörün yanında mı duracaklar, Mustafa Kemal'in mi?

*Efendiler, Mustafa Kemal Bir
İnsandı; Taşlaştırmayınız!*

Mustafa Kemal'in sabahlara dek süren, içkili, şarkılı, danslı sofraları meşhurdur. Yine böyle bir gecenin sonuna doğru Falih Rıfkı, Mustafa Kemal'e yanaşır ve büyük arzusunu dilendirir:

“Şimdiye kadar sizin için yalnız yabancılar yazdı. Biz yanınızdayız. Sizi ve eserinizi daha iyi tanıyoruz, izin verir misiniz? Yakup Kadri ile sizin için bir kitap hazırlasak...”

Mustafa Kemal ferah, uyanık bir bakışla süzer karşıdakini;

“Dün geceyi yazacak mısınız?”

“Canım efendim, bu kadar hususiyetlerinize girmeye ne lüzum var?”

“Ama bunlar yazılmazsa ben anlaşılmam ki... Siz de başkalarının yazdıklarını tekrarlamış olursunuz...”

Anlaşılan Falih Rıfkı bu konuşmayı hiç unutmamış. Mustafa Kemal'den söz ederken, bir insan olduğu gerçeğini öne çıkarmıştır.

M. Kemal'e ilişkin pek çok kitabın yayımlanması, dedikodu andıran görüşler öne sürülmesi de doğaldır. Yurttaşları için bir kahraman olan Mustafa Kemal, kimileri için zalim, düşkün yaşam süren biridir. H.C. Armstrong'un ünlü kitabı *Bozkurt'un* da maksatlı kurgulandığı açıktır. Ancak Türkiye

halkının bu kitabı okumasını engellemek ahmaklıktan öte bir şey değildir.

Mustafa Kemal kitabın varlığını iştirir ve kitabı getirtir. Mustafa Kemal'in içkiciliğinden abartılı biçimde söz ediliyor. Ancak, kitabın genelinde, sövgü gibi duran sözler, aslında bir öncünün, bir savaşçının yaşam öyküsünün doğal görüntüsüdür. Nitekim yazar, Mustafa Kemal hakkında, yaşamıyla ilgili ne derse desin, verdiği savaşın gücünü ve önemini azaltacak tek bir söz etmemiştir.

Kitap hakkında bilgileri sonuna dek dinledikten sonra Mustafa Kemal çevresindekilere dönüp;

“Bunun ithalini menetmekle hükümet hataya düşmüş. Adamcağız yaptığımız sefahati eksik yazmış, bu eksiklerini ben ikmal edeyim de kitaba müsaade edilsin ve memlekette okunsun” der.

Kılıç Ali bunun latife olduğundan söz ediyor ancak, Necmettin Sadak, kitabı *Akşam* gazetesinde tefrika halinde yayımlamış ve “vasiyeti” yerine getirmiştir.

Tarihi, öncesiz ve sonrasız sanmak, tahlil yapan herkes için büyük yanılğı olacaktır. Ayrıca bu durum, içinde bulunduğu koşullardan koparılarak anlatılan kişiye, muhaliflerinin ve düşmanlarının zarar vermesinin önünü açar.

Mustafa Kemal'in cephe süreci tamamlandıktan sonra, asla askeri bir giysiyle görünmemesi, dönemin faşist, tek adamlarından hoşlanmaması, sömürge karşıtı mücadelesinden dolayı Lenin'e sevgi, saygı beslemesi, önemli ipuçlarıdır.

Mustafa Kemal'in, devrim sürecinde ne büyük bir yalnızlık yaşadığını, dahası mutsuz bir adam olduğunu unutmamak gerekir. Hiçbir tasarımı olmayan, taktik geliştirmemiş bir devrimci kadroyla hareket etmenin ne demek olduğunu düşünmeliyiz...

Öyle bir dönem hayal etmelidir ki kişi, Rumeli'nin de kaybıyla, yoksulluğun kol gezdiği; malın, mülkün, ziynet eşyasının

Icfecinin eline düştüğü; Atina'daki bankaların, İstanbul'da mal edineceklerle sorgusuz kredi verdiği bir süreçtir bu. Kendine güvenini yitirmiş, yazgısına boyun eğen bir halkın yaratıldığı bir süreç...

Yurdun savunması için savaş veren bir komutanın, albay Bekir Sami Bey'in Akhisar'a vardığı zaman gördüğü manzara, ülke insanının ruh halini ve ahlakını ortaya koyar. Askerlik dairesinde tek kişi yoktur. Dahası, askerliğe hevesli kimse de yoktur. Bütün terziler Yunan bayrağı dikmektedir. Halk, Yunan askeri gelirse canının, malının korunacağını düşünür.

İşte böyle bir ortamda, sinsî, kurnaz bir ahlakın egemen olduğu bu süreçte, aydınlanma, ulus olma gibi kavramlarla ortaya çıkmıştır Mustafa Kemal. Batılılaşma sürecinin tamamlanmasını, uygar bir dünyaya eklemelenmeyi başarmak için öncülük etmiştir.

Atatürk diktatör müydü?

Bu sorunun yanıtını Faliş Rıfkı verir:

“Rejime bakarsanız, evet. Fakat ne mizacı, ne de ideali bakımından diktatörlük inançlısı değildi. Milli kurtuluş için şart saydığı inkılaplarının hürriyet içinde yaşayabileceğine güvenseydi, demokratik savaşçılığın zevklerini feda etmeyeceğine şüphe yoktu.”

Düşünüyorum, eğer bir devrimciden söz açıyorsak, karşı devrimi gerçekleştirmek için hayli yol alanlara, çirkin Atatürk heykelleri yaparak koz vermiyor muyuz? Yolsuzluk, arsızlık yapanların “Atatürk'ü sevdiğim için cezalandırılıyorum” söylemlerine hoşgörüyle bakarak, Mustafa Kemal'e ihanet etmiyor muyuz?

İslamcılarla, neo-liberallerle savaşmak zor gelmiyor da, bağnaz, imanlı Atatürkçülerle uğraşmak çok can yakıyor. Alıyorlar ellerine kalemi, yalan yanlış, eksik bilgilerle, taşlaşmış bir Mustafa Kemal portresi sunuyorlar.

Ben Mustafa Kemal'in özgürlüğü simgeleyen devrimciliğini
özlüyorum.

Siz Atatürkçüyseniz, ben asla olamam!

Taşlaşmış Atatürk'ün kimseye yararı yok. Belki sadece size,
kifayetsizlere...

içtenlik, Küreselleşme, Saydamlık...

Bilişim çağı olarak tanımlayabileceğimiz bir süreci yaşarken, kimi yapıp etmelerimizin sahiciliği üstüne yeniden düşünmemiz gerek. Artık eylemlerimizin ne olduğundan öte, nasıl algılandığının önemini kavramalıyız.

Dostoyevski'nin *Cinler* romanında Stefan Trofimoviç'in "Gerçek hiçbir zaman benzemez doğruya, bunu biliyor musunuz? Doğruyu doğruya benzetmek için içine biraz yalan karıştırmak zorunluluğu vardır" sözünü anımsayın. Çırlıçıplak bir gerçeğin, belki sadeliğinden ötürü, kişiyi ikna etmediği durumlar çoktur. O halde gerçeğin gücünü göstermek, değerini kavratmak için yalana değilse bile, kurguya gereksinim olduğunu söyleyebiliriz.

Kirli bilginin alabildiğine hüküm sürdüğü sanal âlem, bir yandan özgürleşme fikrini geliştirse de, öbür yandan bizim dışımızda bir düzen bulunduğunu ve bunun karşısında yenik, güçsüz ve küçük olduğumuzu hissettirmektedir. Savaşım arzusu, yerini yılgınlığa ve belki daha da tehlikelisi yazgıcılığa bırakır. Kitapçı raflarında her gün sayıları hızla artan "komplo" yapıtlara baktıkça, insanoğlunun yeni bir din, Tanrı arayışında olduğunu fark etmemek olanaksızdır. Bu yeni Tanrı kimdir? Bu Tanrı'mn eğer bir öğretisi varsa, adına küreselleşme demek doğ-

ru mudur? Bu soruların haklılığı kadar, yanıtsız kalması da, bu öğretinin ürünüdür belki.

Melih Cevdet Anday, *Defter*'ine yazmış, eski Yunanların Tanrı'yı insan biçiminde düşündüğünü. Bizim halkımızın Tanrı'ya tapma alışkanlığının, insana tapmaya dönüştüğünü eklemiştir. İlginç olan, Melih Cevdet'in bu duyguyu oluşturan nedeni, aslında kişinin tapınılmayı istemesinde görmesi. Eğer tapınılmak istemezsek, tapmaktan vazgeçeceğimizi düşünüyor usta şair.

Bu akıl yürütmenin, bizi siyasal düzendeki kısırdöngüyü açıklamaya götüreceğini söyleyebiliriz. Sürekli rahatsızlık duyduğumuz kişi-egemen partiler, hem tapınılan liderleri tatmin etmektedir, hem de tapacak put gereksinimi olan toplumların bu duygusunu doyurmaktadır. Buradan demokrasiye varılır mı? Sanmam...

Machiavelli'nin siyasi düşünür olarak saptamaları hayrete düşürür kişiyi. Kimi zaman onun faydacılığı, devleti kutsayan anlayışı karşısında isyan edersiniz. Kimi zaman, çözümlemeleri ve devlet adamı yaklaşımlarıyla sorunu canevinden yakaladığınızı görürsünüz. Verem hastalığını örnek göstererek, bu hastalığı erken teşhis etmenin güçlüğünden söz eder. İyi bir hekimin erken tanı koymasıyla bu hastalığın iyileşebileceğini söyler. Tersine hastalık ileri evrelerinde çok kolay saptanır. O vakit iş işten geçmiştir. Tanıyı koyduğunuzda tedavi olanakları yoktur.

İyi bir devlet adamının, toplumsal, siyasal hastalığı zamanında teşhis etmesi halinde, çözüm üretmekte başarılı olacağını altını çizer Machiavelli. Eğer geç kalırsanız, hastayı öldürürsünüz. İçinde bulunduğumuz coğrafya, işte bu iki tür devlet adamından hangisinin iktidarda olduğuyla ilintili olarak biçimlenecektir.

Taptığınız lider, size her şeyi içtenlikli biçimde söyleyecek midir? Yoksa imanla güçlenen bağınızı bilerek, hoşunuza giden

M izler mi edecektir? Birincisi sizin yararınıza olacaktır kuşku-
Mi/.. Ağzınızın suyunu akıtarak yediğiniz leziz akşam yemeğinin
borç parayla verildiğini, dahası oturmakta olduğunuz evinizin
ipotek altına alındığını, eğer ay başına dek kredi kartınızın asga-
ı i ödemesini yapmazsanız haciz geleceğini ve en korkuncu, ya-
kmada elâleme avuç açacak duruma düşeceğinizi söylese, yedik-
leriniz boğazınıza dizilecektir. Eh hal böyle olunca da, ya ima-
lımız zayıflar ya da düzeni değiştirmek için söylenmeye başlar-
nız. O halde liderin işi güçleşir ki, bunu kendini Tanrı yerine
koyan kimse istemez.

Öteki durum, görece olarak herkesi memnun eder. Sürekli
/engin olacağı umudunu taşıyan kişinin ruh hali, zengin olan-
dan daha iyidir. Zenginlik, tatlı bir düştür ve onun peşinden
koşmak kişiyi mutlu eder. Kaybedecekleri karşısında korku-
ya kapılan varlıklı kişi, salt bu kaygıyla dünyayı kendine zindan
reler. Oysa avare bir yaşamın pençesinde bile olsa, “yarın da-
im iyi olacak” umudu taşıyan orta halli bir yurttaş, akşam başı-
nı yastığa her biçimde huzurlu koyar. Her ikisi için de, farklı ge-
rekçelerle bile olsa, bir put ihtiyacı vardır. Biri ötekinin tatlı tat-
lı uyuması için bu putu yaratır; öteki bir başkasının yerine geç-
bileceği umudunu diri tutmak için...

“Toplumlar, hak ettikleri biçimde yönetilirler” savı ne kadar
doğrudur, emin değilim. Tüm bir toplumun, türdeş bir algıya
sahip olduğunu düşünmek haksızlık olur. Ancak, tapma duygu-
suyla baş edemeyen toplumların dertten kurtulamayacağı açık-
tır. Bu bağ, içtenlikten, saydamlıktan yoksun egemen sınıflar ya-
ratır. Aslında yalan söylemeyi özendiren, bir tür mistik kimliği
bu sınıflara veren de bu yığınlardır. Kişinin kendini bu dev göv-
deli kalabalıktan ayırması ve fark edilmesi, sanıldığından hay-
li güçtür.

Küreselleşme bizi yalan söylemeye itiyor, bunu biliyoruz.
Ancak aşağıdakiler ve yukarıdakiler arasındaki bu çelişkili uzlaş-
ı karşısında, bir ihtimal daha var diyebilmek de güç.

“Demokrasi olmayan yerde sosyalizmden, sosyalizm olmayan yerde de demokrasiden söz edilemez” diyen Rosa Luxemburg’un için haksız olduğunu söyleyebilir miyiz? İçimizde dünyanın tümden değiğeğine yönelik umut tağımadığımız sürece, yeni Tanrılar bir bir yerini alacaktır tarih sahnesinde...

“Gitmek mi Zor Kalmak
mı? Ha bir de... Gidecek
Yerim Var mı?”

Postal Kokusu Özleyen Kadınlar (!)

Kuzguncuk'ta denize sıfır bir meyhanede İstanbul'a, dostluğa, aşka, özgürlüğe kadeh kaldırıyorduk kadınlı, erkekli tüm içkiciler. Masalardan taşan kahkahalar, mırıldanılan şarkılar, gün batımına eşlik ediyordu. Hafif esrikleşmiş bir kadın, sevgilisinin koluna girmiş, biraz hüznü bir şarkı mırıldanıyordu. Gençten bir başka kadın yaşam dolu bakışlarla süzüyordu karşısındakini... Orta yaşlı bir çift evlilik yıldönümlerini kutluyordu, masalardan gelen tebrikler, şakalaşmalar eşliğinde... Birbirimizi tanı mıyorduk... Bu kentte, bu ülkede yaşama ortak talihine sahiptik ama...

Postal kokusu özleyen kadınlarla aynı havayı solumak canımı sıkıyordu (!)

Tanıdığım ilk postal sevdalısı kadın anneannemdi. Osmanlı'nın son dönemlerinde dünyaya gelmiş, gençliğini Ermeni, Yahudi dostlarla geçirmiş; İstanbul işgali sırasında, o çok sevdiği dostlarının şaşırtıcı "Yaşa Venizelos" çılgınlıklarıyla, yaşadığı coğrafyaya yabancılaşmış bir kadındı. Tek kanallı yıllarda, televizyon, İstiklal Marşı'yla kapanırken, "Şimdi kimsenin aklına Fatiha okumak gelmez şu adama" der, Mustafa Kemal için dua ederdi. Hem Allah'ı vardı, hem peygamberi, hem de Mustafa Kemal'i... Kemalist miydi? Sanmam! Siyasal İslamcı mıydı?

Sanmam! İlimli bir İslam arayışında ya da büyük bir Ortadoğu özleminde miydi? Sanmam!

Ama Erbakan'ın yüzünü görünce ekranda söylenir, canı sıkılırdı. Yobazlardan korkardı. Ülkenin rejiminin tehlike altında olduğunu sezerdi. Kadayıfın altının kızarıp, kızarmayacağı konusunda bir fikri vardı elbet! Başını da bağlamazdı doğru dürüst... Dışarı çıkarken bir örtü sarıverirdi ama... Alışkanlıktan öteye geçmezdi bu yaptığı...

Postal kokusu özleyen bir kadındı anlayacağınız (!).

İkinci postalcı annemdi. Hastalıklı çocukluk yıllarının ardından bir meslek lisesine kapağı atmayı başarmıştı. 19 Mayıs'da genç kızların keyifle katıldığı gösterilerde yer almıştı. Mini etek giymiş, kısa kollularla, başı dik biçimde yürüyüşe katılmıştı.

Emlak Bankası'na emek vermişti yıllarca. Mesai arkadaşlarıyla omuz omuza çalışmıştı. Biri diğerini cinsel bir varlık gibi algılamayı akimdan bile geçirmemişti. Kadınlı, erkekli dostluklar yaşanmış, aileler kaynaşmış, yazgılar birleşmişti. Yazları kısacık tatillerde mayo da giymişti, bikini de! Ne kem gözler vardı Florya Plajı'nda, ne de bu türden kaygılar...

Özel günlerde iki kadeh içkiyle eşlik etmişti babama! Mustafa Kemal'i sever, Cumhuriyet kadını olmayla övünürdü hep... Bu ülke ona ne doğru dürüst bir gelir, ne ev, ne araba, ne de lüks bir yaşam sunmuştu! Bir gerekçeyle yurtdışma çıktığında, yabancıların hayret dolu bakışlarını görmüş, şaşkın sorularını işitiyordu. Bir İslam ülkesi sanıyorlardı Türkiye'yi ve onlar için kapalı, tutsak kadınların yurduydur burası... Özgür bir kadın, şaşırtmıştı Avrupalı ahaliyi... Ama şimdi korkuyordu annem... Özgürlüğün yitmesinden endişeliydi...

Anlayacağınız acil postal kokusuna gereksinimi vardı (!).

İlkokul öğretmenim de bir postalseverdi! Hayranlık duyduğum bu hanım, bize, özgür düşünmekten, kitaplardan, bilimden söz ederdi. Katı, disiplinli bir yanı vardı. Anladık ki, bunun adı çalışkanlıkmış! Cumhuriyet'in öğretmen okulundan yetiş-

mişti. Hurafelerle uğraşmaya zamanı yoktu. Çok çalışmak gerekliydi; doğru, dürüst, aydınlanmış çocuklar yetiştirme telaşın - daydı.

Yıllar sonra karşılaştığımda, ömrünü adadığı okuluna imam kılıklı bir müdür atanmasından dertli olduğunu gördüm. İstifasını vermişti sonunda. Artık o okul onun değildi. Bahçesine elleriyle diktiği ağaçlar bile boynu bükük kalmıştı. Avuçlarının arasından kayıp giden Cumhuriyet okulunun ardından iki damla gözyaşı dökmek için zor tutuyordu kendini... Endişeliydi... Kendi için, kızı için, öğrencileri için...

Belli ki postal kokusu özlemi çekmekteydi (!).

Şöyle bir baktım oturduğum masaya... Kız kardeşim de postal kokusu için çıldırıyor, eşim de! İkisi de üniversite bitirmiş. Bugün çalışıyorlar, üretiyorlar. Klasik müzik dinliyorlar, edebiyattan hoşlanıyorlar; evlerinde kütüphaneleri var, çocuklarını iyi yetiştirmek istiyorlar... İkisi de eşlerine boyun eğmiyor... Gazete okuyorlar, yabancı dil biliyorlar, dünyayla iletişimleri var! Küresel şirketlerin şımarık yöneticileriyle boğuşuyorlar, asla diz çökmüyorlar...

Tek kusurları postalsız yapamıyorlar (!).

Tüm bu kadınlar, tatsız tuzsuz Kemalist rejimin ürünü! Demokrat olmayı beceremiyorlar, çünkü başları açık... Dincilere oy vermiyorlar; şeyhlere, şıhlara kanmıyorlar... Ekranlardan, köşelerinden onlara saldıran yazarlara direnebiliyorlar... Allah'ın günü darbeci oldukları suçlamasına karşın, özgür, eşit bir dünya düşlemeye devam ediyorlar...

Yok canım postalcı bunlar!

Gitmek mi Zor Kalmak mı ?

Anı kitaplarına eskiden beri düşkünümdür. Çok yazdım; bir kişinin kendi dünyasından süzülerek gelen bilgiler, gözlemler, öyküler beni çok heyecanlandırır. Bir tür gayriresmi tarih arayışının sonucudur bu. Günün birinde, sözgelimi yüz yıl sonra, bir araştırmacı bugünü anlamak için arşive girerse ve “Bu yıl neler yaşanmıştı?” sorusunun yanıtını bulmaya çalışırsa, o kişiye diyeceğim çok şey olduğundan; bu okuduğunuz yazıyı kaleme alıyorum. Yeryüzünde bu yıl, az kişi için, benimki kadar karmaşık duygularla geçmiştir. Geçen yıl, benim yaşamımda unutulmaz izler bıraktı.

Nisan ayının beşiydi. Bir gece önce hiç uyumadan, sabahı sabah ettim. Günlerdir sezmeye çalıştığım bir duygunun peşindeydim. Kaç aydır türlü rüyalar görüyor, karmaşık duygular yaşıyordum. Kendimce pek çok kurgu yapmıştım. Hatta gelecek planlarım bile olmuştu. Kızımla, annesinin karnında tanıştım ilkin. Daha henüz iki aylık bile olmadan işitmiştik kalp atışlarını. Anlatılması güç bir duyguydu içimde kök salan. Daha önce tanımadığım bir sorumluluk duygusuyla donanmıştım. Kendim için karar almaktan vazgeçmiş, çoğullaşmıştım. Teknoloji, bir canlının dünyaya geliş sürecini gözler önüne seriyor... Çok tuhaftı olanlar... Ellerinin, ayaklarının, omurgasının oluşumunu, yüzünü gördüm bebeğimizin. Ama aramızda bir duvar vardı sanki! Bir kadın ve erkeğin ayrıldığı temel nokta bu olsa ge-

rek... Kadın, bedeninden can yaratırken, iki kalbin aynı bedende çarpmasını yaşıyordu... Oysa biz erkekler, tüm bu olup bite-ni bir sinema filmi gibi izliyor, ötesini sezmeye çalışıyorduk...

4 Nisan gecesi tüm bunları düşündüm mü?

Bilmem...

5 Nisan sabahı, hastaneye doğru yola koyulduğumuzda, aracın içinde konuştuklarımızı çok net anımsıyorum. Birkaç saat sonra aramıza katılacak olan kızımızın, bizim için ne tür bir tutku olacağım biliyorduk. Heyecan, kaygı, sevinç ve ötesi... İnanın bana, “Kadın bir kez doğuruyorsa, kapıda bekleyen erkek dokuz doğurur” sözü tamamen haklıdır. Nisan’ın, kızımın, hemşirenin kolları arasında geldiği âna dek, neler yaşadığımı, hissettiğimi, düşündüğümü anımsamıyorum. Ama içimde büyüyen korku, şimdi yazarken bile tüm bedenimi sarsıyor.

Camlı bölmenin ardındaki bebek, daha birkaç gün önce ultrasonda gördüğümle aynıydı. Ama şimdi capcanlı ve hastaneyi ayağa kaldıracak kadar yüksek perdeden ağlayan Nisan karşımdaydı. Aile fertlerinin çığlık çığlığa sevincini işitiyordum ama, sanırım dakikalarca gözümü ondan ayıramadan öylece kaldım. Buruşuk derisini, şiş ve açamadığı gözlerini, yumuk ellerini anımsıyorum. Aklımın bir yerinde, hâlâ ameliyathanede olan anne, yani eşim vardı.

Odaya çıktığımızda yorgun ama mutlu bir anneyle karşılaştım. Tanıdığım bir kadını gördüğüm. Ama sanki bir başka bakıyordu. Yorgunluğu, mutlulukla dinmişti. Gülümsüyordu... Sadece bana değil, tüm dünyaya. Bir dua mırıldanır gibi döküldü dudaklarından sözler... Nisan, odaya gelince canlandı anne; ilk sözlerini duyduk... Anne ve bebek buluşuyordu... Nisan çok iyi tanıdığı o kokuya sığındı sanki... İnanılmaz olan, bebeğin memeyi keşfetmesi ve güdülerıyla yaşamda kalma savaşımına görkemli biçimde başlamasıydı. Anladım ki anne ve bebek arasındaki tarifsiz ilişki, çok köklü ve değiştirilemez bir temele dayanıyor. Doğanın çizdiği yazgıya...

Aradan birkaç gün geçti. Üç kişilik bir yaşama alışmıştık hemen. Tadına varmaya başlamış, güçlükleriyle başa çıkmayı öğrenmeye çalışıyorduk Nisan’la olmanın. Telaşlı bir öğleden sonra araba kullanırken telefonum çaldı. Sıkışık trafikte, güç bir gün geçiriyor olmanın öfkesiyle açtım telefonu. Karşımdaki adam neşeliydi. Bu sesin içindeki sevinç ve giz dolu tını sinirimi bozmuştu.

“Enver Aysever’le mi görüşüyorum?” sorusunun saçmalığını tam dillendirecekken, yutkundum. “Evet. Benim” diyebildim. “Ben *Cumhuriyet* gazetesinden arıyorum. 2007 Yunus Nadi Seçici Kurulu, *Bir An Bin Parça* adlı romanınızı bu yıl ki ödüle layık gördü. Kutlarım” dedi telefondaki adam... Yaşam insana böyle oyunlar oynar işte. Daha düne dek kaç yayınevi bu romanı yayımlamak noktasında ikilemde kalmıştı! Kurduğum dünyanın içinde kaybolmuş bir yazar olarak, neredeyse yapıtımdan kuşku duyar hale gelmiştim. Düne dek varlıklarıyla bütünleştiğim o roman kişileri, roman yayımlanınca ete kemiğe bürünüp kendi yaşamlarına gitmişlerdi sanki. Gücenmişim onlara beni bıraktıkları için. Başımı başka yöne çevirmiş, yeni kitaplar yazmıştım. .. Şimdi kızım, Nisan’ımın gelişiyle birlikte bir armağan da getirmişti babasına...

Yazmayla ilgili hiçbir ödüllendirmeye çok fazla itibar etmeyen biri olarak, geleneği güçlü olan bir sürece, Yunus Nadi Ödüllerine eklenmiş olmak tarifsiz bir sevinç yarattı bende. Dilini iyi kullanan, yaratısı güçlü romancıların aldığı bu ödül, beni hem yüreklendirmiş, hem gönendirmiş, hem de kızımdan bir armağan olarak, müthiş bir zamanlamayla girmişti yaşamıma. Hani eskiler der ya, “Bebek kısmetiyle gelir” diye... Garip ama, bu yaşadıklarım anneannemin sık sık söylediği bu sözü anımsattı bana...

Yılın son günlerinde Fazıl Say’ın, yaşadığımız siyasal sürecin baskısıyla dile getirdiği isyanı, işte bu yüzden benim için bir başka öneme sahip. Dünyanın tanıdığı bir piyanist, kuşkusuz salt

bir yaratıcı ve icracı olarak değil; bir aydın, sorumluluk taşıyan l)ir baba olarak da kaygılarını paylaşıyordu toplumla. Bu ülkede yazan, düşünen ve yaratıyla uğraşan, bir kız çocuğu babası olan l)iri olarak Fazılla aynı yerdeydim. Kızım, nasıl bir ülkede, nasıl bir dünyada yaşasın istiyordum? En önemlisi, umudum var mıydı insanlıktan?

Aslında sanatçılar, yazarlar, dünyanın neresine giderlerse gitsinler sürgün yaşamı sürerler. İktidarların özgürlüğe sıktıkları kurşunlar, ilkin onları vurur. Fazıl Say, ülkeyi terk etmekten söz açarken, dünyanın bir başka yerinde daha özgür, daha mutlu olacağını düşünmemişti elbet. İnsanın kendi topraklarındaki yabancılığın, sürgünlüğün acısını hissettirmek istedi yaşadığı topluma.

Ben de Nisan bebeğın babasıyım. Aynı kaygıyı taşıyorum. Bu yıl, benim için ne denli güzel geçerse geçsin; insanlığın hali, memleketin hali böyle oldukça kendimi nasıl mutlu hissedebilirim? Soru aynı: “Gitmek mi zor, kalmak mı?” Ha bir de... “Gidecek yerim var mı?”

CHP'nin Sahibi Kim?

Düyükbabam Enver Aysever, Cumhuriyet Türkiye'siyle *JD* barışık her ailede rastlanacak türden bir beyefendi. Aydınlanmaya gönül vermişti. Dönemin okur yazarları gibi, sorumluluğunu gönüllü olarak yüklenmiş, namuslu olmayı doğal bir durum olarak görmüş, tüm yaşamını bunun üzerine kurmuştu.

Beş çocuğuna da bunu aşılamaaya çalışmıştı. Çocukları, dedemin inceliğini, ülkülerini yerine getirmeyi başarmışlar mıdır, tartışılır. Kimbilir belki de ülke yazgısına kalıcı bir imza koymak bu ilk kuşakla sonlanmıştı...

Antakya'da yaşıyordu aile büyüklerimiz. Hatay'ın hangi ülke sınırlarında kalacağı oylamasında Türkiye'den yana tavır alanlardandı büyükbabam. Mustafa Kemal'e derin bir hayranlığı ve sevgisi vardı. Dönemin pek çok kişisi gibi, ortaya konulan genç Cumhuriyet felsefesi, heyecanlandırmıştı onu da...

Her sabah traş olur, ütülü temiz gömleğinin üzerine boyun bağını takar, öyle otururdu sofraya. Gün boyu, neredeyse ağzını açmazdı. Geniş aile toplantılarında gürültücü kalabalığa katılmaz, sessizliğini korurdu.

Neden sustuğunu sorduğumda, "Bu kadar konuşana bir tane dinleyen lazım evladım" derdi. Bu bilgi tutumu, yıllar sonra kavradım. Düşünsel olarak kavradım da, yaşamıma geçiremedim. Dinlemeyi beceremeyen bir toplumun üyesi olarak, sanı-

rım ben de tez canlı, atılgan ve hep söylemek, anlatmak isteyen türden biriyim...

Büyükbabamın akşam yemeklerine, iki kadeh rakı eşlik ederdi. İki yudum keyiflendirirdi onu; dili açılır, türlü öyküler anlatırdı bize. Uzak şehirlerde yaşamanın açmazıdır belki, dedemin adım taşımama karşın, birlikte yaşanmış zamanlarımız sınırlı kaldı. Elinden tuttuğum; birlikte yürüyüş yaptığımız günler sayılı...

Yine neşeli bir sabaha uyanmıştık ailece. Dedem ve babaan-nem gelmişti evimize. Yılda ya bir kez buluşuluyordu, ya da iki. Hepsi bu. On beş saatlik otobüs yolculuğundan yorgun düşmüş birine benzemiyordu dedem. Kahvaltı biter bitmez, “Hadi kızım gidelim gömlekleri almaya” dedi anneme. Yadırganmadı bu istek, cümbür cemaat düştük yola. Bakırköy, Tınaztepe Pasajı’nın alt katındaki hazır giyim mağazasına vardık.

Aynı gömlekten birkaç tane aliverdi büyükbabam. Bu gömleklerin bir adı vardı: “Ecevit Mavisi”! Her gün büyük bir keyifle giydi onları. Keyifle taktı boyun bağım, göğsünü gere gere do-laştı İstanbul sokaklarında... Ecevit, “Karaoğlan”dı! Yoksulun, işçinin, köylünün umuduydu. ABD’ye boyun eğmemiş, Kıbrıs fatihydi. Çalışanlara sendikal hakları sağlamış, dünyada gelişen sol rüzgârı benimsemiş bir liderdi. Büyük bir tarihsel kişilikten, İsmet Paşa’dan devralırken koltuğu, bir büyük tasarım, bir büyük iddia koymuştu ortaya...

O sakın, ağırbaşlı adam, değişen, gelişen CHP’yle gurur duyuyordu. Yuvasıydı o çatı... Korkunç darbe, bütün sol gele-neği ezip, yıkıp ülkeyi dinciliğe itince, CHP yok olup, bütün Cumhuriyet sevdalıları düş kırıklığına uğramıştı.

Ancak o zor koşullardan bir SHP doğdu. Yasaklara, faşist baskılara karşın, art arda gelen vetolara direnerek, güler yüzlü bir sosyal demokrat lider doğdu: Erdal İnönü! Belli ki siyaset için yaratılmamıştı oğul İnönü. Ama bunalımlı dönemlerde bir simge, bir isim bile umut olmaya yetiyordu. Nitekim bu zorlu

süreç başarıyla sonuçlandı. Halk hem İnönü'yü, hem de partisini sevdi. Aslında CHP, artık SHP'ydi...

Zorlu bir seçim sürecinde Mersin'de bir miting yapmıştı İnönü. Lisedeydim henüz. *Cumhuriyet* gazetesi, bu toplantıları ayrıntılarıyla veriyordu. Her yerde destek büyümüş, SHP iktidara yürüyordu.

Gazete toplantıyla ilgili notlar verirken, yaşlı bir adamın kürsüye çıktığını ve Erdal Bey'i öptüğünü, babasının sevgisiyle oğula sarıldığını ve ülkenin yeniden bu gelenekle buluştuğu için Tanrı'ya şükrettiğini, yazmıştı gazete.

Sonra öğrenecektim ki; büyükbabam bu mitinge katılmak için kahveye gider gibi evden çıkmış, kimselere haber vermeden gönlündeki CHP için yollara düşmüş ve o ağırbaşlı, sessiz, ama belli ki tutkulu adam kendini tutamayıp, kürsüye fırlamıştı... Şaşkındım... Büyükbabam Enver Aysever, demek kendini kimsesiz, yalnız hissetmişti bu ülkede... CHP ve onun devamı olan SHP, yuvasıydı onun... Nitekim sonra bu iki parti birleşecek ve büyükbabam gibi pek çok kişi mutlu olacaktı... Aydınlığın adresi; devrimlerin, işçilerin, yoksulların, kimsesizlerin adresi; yine CHP olacaktı...

Yıllar sonra Erdal İnönü'ye bu olaydan söz edince gülümsemişti. Tanıyordu bu duyguyu. Kimbilir kaç kişi aynı özlemle sarılmıştı ellerine, düşmüştü peşine...

Yeni toplanan CHP kurultayına giderken büyükbabamı düşündüm. Şimdi ben farklı bir konumla izliyordum siyaseti; perde arkasına girip delege pazarlıklarını gözlemliyor, demokrasi-nin nasıl olup da ortadan kalktığına birinci elden tanık oluyordum...

CHP'nin genel başkanı kürsüye sarılıyor, kendi dışında kimseye konuşma olanağı vermiyor, büyük bir oy gücüyle, tıpkı totaliter rejimlerde olduğu gibi yeniden seçiliyordu. Üstelik kendi gibi düşünmeyenlere, "Bu parti benim, beğenmeyen gitsin, kendine yenisini kursun" diyordu...

Büyük babamın partisi, benim bildiğim, ona gönül verenleri kovmazdı. insan kendi yuvasından dışlanınca, üşüyor, karamsarlığa kapılıyor...

Büyük babamın Mustafa Kemal'i, ismet Paşa'sı, Ecevit'i de bugün yaşasalardı, bu genel başkan tarafından kovulurlardı belki...

Büyük babamın ruhu kimsesiz kalmış, çok mu?

Sahi bu CHP kimin?

Sab aba Karşı 4.30dál

Kapı sabaha karşı 4.30'da korkuyu uyandırmak için çalındı. Koca bir yüzyılı dirençle, inançla geçiren, yaşı seksenlerin üstüne çıkmış adam gülümseyerek uyandı. Hangi coğrafyada yaşadığını biliyordu elbet. Kaç kez kurtlar sofrasında bulunmuştu da, hiçbir zaman sinmemiş, gülümseyerek karşılamıştı olan biteni. Terlikleri baş ucunda mıydı acaba? Doğruldu ve sakin adımlarla kapıya doğru ilerledi... Bir gece vakti, derin uykudan uyandırılarak, polislerce gözaltına alınacağını biliyor muydu?

Yadırgamadı. Böyle günlerden defalarca geçmişti, içine doğduğu ülke. Alçakgönüllü gülümsemesiyle, kapıya dek kendiyle söyleşerek ilerledi. Dudaklarında birkaç kırık dökük söz vardı. Güldü, "Bir roman kahramanı mıyım şimdi ben?" Kaç zamandır anılarını yazmak istiyordu da, bir türlü olanaklı hale gelmemişti bu dileği...

Bazı anlar, uzun sürer, bir ömür... Adam, Kafka'nın *Dava* 'sın i düşündü. Bir gün, hangi suçtan ve niçin olduğunu bilmeksizin gözaltına alınmıştı Josef K. "Kaç zamandır zaten gözaltında değil mi benim ülkem?" diye içlendi.

Koca bir ülkenin tutsaklaştırılmasına isyanını, giderek daha güçlü ifadelerle yazıyordu gazetesinde. Bu uğurda ölen, öldürülen dostları düşündü. Bir roman yazmak istemişti hep. Şöyle güncel kaygılardan, siyasal ayak oyunlarından sıyrılıp, soluk al-

chğı bir gün... Olmadı işte... Başka işler, başka dertler öne geçti hep...

Yoksulların, işçilerin, öğrencilerin, kadınların dertlerinden dem vuruyordu her zaman. Ülkesi ortadan ikiye ayrılmıştı. Yirminci yüzyıl, çok hızlı akan, uzun bir çağ olarak geçti insanlık tarihine. Varsıllık ile yoksulluk arasında, her daim güçlünün yanında duranları görmüştü. Askerlerin postalları altında ezilen devrimci çocukların yasını tutmuştu. Koca devletlerin yıkılışını, halklarının savrulup, sürüklenişini izlemişti... Birkaç ömür sığdırmıştı yirminci yüzyıl, kalbinde yaşayan insanlara...

Yorgun değildi. Belki tatil nedir bilmediğinden; belki yazarak, düşünerek iyileştiğinden... Neredeyse kırk yıl olmuştu bir olağanüstü askeri dönemde gözaltına alınalı. Sabah, askerlerin eşliğinde çıkmıştı işkence köşkünün merdivenlerinden. İnsanlık onuruna sığmayan, aşağılayıcı onca uygulama görmüştü. Zorla bir ifade imzalatırılmak istenmişti, kabul etmişti. Ama işkenceci, bir düşün adamının, yazı adamının zekâsını, sezgisini hesaba katmamıştı.

Ele geçen bu ifadeyi manşetten duyurmuştu dinci, sağcı basın. İşte sonunda vatan hainleri itiraf ediyorlardı ne olduklarını. Üstelik güçsüzdüler, dayanıksızdılar. Niye? Çünkü işkence altında çözülmüşlerdi! Ama onlar da bilmiyorlardı işte, karşılarındaki, gönlünü, aklını, yazıya kurguya adanmış kişinin bilgeliğini...

Mahkemeye çıkıp da, yazdıklarını olduğu gibi okuyup, “Evet, bu benim ifadem” dediğinde şaşkına dönmüştü dava arkadaşları... Ya delirmişti, ya da teslim oluyordu. Oysa gerçek, zamanla açığa çıktı. O koşullarda bile, bir yazarın neler yapacağını kanıtlamıştı işte. Yazdığı her cümlemin, sondan ikinci sözcüğünün ilk harfleri alt alta okununca vahşet çıkmıştı ortaya...

İşkence altındayım.

Zincire vuruluyum.

Ölüm tehdidi var.

İşkence, zulüm var.

Acaba o hâkimler, o savcılar, o gün gözaltına almak için kapısına dayanan askerler, şimdi neredeydiler, ne yapmaktaydılar? Belki onlar da, görev zorunluluğu, sorumluluk, vatan sevgisi diye çıkmışlardı yola. Ama zamanın terazisi, yine adaletle oturtmuştu yerli yerine her şeyi. Belki o günün işkencecisi, askeri, darbecisi, zalimi, bugün ülkesinin içinde bulunduğu koşullara bakıp, ondan yardım bekliyordu. Ondan akıl istiyordu şimdilerde! Aydınına, yazarına, düşünürüne bu zalimliği yapanın böyle bir hakkı var mıdır acaba?

Kapıyı açmak için elini uzattığında, karşısında bulacağı insanları düşündü. Onlar da bu ülkenin insanlarıydı elbet. Belki sabaha karşı kapısına niçin dayandıklarını bile bilmiyorlardı. İnandırılmış da olabilirlerdi gerçi. Kişi böyle anlara hazırlıklı olabilir miydi acaba? Yoksa olağanüstü hallerin, olağan olduğu bir ülkenin yurttaşı olmanın dayanıklılığı mıydı onu dik tutan?

Kibar davranacaklarını biliyordu... Evinin altının üstüne getirileceğini, kitaplarına el konulacağını, güler yüzlerin ardında zorlu bir gözaltının başlayacağını da biliyordu. Ülkesinden hiçbir zaman kaçmayı düşünmediğini bilir miydi acaba kapıdaki görevliler? Ülkesinin polislerinin, aldığı tehditlerden dolayı onu koruduğundan haberdar mıydılar? Komik olan, bilgisayarına el konulmasıydı! Kullanmayı bilmiyordu ki! Bir türlü alışamamıştı şu soğuk alete...

O, merdivenleri ağır ağır inerken, bir kent, bir ülke korkuya uyanacaktı. Ajanslar haberleri geçecek, gazeteler baskıları durduracak, televizyonlarda yorumlar başlayacak, milyonlar kaygıyla bekleyecek ve korku büyüyecek, büyüyecekti...

Bir yerlerde ellerini ovuşturarak gülümseyenler olacaktı elbet.

O da gülümsüyordu, alıştı olup bitene... Ama ya ülkenin gençleri, kadınları, güçsüzleri ne yapacaklardı? Onlar böyle du-

rumlarda nasıl davranılacağını bilmez; çaresizlikle, korkuyla başa çıkamaz; kendilerini yalnız hissederler miydi?

İnsanlarını düşündü.

Kendini bir roman kahramanı gibi hissediyordu...

Korkulu, ama kötü yazılmış bir romandı kahramanı olma-ya zorlandığı...

Oysa bu adam hep güzel yazmıştı, içtenlikli, yürekli... Kendi coğrafyasının sesini yazmıştı...

Bir Küvette iffli Kişi

Beyaz yakalı çalışanların ülkenin ve dünyanın yazgısındaki yeri ve konumu tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar önemli bir hale geldi. Küresel tüketim için bu sınıfın(!) ekonomisine gereksinim var.

Garipler, okumasalar da kitap, gazete, dergi almak zorundalar; çoğu zaman sıkılsalar da tiyatroya operaya gitmek zorundalar; bol bol taksitli alışveriş yapıp, sisteme soluk aldırarak zorundalar... Pabuçlar, koltuk takımları, beyaz eşya, uzun vadeli ev kredileri, özel okullar, güneş gözlükleri, kozmetik ürünler, cep telefonları, yeni bilgisayarlar, kuyumcu ürünleri, gösterişli lokantalar, yurtdışı seyahatleri... Hepsini tüketmek, her yere yetişmek zorundalar...

Bir beyaz yakalı için her yeni yıl, yeni bir tatil planlama sürecidir. Daha takvimdeki rakam değişir değişmez, o yılın tatil günleri hesaplanmaya başlanır. Nereden kaç gün alınır da, nereye eklenirse,   gün kaçamak yapılırdiye inceden inceye kurular yapılırdi...

Sürülen yaşamın dışına bir günlüğüne bile çıkabilmek büyük bir özgürleşme, zafer sayılır. Anlayacağınız, herkesin aynı zamanda, hatta çoğu zaman aynı yöne doğru hareket ettiği bayram tatilleri, bu insanlar için bir başka anlam taşır...

Çoğunlukla bu tatillerin kendinden öte, d ş n  kurmanın şehveti beyaz yakalıları esrikleştirir... Havaalanlarında ektikle-

ri kuyruk çilesine karşın, yılın neredeyse tamamını boş geçiren otellerin bu büyük taarruzdan şaşkın düşüp, beceriksiz ve pahalı hizmetlerinden dolayı büyük öfkeye kapılacaklarını bilseler de vazgeçmezler bu tasarılarından...

Bu beyaz yakalı tatil saldırısına ilk kez Prag seyahatinde tanık olmuştum. Çek Cumhuriyeti tacirleri, ülkemizin dini ve milli bayramlarını hesap ederek, bu dekoratif kenti halkımızın hizmetine açmışlardı. Sekizinci sınıf, boktan bir otele tutsak olmayı bir yana koyun; iğrenç çorbaları, etleri ve bilumum yiyecek içecek ürünlerini, dünyanın en pahalı tüketen turistleri olmayı başarmıştık elbirliğiyle...

Kafka'nın çalışma evinde ve müzesinde dondurma yiyip, sirk hayvanı görmüş gibi davranan pek çok memleketlimize rastladık. Komünizmden kalan takıları, madalyaları iyi bir aksesuar olarak algılayıp; ardındaki acıları, tarihsel, toplumsal süreçleri irdelemeden birbirlerine gösteren dostlara ne demeli peki?

Alan ve satanın bu durumdan memnun olması, bu ahlaksız uzlaşa ayrı bir yazı konusu ya, neyse...

Kaz Dağlan (İda Dağı) seyahatim de bu türdendi. Hiçbir olumsuzluktan ders almayan, arsız bir anlayışla düşmüştük ailecek yollara. Son yılların popüler dağ tatillerinden birini gerçekleştirecektik dostlarımızla.

Mis gibi kekik kokusu ve zeytin ağaçlarının arasında otele vardığımızda bir kurgusal köy olan Yeşilyurt'un ayırdına varmamıştım henüz. Ancak kısa sürede özensiz konaklama koşulları; şaşkın bakan garsonlar, komiler; yardımcı çocuklar ve otelelin sahibinin yapışkan muamelesi beni kendime getirdi...

Bize vaat edilen koşullar, görüntüydü. Ama tüm bu olup biten sahici miydi acaba?

Köy meydanına indiğimizde halkla ilişkiler işini başarıyla götüren bir ahaliyle karşılaştık. Neredeyse tüm köyle "Hoş geldiniz", "Hoş bulduk" söyleşisini yaşadık. Arabamızı park ederken yanımızda biten, dişleri dökük ninenin, az sonra bize ke-

kik, nane türü bir şey satacağını tahmin etmemi beklemezsiniz sanırım!

Beyaz yakalı, sözde konukların rahat etmesi için hamaklar kurulmuş, şaraplar özel şişelere doldurulmuş ve çoktan yitmiş olan köy ortamı yeniden anımsansın diye kahvenin önüne bastonlu bir iki yaşlı ilıştırılmış, ortalığa da bir iki hayvan bırakılmıştı...

Tatilcilerin tamamı, bu üç günlük eziyeti yaşamak için köye geldiğinde, küçücük meydanda otopark sorunu baş göstermeye başlamış, akşam iş çıkışı yaşanan İstanbul trafiği, bu güzel beldeyi günün erken saatlerinde esir almayı başarmıştı...

Sabah kahvaltısında İstanbul cemaati olarak toplanıyor; özel yetiştirilmiş keçilerden(!) üretilen peyniri, ağaçlardan henüz toplanmış zeytini yiyor ve Allah'ımıza şükrediyorduk...

Memleketteki herkesi tanıdığını savlayan ve aslında siyasetten her gün davet aldığını bize sezdiren otel sahibimiz, ellerini ovuşturarak, biz oradan ayrılır ayrılmaz sayacağı paracıklarm hayalini kuruyordu...

Günün büyük kısmını bir arada köy kahvesinde oturarak geçiren biz tatilciler, giderek alanın daraldığını, soluk alamaz hale geldiğimizi fark ediyor; işin tuhafı etrafta köylü adına kimsenin kalmadığını bildiğimiz halde ses etmiyorduk... Birbirimize bakıyorduk. .. Yüzlerimiz ayna görevi görüyordu...

Anlayacağınız biz, köy meydanında bir küvete sıkıştırılmış elli kişiydik...

Kirden, pisten arınmak için oradaydık...

Taşınmak Bir Yazgı mı?

Memur çocuğu olarak yersiz yurtsuz yaşamaya alışkınım. Bir yerde kök salmak için yeterince zamanım olmadı hiç. Şimdi kolilere kitapları doldururken aklıma düşen soru bu: “Taşınmak bir yazgı mı?”

Melih Cevdet’in bir denemesinde rastlamıştım; çalışma masasının kalabalığından söz edip, koca evde yazmaya yer bulamayışından dertleniyordu. Yazmak için gerçekten bir düzene gereksinim var mı, emin değilim artık. Bazı insanların ruhu göçebeliliğe alışktır.

Yazı adamı için kitaplarını severek, okşayarak kutulara koymanın kederli bir tarafı vardır. Bir yandan unuttuğun dostlarla, yeniden buluşmak demektir bu, bir yandan da okudukların yaşlılığın bir imgesine dönüşür. Her sayfa, bir adım gibi, kişinin geçmişini anımsatır. Yüzleşmek istemeyen için ürkütücüdür. Bende öyle olmadı. Bu yüzleşmeyi sevdim. Bu anımsamayı...

Doğan Hızlan, kitaplarla dolu odasına girip, uzun uzun kaldığını anlatır. Raflardan kimilerini çıkarıp, onlarla söyleşirmiş. Özellikle ölmüş dostların ardından kitaplarına baktığından, özleminden söz ediyor Hızlan. Arkasında hiçbir yapıt bırakmadan aramızdan ayrılanlar için, aklımıza düşerse eğer “Allah rahmet eylesin” deyip geçiyoruz. Peki ama, yaşamımızı kurmamızı sağlayan, yüzlerini bildiğimiz ya da bilmediğimiz o yazarlara ne demeli?

Taşınmanın ilginç yanı, kaybettiğinizi sandığınız kitaplarla yeniden buluşmaktır. Artık denetimi çoktan elinizden kaçmış olan dev kütüphanede bırakın aradığınızı, çoğu zaman yeni kitaplarınızı bile bulmanız olanaksızdır. Ali Sirmen anlatmıştı; kitapları aramak yerine, ikincisini edinmeye başlamış. Kütüphane, insanın aklını kaçırmayı için tasarlanmış sanki... Gerekli olduğu zaman hiçbir kitabı bulmanın olanağı yok... Neyse ki, bu taşınma bana yeniden onlarla merhabalaşma olanağı verdi, izini kaybettiklerimle buluştum...

Koca bir evin kutulara sığdırılmış hali içler acısıdır.

Taşınma sabahı erkenden, işgal güçleri gibi evinize sorgusuz dalan bir kalabalık görürsünüz. Bu altı yedi kişilik tim, her gün yaptığı işin bir benzerini yinelemektedir. Oysa siz, onlardan mahreminize biraz daha saygılı olmasını beklersiniz. Ortalığa dökülüp, saçılan yaşamınıza, ayaklar altında ezilen kimliğinize kimse aldırış etmez.

Bir yurt edinememiş olmanın acılı tarihidir bu aslında. Her taşınma, bir tutunma çabasının tükenişi, yaşamınızın cırılçıplak ortalığa serilmesi demektir. Hele ki yatak odanıza kirli ayaklarıyla girdiğinde o adamlar, içinizden bir şey kayıp gider... Uyku hali bir başkadır. Kişinin kendini bunca savunmasız, denetimsiz bıraktığı bir mekâna, koca ayaklı adamların girmesi dayanılmazdır...

“Tebdili mekânda ferahlık vardır” derler.

Doğru olabilir. Yaşadığı yer ile kişi arasında, hoşgörüsüz, içtenlikten yoksun bir ilişki gelişmişse, oradan huzurlu, mutlu bir yaşam çıkması olanaklı değildir. Ama tersi söz konusuysa eğer; yani, kişi sadece kiracı olduğu için, o çok sevdiği evinden kovuluyorsa? Ferahlık bunun neresinde?

Kiracılar daima tedirgindir. Haklan olmayan bir yerde bulunma duygusu egemendir onlarda. Bir tür ırktır kiracılar. Her an yanlış yapma ürküntüsü içinde, ev sahibinin insafına bağlı bir yaşamın tutsaklarıdır. Kimseye gönül rahatlığıyla vere-

mezler adreslerini... Hiçbir zaman, “bu ev benim” diyemezler. Bir el, uzaktan üzerine dikilmiş bir göz, hep tedirgin eder onları. Bilirler ki, bir gün gelecek; yine bohçalara, hurçlara, kutulara dolduracaklardır yaşamlarını...

İşgal timi olarak eve dalan taşımacılar, bir an önce işi bitirmek isterler. Yaptıkları insanlık dışı iş için aldıkları üç kuruş paranın acısını siz de paylaşırsınız. Buzdolabı altında boncuk boncuk terleyerek, merdivenleri aşmaya çalışan adamı görünce yüreğiniz dağlanır. Ayakkabısı parçalanmış, pantolonu zorla tuturulmuş bir diğeri, dev bir kanepeyi sırtlamıştır bir başına...

Artık çizdikleri duvar için de bir şey demek gelmez içinizden, kırdıkları avize için de! Öğle yemeğinde kıtlıktan çıkmışçasına saldırdıkları ekmek, lahmacun ne varsa; aslında bir insanlık dramının son perdesidir.

Açlığa direnmek için dökülen alınterini görünce dilsizleşir kişi!

Yine de kitap kutularına daha özenli olmalarını beklersiniz. Olmazlar! Savrulan kitaplar, bir sürgünde olmanın acısını hissettirir. Yersizliğin, yurtsuzluğun, köksüzlüğün ve kiracı olmanın bedeli budur...

Boşalan eve son kez bakmak ister insan. Anılara, kederli, sevinçli günlere... Ev sahibinin bilemeyeceği bir sırrı saklar o ev. Elveda derken söz verilir karşılıklı. Birbirini unutmamak için... Son kez çekilir kapı... Son bir kez...

Yeni ev...

Bir umuttur elbet. Yeni bir serüvendir. Ama kiracı için, kafası bozulursa terk edebileceği bir sevgilidir!

Özgürlüğün ta kendisi.

Samatyada Bir Yudum

Rakı...

İstanbul, dünyanın en sürprizli kentlerinden biri. Benim gibi doğma büyüme İstanbulluya bile çeşitli oyunlar oynamayı başaran, şaşırtıcı yüzünü umulmadık anlarda gösteren, giz dolu bir kent. Her gün önünden geçtiğiniz bir yapı, bir anda sanki ilk kez karşılaşmışsınız gibi görünebilir size burada. Bu kimi zaman, şiirli bir kentin anlamlarının her gün değişmesiyle açıklanabilir; kimi zamansa, üstündeki kalabalığın çehresine, yaşanan mevsimin getirdiği duyguların gücüne göre yorumlanabilir. Ama her haliyle, bir yanı hüznü, bir yanı ışıltılı, cıvıltılı bir kenttir İstanbul. Bir an iki kıtanın arasında yolculuk eden bir martı alıp götürür sizi; bir bakarsınız yedi tepesinden birinden yarı tanrı gibi izlemektesinizdir bu olağanüstü güzel kara parçasını. Balıkçı sandallarının sesleri ilginizi çekmezse eğer, Beyoğlu'nun ara sokaklarında kendinizi kaybedeceğiniz bir yer bulacağınıza eminsinizdir.

Kentin en köklü yerleşim yerlerinden biridir Samatya. Uzun yıllar unutulmuş, yazgısına boyun eğmiş ama geleneğini, o sıcak ve hareketli yaşamını yitirmeden, kendi gibi kalmayı başarmış bir semttir burası. İstanbul'un diğer kıyı şeridine göre, korunmayı biraz daha başarmış, üstelik yerli halkı kendi yaşam becerisini özgürce sürdürme şansını yakalamıştır. Sahilde, Sirkeci

yönünden Bakırköy’e doğru yol alırken, daracık bir tünelden girerseniz içeri, surların ardına gizlenmiş, tarihi dekorunu korumuş mekân ve insanlarla karşılaşsınız birden. Cerrahpaşa Hastanesi’nin şifa arayan hastalarını selamlayıp, direksiyonu sola kırdığınızda, dar caddeli, kalabalık; sağlı solu kahvelerin, balıkçıların, küçük meyhanelerin, ayaküstü içiciler için birahanelerin sıralandığı bir koridorun içine girersiniz. Eğer yürüyerek yolculuk yapıyorsanız, yabancılık çekmeden söyleyeceğiniz birileri her zaman vardır. Biraz meraklanıp da ara sokaklara dalarsanız, pencereden sarkmış kadınların kimi zaman güler yüzlü, çoğu zaman telaşlı ama mutlaka pek önemli söyleşilerine tanık olursunuz.

Gelinlik kızlar hâlâ çeyiz peşindedir emin olun, bıçkın delikanlılar da kızların! Çocuklar kırık dökük oyuncakları arasında sızlanmadan kayıp giderler yanınızdan; sakın yaralı bereli bedenlerine aldanmayın, sokak çocuğu olmanın madalyasıdır o, üstlerinde taşıdıkları. Bulduğunuz ilk kahveye dalıp, “Selamünaleyküm” dediğinizde, uğultu şeklinde yükselen, sıcak bir karşılığı kesin olarak alırsınız. Kahveci eğer yoğun değilse, mutlaka kendi ilgileneyecektir sizinle. Yok eğer, sabahın hareketli saatlerinden biriye, kaytarmaya hazır bir çırak belirecektir karşınızda. Tavşan kanı demli bir çay ya da höpürdeterek içeceğiniz bir kahve için yerleşirsiniz eskiden kalma tahta sandalyelerden birine. Her an hararetti bir tavla maçına veya ökeye dönen birinin sıkıntılı yüzüne rastlayabilirsiniz bu kahvelerde. Konuşkansanız ve yalnızlığınızı paylaşmak niyetindeyseniz, mahallenin kıdemli sakinlerinden birinden anılarını dinleyebilirsiniz. Aklınıza Salâh Birsel’in *Kahveler Kitabı* düşecektir. Gelmiş midir buralara acaba? Peki ya Ahmet Rasim?

Samatya Meydanı’na geldiğinizde yolculuk tamamlanmıştır artık. Garip bir çekim alanının içinde hissedersiniz kendinizi. Sanki bir yerlere gizlenmiş seyirciler, canlı bir sinema filmi izlemektedirler. Her şey yerli yerindedir; ne eksik, ne faz-

la. Meydana caddeden, merdivenlerden inebileceğiniz gibi, özgün yapısını korumuş bitişik nizam dar sokaklardan geçerek de ulaşabilirsiniz. Yıllara direnen cumbalı evlerde asılı çamaşırlara şaşmamalısınız. Ya da hâlâ “komşu komşu hu!” diye birbirine seslenen mahalleli kadınlara. Bahar aylarında sandalyeyi kapıp kapının önüne çıkan; kimi örgü ören, kimi demli çay servisine çoktan başlamış, kimi bir gözü televizyondaki dizide olan bu kadınlar, tarihi doku içine özenle yerleştirilmişlerdir sanki. Anlarsınız ki erkekler ailenin rızkını çıkarmak için dışarıda görev başındadır; kadınlar da akşam hazırlıklarına mola vermiş, soluklanmaktadırlar. Garip olan, siz aralarından bir yabancı olarak geçtiğinizi sanırken, onların yüzünden taşan tanıdık ifadedir. Kimse yabancı kalamaz Samatya’ya ve kimse saklanamaz bu meydanda!

Bu meydanda, çoğu yılların yükünü taşımaktan yorgun, ama asla ihtiyarlamamış meyhaneler karşılar sizi. Burası, kadehe gerek duymadan, soluduğunuz havadaki ruhla sarhoşluğa taşıyacaktır sizi. Kapısının önüne çıkmış olan meyhaneci, kibarlıkla buyur edecektir dükkânına. Meydana bakan dolapta gördükleriniz iştahınızı açacaktır. Güzel dilimlenmiş Arnavut ciğeri, usta bir el tarafından sarılmış olan zeytinyağlı yaprak sarma, davetkâr haydari, tazeliği renginden belli enginar ve soslusuyla, közlenmişiyile, kızartmasıyla, patlıcanın her çeşidi sizi beklemektedir. Diri hıyar ve mis kokulu nanenin eşlik ettiği, taze yoğurttan yapılmış cacığın hayalini kurmaya da başlamışsınızdır artık. Havalara açtığında terasa çıkma şansınız da olacaktır. Lüksten uzak, dar merdivenli meyhaneyi tırmanırken daha, tambur, ud, keman sesleri neşenizi yerine getirecektir. Küçük terasta dört bir yan çiçekle kaplıdır. Fesleğen, açelya, açmak için çaba harcayan mis kokulu güller. Başınızı göğse kaldırdığınızda, güleç yüzlü aydede çabasıdır tüm bu güzelliğin. Karşınızda Marmara vardır; düşlere yelken açacağınız, İstanbul’u çepeçevre sarmış, kollarıyla aşkını anlatan Marmara. Ağır ilerler şilep-

ler; kıyıda zamana direnen sandallar; uzaklarda yaşamların sürüldüğü, kavgaların edildiği tekneler... İlk yudum rakı için sabbırsızsınızdır artık...

Yok, eğer canınız o gün balık istiyorsa birkaç adım ilerlemek yeterlidir. Yaşar Usta, kapının önünde ya bir çocuğı seviyordur ya da bağırarak müşteri davet eden balıkçısına takılmakla meşguldür. Yaramaz çocuk gülümsemesi eksik olmaz yüzünden. Geride bıraktığınız meyhaneye dönüp bakınca yeniden hayrete düşersiniz. Soğuk rakılarını yudumlayan, her gün hararetili tartışan o yaşlı adamların; o sıcak, sevimli, içten akşamcılarının gerçek olduğuna inanamazsınız bir türlü. Sanki ziyaretçiler için hazırlanmıştır her şey.

Evleri, çolukları çocukları, torunları, gelinleri, emekli kuyrukları, romatizmaları yoktur onların. İkisi orada oturmasa, o kadehi ağızlarına öyle götürmeseler, önlerindeki, neredeyse yarım gün bir lokma şeklinde bekleyen peynir öylece durmasa her şey bozulacaktır sanki. İnanmaz insan gördüklerine. Hayretinizi Yaşar Usta'nın sitemli "Merhaba"sı böler. Kaç zamandır nelerde olduğunuzu sorar, geçen gün bir başka meyhanede size rastladığını sıkıştırır araya. Bir an suçluluk hisseder, bir kez daha şaşırırsınız kendinize. Yanınızda bir konuğunuz varsa, en çok ilgiyi o görecektir. Arkadaşınızın yüzündeki gülümsemeden anlarsınız memnuniyetini. Birkaç açıklayıcı sandığınız sözcükle durumu izaha kalkarsınız ama, çoktan sizi dinlemekten vazgeçmiştir Yaşar Usta. Bilirsiniz ki hazırlıkların başmdadır. Size yedireceğı her şey için, "Kendim yemediğim şeyi sana yedirmem" diyerek test ettiğini belirtecektir.

Asma katta, pencere kenarındaki masaya yerleşince, bu kez siz seyirci oluveririsiniz meydana. Tam karşınızdaki merdivenden ağır ağır inen bir ihtiyar içmeye geliyordur şimdi. Bir komi koşarak köşedeki sigaracıya yetişmeye çalışır. Aklında alacağı bahşiş mi vardır, yoksa şeften fırça yememek için mi telaşlıdır bilemezsiniz. Eğer hafta sonuysa, ailece gelmiş insanlara

rastlarsınız. Ellerinde balık ekmek, ilerler çocuklar. Gözleri vitrinlerdeki meyvelerdedir belki. Elde olmadan tebessüm edersiniz çevreye. Adım, nerede yaşadıklarını bilmediğiniz bu insanlara duyduğunuz yakınlığa şaşarsınız. Kapıda beliriverir midyeci Arap Ali! Elinde tabağı hazırdır. Taze midyeden yapılmış acılı dolmayı mideye indirmek için acele edersiniz. Kolunun sargılı olmasına başka biri şaşırır belki ama, siz tanırırsınız Arap Ali'yi. Kim bilir hangi âlemlerde, hangi yaramazlıkta kırmıştır kolunu. Garsonlar servise başlar. Sıradan müşterinin fark etmediği o insanları seversiniz siz. Kederlerine tanık olursunuz onların ve sevinçlerine.

Galipse Fenerbahçe, takılmak şarttır ona. Eğer “Nasıl devirdik Cimbom'u?” diye sormazsanız ahenk bozulur. Dostluğun şifresidir belki de Galatasaray galibiyetleri ya da finalde onlara kaptırdığınız kupa. Her an geçebilir meydandan Samatya'yı sevdi-ren hepimize Aydın Boysan... Kulağınızdadır nasihatı: “Rakıya buz konmaz. Rakı soğuk suyla içilir ama buz olmaz. Eğer buz korsan, eriyince tadı bozulur rakının.”

Nane, kıvırcık, roka, mısır, domates, hıyar, özenle karıştırılmış, zeytinyağına tutulmuş, üzerine bol limon sıkılmış biçimde gelir masanıza. Bildik mevsim salatası diyemezsiniz buna. Soğan, maydanoz, salatalık, domates öyle bir oranlanır ki Yaşar Usta'da, sıradan bir çoban muamelesi yapamazsınız masanıza gelene. Güzel közlenmiş patlıcan, midye tava, kalamar, üçgen kesilmiş beyaz peynir, kavun, deniz börülcesi ardı ardına sıralanır önünüzde. Yeni şişesiyle tam alışamadığınız ama lezzetine hemen uyum gösterdiğiniz büyük Yeni Rakı tam zamanında yerini alır masada. İlk kadehler “şerefe” kalkar. Balıklar gelmeden hissedilir doygunluk. Sohbet soluk aldırır.

Gün, geceye dönünce belli belirsiz bir hüznün çöker sanki meydana. Günün telaşı, koşuşturması, yüksek sesli selamlaşmalar, sevinçli söyleşiler, gülmece, siyasi atışmalar, yalandan öyküler, üç tekerlekli bisikletiyle kayıp giden çocuk, yerini başka-

hırına bırakırlar. Buraları yeni öğrenen varlıklılar, Samatya insanını tanımaya niyeti olmayan hanımlar beyler, tuhaf bir kibirle girerler içeri. Şimdi kim daha yabancı bilemezsiniz. Samimiyet, yerini resmiyete; dayanışma yerini ticarete bırakır. Unutulmuş olduğunuzu düşünürsünüz biraz mahzun. Ama yanılırsınız.

Mevsimine göre ızgarası tavaşı yer değiştirerek; palamutlar, çinekoplar, lüferler, istavritler, kalkan, mezgit boy gösterirler masanızda. Tereyağda yapılmış, kırmızı biber soslu karidese doyamazsınız. Çoğu zaman bir gurme gibi davranırsınız. Damağınızın lezzet çıtası yükselmiştir artık. Konukluğunuz ilerleyen saatlerde ev sahipliğine bırakır yerini. Garsonlarla ahbablık ilerler. Mırıldandığınız şarkılara eşlik eder kimi. Kimiyse sesinize gösterdiği hoşgörüyü dostluğunu çoktan belgelemiştir. Mevsim meyveleri, incir tatlısı, parfe, helvalar siz istemeden gelir masaya. Hafif bir esriklik başlamıştır bedeninizde. Mutluluğun resmi konusunda daha iddialısmızdır artık. Tatlı dil, konukseverlik, lezzetli tüketilmiş mezeler ve balık bir rüya gibi görünür birden. Zaman oynamıştır oyununu. Yolcudur Abbas deyiverir biri. Meydan yine aydınlıktır, sanki evler ertesi günün hazırlığına başlamışlardır usulca. Kimseyi rahatsız etmeden, parmak ucunda çıkarsınız meydandan.

Marmara'dan esen, tatlı, sert rüzgâr genzinizi yakar. Kapıların, perdelerin ardındaki yaşamları düşünürsünüz bir an. Varsa yanınızda sevgiliniz, sokulursunuz düşüncenizin sıcaklığıyla ona. Yok eğer ayrılık varsa, uzaktaysa sevgili, ipil yaşlar akar yüreğinizden. Sigara tütüren bir yabancı aynı yazgıyı mı paylaşmaktadır sizinle? Bilemezsiniz ama, istersiniz onun da sizi fark etmesini. Hesapsız yaşanan bir günün neşesi belirir yüzünüzde.

Samatya her seferinde yenidir ve İstanbul şaşırtmaya devam edecektir sizi.

Uzansan Dokunacaksın

Sanki...

Ergenlik yılları, hani başında kavak yelleri eser ya insanın, öyle bir dönem. Pek sinemalara yolum düşmüyor ama, nedense bu kez yayılmış koltuğa, az sonra perdeye düşecek resimleri bekliyorum. Aklım fikrim yazmakta, tiyatrodaki, özellikle şirde. .. Okul dar geliyor, hele o üniversite sınavı telaşı, iyiden çıldırıyor beni. Bir okul filmindeyim işte: “Ölü Ozanlar Derneği” Çarçabuk içine giriveriyorum öykünün. Tutucu bir okula, aykırı bir öğretmen göreve geliyor. Üstelik edebiyat öğretmeni. Hiç unutmam filmin başını; öğretmeni oynayan Robin Williams, öğrencileri toplamış, okuldan mezun olmuş olan eski öğrencilerin fotoğraflarının önünde, fısıldar gibi konuşuyor. Kimileri çoktan göç etmiş o kişilerin öykülerini tahmin ediyor. “Onlar da sizin gibiydiler; onlar da heyecanlar, aşklar yaşadılar, onlar da bu resmi okul giysilerinden nefret ettiler...” gibisinden bir şeyler söylüyor. Kamera iyiden yaklaşmış fotoğraflara. Yüzlerdeki o yaşam sevincine bakıyorum ben de. Ürperdiğimi, hatta titredığimi anımsıyorum. Elim ayağım çekilmişti. Evet, fotoğraf buydu işte! Bir an dondurulabiliyordu. Yaşam akıp giderken, yalnızca o bir an kalabiliyordu kişinin belleğinde. Yüzlerdeki o gülümseme, o sevinç, belki buruk, kırgın o ifadeler, birileri tarafından hissedilmişti işte... Çoktan ruhları gökyüzüne ulaşmış

olan o insanlar, o fotoğraf kahramanları yoktu artık. Ama geride anıları, yaşadıklarına dair bir işaretleri vardı!

Düş kurmayı çok severdim çocukluğumda. Okuldan eve dönerken şarkı söylerdim hep. Öyle bildik şarkılar falan değil, bas-bayağı kendim bestelerdim. Sözler uydururdum, melodiler denirdim. Yolu uzatırdım çoğu zaman. Hep ileriye düşünür, neşelenir, heveslenir, düş kurmanın o benzersiz keyfini yaşırdım. Aylak adam için iş mi yok? Her şey olurdu; her şeyi yapacak gücüm, enerjim, arzum da vardı. Aynı kaldırımları defalarca çiğnediğim olurdu. Hani derler ya, “Kaldırımların dili olsa da konuşsa” diye. Keşke! Kimbilir unuttuğum neler anlatır bana o kaldırımlar? Gün geldi, ben de döndüm geldim çocukluğumun sokaklarına, bahçelerine. Kimi aradım, neyi işitmek istedim, bilmiyorum. Alabildiğine bir hüznün işte... İnsanın oturduğu apartmanın yıkılması ya da çoktan ayrıldığı o çocukluk evinde başkalarının var olduğunu bilmesi tuhaftır. Genzinde düğümlenir bir şeyler, ağlayamazsın da! Aynı duyguları hissetmiş birileri olması sakinleştirir mi insanı?

“1912 Balkan Harbi, ailemin Balkanlar’dan göç ederek Eyüp’e yerleşmesinde önemli rol oynamıştır. Doğup büyüdüğüm ve yaşadığım bu semte bağlılığımın farkına, ancak evimizin satılmasından sonra vardım. Çocukluğumun evine ait bir iz bile kalmamıştı elimizde. Bir tek fotoğrafa bile razıydim.”

Böyle yazmış Şener Türkmenoğlu, *Eyüp-Bir Semte Gönül Vermek* kitabının sunuş yazısında. Ben de böyle mi söylerdim?

Hiç kimse

Antlara erişemez,

Dokunmayınca

Fotoğraflara...

Dizeleri daha uygun bana. Bir başka Eyüplü, aynı kitabın tarihçesini kaleme alan Feridun Benden, böyle bir not düşmüş girişe. Evet, anılara erişmek için fotoğraflara gereksinim var. Belki de erişilemeyecek bir geçmişi anımsamak için, belleği yeniden

kurmak için ve geçip giden zamana matrak bir oyun yapmak için var fotoğraflar. Modası geçmiş pantolonlar hep oradadır; ismi çoktan unutulmuş arkadaşlar, henüz terlememiş bıyıklar, gençliğin, çocukluğun o toy gülümsemeleri, kilolanmış, yaşlanmış bir teyze, amca hepsi fotoğraflardan çıkar gelirler yanı başımıza. Aslında korkutucudur fotoğraf, ölümü anımsatır bize. Ayırdmda olmadan, sinsice akıp giden zamanın garip oyunudur onlar! Evini yitiren bir adam, kendini çıplak duyumsamış demek. Belki hiç düşünmemiştir, günün birinde kendi yatağında bir başkasının uyuyacağını. O pencereden dışarı sarkan sevdiği kız değildir, karşı komşu çoktan taşınmıştır, bildik sesler değildir işittiği ve aslında o an anlamıştır çocukluğun, gençliğin bittiğini; o güzelim yaşların tıpkı fotoğraflardaki pek çok başkaları gibi artık eskidiğini, tükendiğini!

Fotoğraf ve zaman...

İki güzel...

“Bir Semte Gönül Vermek” için...

Doğduğu yere er ya da geç uğrar kişi. Hele yaşam basamaklarını birer ikişer çıkıp, her adım sonrasında biraz daha yalnızlığa yaklaştığını fark edince insan, gündelik yaşamın kaygılarını, amaçlarını pek de öyle önemsemez oluyor insan. Bir semte gönül vermek de, biraz buradan kaynaklanıyor. Doğduğu yerin toprağına basmak, havasını solumak, insanını yeniden görmek arzusuyla yanıp tutuşuyor kişi. Bir de doğup büyüdüğü bu yerin, Eyüp gibi kökleri çok eskilere gidiyorsa, bir başka arayışa kapılmamak elde değil.

“Söylencelerde Konstantinopol’ün kurulması, Eyüp, daha doğrusu, ‘Kozmidion’la başlatılır. Bu ad Hıristiyan azizlerinden Kozmas’tan gelmektedir. Eyüp ismi ise çok sonra şehri kuşatan Arap ordusundaki bir sahabe kökenlidir.”

İstanbul’u fethetmek arzusu pek çok komutanın düşlerini süslemiştir. Bu kutsal, benzersiz güzelliğe sahip kenti ele geçirebilmek için ne planlar yapılmıştır kimbilir?

“Byzantionlu Dionysios ‘Denizin sonu Hypalodes’, ‘Bataklık, kılçık’ diyerek bugünkü Haliç’i tanımlıyor; ve burada Smystra Sunak’ı çevresindeki yerleşim yerinin varlığından, üstelik bereketli toprakların olduğu ve sürülerin hatta geyiklerin otlağı çayırların bulunduğundan söz ediyor. Ve hemen Delphoi alınılı bir kehaneti önümüze koyuyor:

“Ne mutlu o kutsal kente yerleşeceklere,/ Trakya ülkesi kıyısına ve Karadeniz’in girişine yakın,

“Böyle söylüyor ya, zaman geçmiş, Hz. Muhammed de neredeyse aynı sözlerle müjdeliyor bu beldenin kutsallığını. Ve Hadis alimi Ahmed Hanbel’in ‘Müsned’ adlı eserindeki naklin-den öğreniyoruz

“Elbette Konstantiniyye fethedilecektir. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, ordusu da ne güzel ordudur.”

Şimdi uzak bir yer gibidir Eyüp. Hızla değişen (belki de yıpranan, çirkinleşen demeliyim) İstanbul, yeni kurulan yerleşim birimlerine ayak uydurmaya çalışırken, yıllar yılı şanını yürüten, tarihi yarımadaadaki pek çok eski semtine de burun kıvrır gibidir. Eyüp adını aldığı sahabenin mezarını sakladığı gibi, üzerine anlatılan onca söylenceye inananların da katkılarıyla, gide-rek mistik bir hava edinmiştir. Ünlü Eyüp tutkunlarından biri de Pierre Loti’dır. Abdülhak Şinasi Hisar bu ünlü gezgin yazarın, sürekli İstanbul’u izlediği Eyüp kahvehanesini şöyle anlatır:

“Eyüp camii, civarındaki türbeler, abideler, mezarlar insana açık müze eserleri, hep tarihi eserler tesiri verir. Eyüp mezarlığında, her iki tarafında eski ve yeni dolmuş mezarlar arasından geçilerek Gümüşsuyu’na doğru gidilirken tepede küçük bir kahvehane görünür. Civardaki sokakların ve iki tekkenin bile eski ve tarihi isimleri vardır. İşte bu küçük kahvehane Pierre Loti’nin Eyüp kahvehanesidir.”

İstanbul’un silüetini Pierre Loti’nin kahvesinden gördünüz mü bilmem, ancak Eyüp oyuncaklarının şöhretini işitmemiş olmanıza inanmam doğrusu. El yapımı bu oyuncaklar şimdilerde

yazık ki sadece meraklıların ilgisini çeken birer müzelik eşya olmanın ötesine geçemiyor. Oysa her çocuk için oyuncakları ona arkadaş, yoldaş değil midir? Şimdiki elektronik yapım arabalar, trenler, robotlar, tabancalar bu gereksinimi karşılar mı acaba?

Benim de Eyüp Oyuncakçılar Çarşısı'ndan alınmış bir davulum vardı. Demek, vurmali çalgılara merakım o günlerdenmiş... Eyüp'e yolumun sıklıkla düşmesinin nedeni bankacı olan annemin bu gönül verilecek semtte çalışmasıydı. İki katlı şubenin duvarlarındaki Karagöz Hacıvat tasvirlerini hâlâ anımsarım... Yalnız bu mu? Ben de hemen tüm İstanbul çocukları gibi sünnet olmadan Eyüplü bir imamın karşısına oturtulup, okuyup üflenmişim. Bana da Tanrı'dan Eyüp Sultan sabrı vermesi dilenmişti. Çocuk aklım hem bu dini geleneği kavramakta güçlük çekmiş, hem de girilen eylemle, içine düştüğüm durum arasında ilişki kuramamıştım. Ama Feridun Benden'in satırları ilişkiyi kurmamı sağladı:

“Bu kutsal merkez Osmanlı hükümdarlarının tahta çıkarken kılıç kuşanma törenlerinin yapıldığı bir makam görevini de üstlenmiştir ki, Papa'nın taç giydirme törenlerine denk düşer. İlk kılıcı kuşanan Padişah da Fatih Sultan Mehmed'dir.

“Eskiden olduğu gibi bugün de onun anısına, sünnet çocuklarının beyaz elbiseler içinde, ellerinde asa, türbe ziyaretleri o günlerden günümüze ağımış güzelliklerden biridir.”

Defterdar'dan Feshane Caddesi; Eyüp Camii'nin Musalla Kapısı; Sabahattin Selişik, Tüye Necdet ve Elektrikçi Ahmet'in çektiği Şadırvan Hatırası fotoğrafı; Ara Güler arşivinden alınmış bir leylek görüntüsü; Hülya Koçyiğit'in annesi ve kardeşiyle yaptığı cami ziyareti; Bostan Kahvesi'nin önünde tavla atan Neşet Bey, Ata Bey ve Kelle Şemsi; 1960 İhtilalinden bir gün sonra çayıra uzanmış poz veren Fos Halil, Ördek Necati, Topuz Rafet, Projektör Muzaffer, Şeştepon Hakkı, Eşme Mehmet; Kılıç Ailesi, Gürsel Ailesi, Akmanoğlu Ailesi... İlk bakışta hiçbir şey söylemez gibi dururlar insana. Oysa hepsi yaşamın, yaşanmış-

lığın, soluk almanın, kakhaha atmanın, ölümün, hüznün, ilkbaharın, güzün belgesidir... Karanlığa gömülüp, soluk almakla günlük çektiğim o filmin fotoğraflardan taşan kahramanları, bir kurgu içinde seslenmişlerdi bana; bir yönetmenin elinden çıkmışlardı. Oysa bu semte gönül veren Eyüplüler capcanlı karşımdalar şimdi. Sayfaları çevirirken, elde olmadan soruyor insan kendine, “gün gelip, birileri de bizi anımsayacak mı?” diye...

Yanıt mı?

Yine Feridun Benden’de...

Fotoğrafların sararmış yüzlerinde

Eski sevdalar yeniden canlanır!

“Ah” edilir, bakarak geçmiş günlerin yâdına...

Bir an gelir, durur zaman;

Birikmiş anıların yorgunluğu,

“HÎÇ”in varlığında dinlenir...

Cancağızım, anlatır fotoğraflar

Anıların geçmişte kalmadığını...

Ah şu fotoğrafların zamansızlığı!

Anıların üstü örtük aydınlığı mıdır?

Varmıyor söylemeye dilim,

Özlemine dair geçmişin...

Onlar birer anlatıcı, dinlemesini bilenler için;

Ve bizi bağlar unuttuğumuz günlere...

Ne güzel!

Ahmet Rasim'den Okuyun İstanbul'u...

Bir göz akşamı, insanın genzini yakan, i ini ürperten bir rüzgâr esiverir İstanbul'da aniden. Hava yavaşça aydınlı ım yitirir; yerini, kurşun rengi bir gök alır; ardından kararır iyice... Tela lı İstanbul trafiği akmaya çalışır, cılızlaşır saatler ilerledikçe. Gece yüzünü gösterir ve bir başka âleme dalar akşamcılar... Bir yerlerden müzik sesleri i itilmeye başlanır; fasıllar, kahkahalar, kavgalar, bir sarho un inlemesi, siren sesleri vurur yüzünüze... İstanbul, a ırdan dumanlı bir hal alır... Kafalar bulutludur, hüzün ve sevinç yer de i tirerek d  er y re e!

Bilenler bilir, Galata'dan ilerlerken Taksim'e doğru, aniden Ahmet Rasim d  er akla... Anlatır Ahmet Rasim her da-im, İstanbul'un, bu cilveli kentin ı ıltısını, yalnızlığını, yükünü, ağrısını...

Çoğu zaman hangi kentte ya adı ımızı unuttur, günlük yaşamın bo untusunda kaybolur gideriz. Ya da öyle ya amlar çıkar ki önümüze, bu koca kentte yalnız o insanlar ya ıyor sanırız. De i en, bir kentin yaşamı değildir aslında, toplumsal bir çöküntünün dışa vurumudur. İstanbul'u unuttuverir, herhangi bir yermi  gibi algılamaya başlarız. Oysa bu topraklarda ne uygarlıklar ye ermi , ne sevdalar ya anmı ; buralardan kimler gelmiş, kimler geçmiştir... İ te Ahmet Rasim bize anımsatır bu yaşantı-

l.m, yitirdiğimiz duyarlılıkları ve inceden davet eder İstanbullu olmaya bizi...

Kuşku yok, büyük kentler, renkli çehreleri, halkının çeşitliliğiyle ve herkese yer vermesiyle anlamlıdır. Farklılığın, çoğulluğun zenginleştirdiği yerlerdir büyük kentler. Hele ki, İstanbul jübı kıtaları birleştiren, uygarlıklar arası bir köprü görevi gören bir kent, ayrıca değerlidir, sürprizlidir. Böyle bir kentin gettoları olur; kendi kimliğini korumaya çalışan azınlıkları olur; bitirimleri olur; çapulcuları, mafyası olur; sanatçıları, sanatseverleri olur; yazarları, şairleri olur; müzeleri olur; benzersiz denizi, lezzetli balıkları, görkemli manzarası... Farklı bir bakış ister sizden İstanbul, farklı bir sevgi ve en önemlisi direnç ve özen! Bedeli vardır İstanbul'da yaşamının ve keyfine varmak için bir öğretisi bulunur. Eğer işitmeye gönlünüz varsa duyarsınız sesini...

Yahya Kemal şiirinde ışıldar İstanbul, Tanpınar romanında, Münir Nurettin bestesinde... Sayısız aşkı taşımıştır yüreğinde ve çoklarını da kendine âşık etmiştir. Göğünde taşıdığı pırıltılı yıldızıyla, sonsuza başını diken minareleriyle ve önemlisi sabah sıraya giren emekçileriyle dolu dolu bir kenttir. İşte bu kentin yüzlerini, 19. yüzyıl sonlarını, 20. yüzyıl başlarını anlatır bize Ahmet Rasim. Bir kent en iyi, yaşantılarının izi sürülerek algılanabilir...

Yazık ki Ahmet Rasim pek sık gelmiyor gündeme. Oysa bıraktığı benzersiz kaynaklarıyla çok önemlidir. Halka yakın, cilveli, eğlenceli diliyle anlatır öykülerini. Yaşamdan çıkan, gerçek öykülerdir bunlar. Yapıtlarındaki ince saptamaları, işaret ettiği konu ve kişiler bize eski İstanbul'u, İstanbulluyu betimler iyice.

Türk yazınında benzeri olamayan bir çalışmadır; *Düinkü İstanbul'da Hovardalık*. Bir gece yaşamı belgesidir. Hürmüz'ün evi, Beyoğlu meyhaneleri, karnavallar, güzeller güzeli Eleni, Ermeni'si, Rum'u, Yahudisi, ince sazi, maskaraları, ramazan eğlenceleri, kabadayıları, Arap bacıları hep bulursunuz içinde. Günler süren göz süzmeler, aşktan ince hastalığa tutulanlar, ge-

ce baskınları, jurnalciler, gizli içilen bir kadehin tadı taşar satırlardan. Bir şehri yaşamak, anlamak için onun öteki yüzünü de bilmek gerekir. Güzel süslerle, inceden alayla anlatır Ahmet Rasim.

Meyhaneci Hristo dostunuzdur, perükar (berber) size eşlik eder, uykusuz geçen gecelere beraber katlanırsınız, beyaz tenli, nur yüzlü dilberin yüzünü bir kerecik olsun görmek için çıkarsınız İstanbul'un meşhur yokuşlarını. Baskınlar yaşarsınız, felaket tellalı imamları görürsünüz, kadıların entrikalarına şahit olursunuz ve bir keyif nargilesi de siz tüttürmek istersiniz... İstanbul'u yaşamak güzeldir. Höpürdeterek içtiğiniz kahvenin tadı bir başkadır, dinlediğiniz kantonun sesi... Ahmet Rasim dost olur, eşlik eder size İstanbul'da...

Ahmet Rasim Darüşşafaka'daki uzun öğrencilik yıllarını, çok sevdiği annesi sayesinde tanıdığı eski İstanbul kadınlarını, Babîâli'nin bütün yüzlerini ortaya koyar. Keskin gözlem gücü sayesinde, İstanbul'un tüm renklerini taşır kitaplarına. Bugünün okuru için *Gecelerim*, *Ramazan Karşılması*, *Ciddü ve Mizah* ve en önemlisi *Eski İstanbul'da Hovardalık* bir hazinedir.

Bir muhayyer kürdi ile bitirelim;

İç bade güzel sev de ne derlerse desinler

Meyhanede yat evde ne derlerse desinler

İstanbul havası solumak zaten hafif başını döndürmez mi insanın?

Mezarlık Kredisini İçin Sayılı Günler

İstanbul'da mezarlık sayısı giderek azaldığı için belediye, kimsesiz, yoksul ölüleri ücretsiz bir hizmet sunarak başka kentlere gönderiyor, orada gömüyormuş. Bu haber ilk okuyuşta bir sosyal sorumluluk, bir kamu görevinin yerine getirilmesi gibi algılanabilir. Ancak haberin tamamı okunduğunda anlaşılıyor ki, eğer ısrarla İstanbul'da gömülmek istiyorsanız yedi buçuk milyara varan bir parayı ödemeniz halinde, kendi topraklarınızda ebedi uykunuza yatabilme olanağınız var!

Milliyetçilik/Ulusçuluk tartışmalarının kıyasıya sürdüğü bu süreçte, kendi kentinde; bildiğin, tanıdığın topraklarda; suyunu içtiğin, havasını soluduğun, iyi kötü insanlarıyla tanış olduğun bu yerde kalabilme hakkının elinden alınıp gitmesi, kişiyi derinden yaralamalıdır...

Küreselleşme öğretisinin salt bu dünyayı ele geçirmediği, öte dünyada da ırzımıza geçmekte olduğu, somut biçimde ortaya çıkmıştır. Müslüman belediye başkammının, sizi kendi toprağınızda, güzel sesli bir imamın sesiyle gömme hizmeti sunamaması manidar değil mi? Eşitlik dini İslam'ın, belediye başkam eliyle sizi eşitsiz bir uygulamaya mahkûm etmesinin vebalini, bu başkan hangi sıfatla taşıyacaktır? Yeni bir din yorumuyla bu işten yırtmak olası mıdır?

Ben, kendi kentimde gömülmek istiyorum. mrmce bir başka kentte yaşamak istemedim. Bu türden bir dş, tasarım peşinde koşmadım. Okul yıllarında, yurtdışına çıkma olanağı ortaya çıktığında kendimi yerden yere atarak, İstanbul’da kalmak istediğimi söyledim. ÖSYM sınavlarına direndim; başarısız olarak anılmayı, işsiz kalmayı, kariyer yoksunu bir adam olarak yaşam sürmeyi göze aldım da yine de bu kenti terk etmedim.

Peki şimdi neden bu koca kent benim lme yer bulamayacak hale geldi? Neden taksitli ömrümde, dediğim bunca borcun yanma, bir de mezarlık kredisi eklemeliyim? Kaldı ki, ben mülkiyet kavramına karşı biri olarak, bu denli uzak vadeli yatırımların hesabını da bilmem.

Ayrıca Allah geinden versin, oluğum çocuğum var, yine de eğer erken bir ölüm olursa benimki ve henüz taksitimi tamamlamadan g edersen, bu girişimimden ötürü beni kente gömecekler mi, yoksa “Kusura bakma, henüz ödemelerin tamamlanmadı, tamamlanana dek seni uzak diyarlara bir gmelim, oluğun çocuğun, eşin ya da hayırsever biri çıkar da borcunu derse, çürümüş kemiklerini alır getirir, buralara gmeriz” mi derler?

Gerçi krediniz olasılıkla yaşam sigortası yaptırılarak kullanılıyor. Yani banka, sizin borcu ödemededen lmeniz durumunu da hesaba katarak, hakkın rahmetine kavuştuğunuz zaman zor durumda kalmamanız için bir sigorta şirketinden kalan borcu tahsil ediyor. Siz de mahşerde, sırat köprüsünden bu gerilimi yaşamadan geçiyorsunuz. Yapmanız gereken, kredi kullanma bürokrasisi sırasında, bir de “yaşam sigortası” için borçlanmak.

şu hale bakın, mezarlık satın almak için, kapitalist ve anlaşılan o ki ölümsüz sisteme, lmeyeceğınızı ya da öldükten sonra da borcunuzu paşa paşa deyeceğınızı garanti etmek zorundasınız.

Hadi tüm bunları yaptım diyelim. Müslüman belediye başkanı, deprem zamanı oturduğumuz evlerin yıkılmayacağını,

I,ektiğimiz viyadüklerin sağlam olduğunu, şimdilerde zırt pırt
■.orun çıkaran yeraltı tünelinin salt ruhsal sıkıntısı olanlar için
değil, sağlıklı yurttaşlar için bile mezar olmayacağını garanti
edebilecek mi? Yoksa başkanın elinde “İlahi takdir, elden ne ge-
lir■!” türünde bir açıklama metni mi olacak?

Kaldı ki, diyelim depremde öldüm ve küresel ekonomiye ek-
lemlemiş bankacılık sistemi kanalıyla hâlâ yaşayan biri gibi
111 uamele görüyorum ve borcumun arkasmdayım. Peki, o ban-
ka, o sigorta şirketi, o belediye başkanı, “Ya bu herif diğerle-
1 i gibi değil, borcuna sadık, her türlü önlemi almış ve bu kent-
I e adam gibi gömülmek istiyor” diyerek, beni göçük altından çı-
karıp, yıpranmış olan tipimi düzelterek, güzel bir törenle, o çok
sevdiğim şehrimin topraklarına gömecekler mi?

“Ben hiçbir millete, dine ait değilim. Ben İstanbul’um,
İstanbulluyum” dediğiniz zaman, hemen karşınızda birilerini
bulacaksınız. “Vay seni gidi yeni küresel mahluk, sen de geldin
demek bu oyuna ha! Devletleri kaldıralım, milletleri bitirelim,
önce bireysel hayat ve ardından sömürü düzenine devam ha!”
diyecek ve siz, böyle düşünmediğinizi, aslında sadece bir yuva
gereksiniminden, bir ana kucağından hareketle bu kenti sevdi-
ğinizi, kendinizi başka bir yerde hayal edemediğinizi anlatma-
ya çalışacaksınız.

Üstelik paskalya çöreğini çok sevdiğinizi, ezan sesiyle duygu-
sal bir ilişkiniz olduğunu, ermeni mezelerine bayıldığınızı, de-
nizin kuru fasulyesi istavrite ihtiyacınız olduğunu anlatamadan
damgayı çoktan yemiş olacaksınız. Buna karşın, bu kentte hâlâ
sizin ölünüze bir yer olmayacak; birileri sizin yürümeye doya-
madığınızı, duvarlarına aşkla dokunduğunuz sokaklarınızı yıkıp
geçecek eski konakları yok edecek. Artık sandalla açılmak, kena-
rında çay içmek bile olanaksız hale gelmiş Boğaz çalınmış ola-
cak.

Acaba benden böyle çalınmış İstanbul’da ölmek için bunca
çabaya değer mi?

Üstelik kızıma borç bırakarak ölürsem, öte yanda kabir azabı çekerim.

Doğrusu sessizce gitmek belki...

Ama olmuyor, olamıyor...

Gönül İstanbul'da ölmek istiyor!

Yalnızlar Çağında İstanbul!

Cari Gustav Jung, anılarında, insanların denetlemeleri olanaksız bir ruhsal süreci yaşadığından söz açar. Ya da bir kısmını denetleyebileceklerinden... Dolayısıyla kişinin, yaşamı hakkında tam bir fikir sahibi olmasının söz konusu olamayacağını dile getirir. Bir tür rastlantısallıktır önümüze konan. Hangi çağda, hangi ülkede, hanıgi ailede olacağımızı bilmeden, bir yazgının içinde buluruz kendimizi...

Böyle düşününce, tüm olup bitenler bize hem çok şaşırtıcı ve kışkırtıcı gelecektir, hem de bir o kadar olağan. Yine Jung'un gözünden bakarsak; özel yaşamlarımız olduğunu sansak bile, esas olan, üzerimize sinen çağın kokusudur. Biçimlenmemiz, kaçınılmaz olarak toplumsal koşullardan, düşünsel birikimden, doğanın değişen dengesiinden etkilenecek gerçekte olacaktır. Bir yandan direnmenin, özgürlüğün olanaksızlığını düşündürür bu durum; öte taraftansa, bir başka gereksinimi ortaya koyar. Vicdani olanın bulunması gereksinimi; ahlakı!

Yirminci yüzyıl boyunca bilginin kutsallaştırılması sürecine tanıklık ettik. İktidarı Tanrı'nın elinden almak için büyük savaş veren insanoğlu, şimdi bilginin tutsağı olmuş durumda. Buna akılcılık da diyebiliriz. Görünen o ki, kirli bilginin egemen olduğu bir tarihi süreci yaşarken, yerine daha önemli bir kavram koymamız gerekiyor; sezgi!

Aklımıza, bilgimize ne denli güvenebiliriz?

Haklı bir sorudur bu. Pek çok iletişim aracıyla bombalanan zihnimiz, gereksinim duymadığı, kirli ve belki kasıtlı olarak yönlendirici olan onca veriyle meşgul. Her şeyin biçimi hakkında bir fikrimiz var, ancak öze dair tartışmak gerekince sınıfta kalıyoruz. Üstelik bu çağın, tam da böyle bir düzene göre yarattığı, egemen kıldığı bir ahlakla karşı karşıyayız. Soru şu; bu söz konusu ahlak nedir ve biz bu ahlak hakkında nasıl bir tutum alıyoruz?

Enis Batur anlatmıştı... 100 yaşındaki Claude Levi Strauss'la bir söyleşide soruyorlar, "1930-40'lı yıllarda yazdığınız yazılar çerçevesinde bakarsanız, bugün dünyayı nasıl görüyorsunuz?" Strauss yalın ve biraz hüzünlü bir yanıt veriyor: "Ben bugün hakkında fikir yürütemem. Benim bildiğim dünya, 2 milyar nüfuslu, farklı sorunları olan bir yerdi." Haklı...

Benim bildiğim dünya nasıl bir yer peki?

Ahlakımı tam olarak bilmediğim bir çağda yaşıyorum. İyi-kötü dengesinin nasıl kurulduğunu, beni inşa eden değerlerin niçin anlamsızlaştığım kavrayamadığım bir çağ. Bedenimi yıpratıyorum. İçinde bulunduğum telaş çağında soluk almakta güçlük çekiyorum. Tedirginim. Güven duygum zedelenmiş. Dahası, umudum kaybolmuş. Çevremdeki insanlar tanıdık gelmiyor. Kullandıkları dili bilmiyorum. Yapabileceklerimden fazlası isteniyor ve bunu beceremezsem eksikli, hastalıklıymış gibi algılanıyorum. Kimi zaman, geçici bir mutluluk edinsem de, çok görülüyor, o da elimden almıyor...

İnsanlığın hiçbir dönemi, bu denli hızla değişim geçirmemiş gibi geliyor. Göğü delen, aya ayak basan insan, sürekli gözlenebilir, kolay denetlenebilir durumda. Olağanüstü araçlar geliştirip; hızla, kolay iletişim kuran insan, öte yandan yapayalnız, çıplak!

Ben çocukken, İstanbul'un mevsimleri vardı. İlkbahar olurdu. Dallarda çiçek açar, ince bir gömlekle dışarı çıkabileceğimiz ılık bir hava karşılardı bizi. Akşama doğru, hafif bir esintiy-

lı- tüyler ürperten ri zg r, bir yandan da ok ar gibi uyarır, daha y;ıza vakit olduğumu sezdirirdi. Severdim bahar . Ne eli sabahlara uyanırdık.

Yazlar vardı. Gi ne  yüzünü haziran gibi iyice gösterirdi. Tenimiz hafiften kararırdı. Sokak çocuğu olmanın, top peşinde ko manın mutliulu uyla, mahalledeki  e meye a zımızı dayar, kana kana su i erdik.

G z gelirdi ardımdan. İstanbul en güzel giysilerine bürünürdü o zaman. Sevgil sine a kla,  ehvetle dokunan biri gibi, bedenin en gizil bölgelerine sızardı İstanbul'da göz yağmurları. G k, a kını, heyecanını kusardı... Çehresi değişen kent, kur uni bir güzelliğe bürünür,, onun seyrine doyulmazdı. Deniz, elleriyle verirdi l ferleri, palamutları... Aslında İstanbul, biraz da sonbahar demekti...

Kı ı vardı İstanbul'un... Kartopu oynanabilen, kardan adam yapılabilen... Evlenin bacalarında aile olmanın saadeti t terdi sanki. Geniz yakam soğuk, giyilmiş bir hırka gibiydi. İstanbul, ahaliyi biraz hır rı kucaklardı.

Mevsimlerini bilmedi in bir kentte, insanlarını tanımadı ın bir mahallede, bir büyük yalnızlığı tüketmek için ya ar mı insan?

Nasıl oldu da, ahlaksızlık çağının insanları olduk.

Bu  a da ya arnaya mecbur muyum?

Jung, anlamsızlık bir hastalıktır diyor. Ekliyor; dünya ba ımıza gelen bir olgudur ve bu büyük belirsizlik bizi tutsak eder. Acı  ekeriz.

Elimde, dilimle İstanbul vardı eskiden.

“ *Yalnızlık Bir Yanlıştır Yahu* ”

Ergenlik, kişinin kendini en yalnız hissettiği dönemdir. İçindeki cıvıltılı şarkıya, yüksek perdeden seslenen koro-
nun gücüne karşın; biraz yabani, hüznü, yalnız bulur kendini
genç insan. Yaşama karşı dirençsiz, deneyimsiz olduğundandır
belki bu. Kendi yüzünü aynada görmeye katlanamadığı için bel-
ki de, başkaları, diğerleri, ötekiler çekici gelir... Oysa konuşulan
herkes, sığınılan her liman, yabancılığı, yalnızlığı büyütür.

Karmaşık bir kimliği olduğunu düşünmek, önceleri ayrıştırıcı,
özel kılar kişiyi kendine karşı! Heyhat, öyle midir gerçekten?
O isyankâr ruh, gençliğin getirdiği yaşam gücü, yanılsamadan
öte geçmez çoğu zaman. Büyük tasarımlar, düşler vardır; tüm
bunları birer birer gerçekleştirmeye yetecek bir ömür!

Zaman elimizden neleri alır?

Yalnızlığa övgüler düzen anlayışımız, kayıp gider öncelik-
le avucumuzdan. Çünkü yalnızlık, Can Yücelce bir saptamay-
la koca bir yanıltır! Kimsenin, tüm bir gün kulakları sağır eden
bir yalnızlığa tahammülü olamaz! Çoğunlukla o büyük kibir,
yerini koyu bir karanlığa bırakır geceleri. Yalnızlık, bir yokluk
halidir! Derin bir sızıdır, içli bir kanama ve dahası... “Yalnızlık
bir yanıltır yahu!”

Büyük aileleri severim. İçerde ses vardır. Birileri güler, haykı-
rır, tartışmalar alır başım gider. Derin bir oh çekmek için nede-
nim olur. Anneler, babalar, teyzeler, halalar; sevdiklerimiz, bi-

7,i sevenler; acılarına, mutluluklarına tanık olduklarımız... Tam ila ruhumuzu teslim almaya çalışan o sinsi yalnızlığa direnmek için başkaldıran çocuklarımız...

Gün gelir küçücük bir yavruyla, zayıf, incecik bir derinin altına yerleştirilmiş, güçlkle soluk alan bir bedenle karşılaşır insan. .. Onun yaşamla ilişki kurmasını gözlemek şaşırtıcı, ırkiltici bir mutluluktur. Nasıl tutunduğunu görmek hayata, anneyle bebeğin karmaşık, bir o kadar çekici dostluğuna tanık olmak keyiflendirir insanı... Sonra dudaktan dökülen kırık dökük o tek sözcük; “Baba” diyen biri... Çoğu zaman bir iç ses gibi gelir kişiye. Nerede başlar çocuk ile annesinin-babasının bağı ve nerede yollar ayrışır kestiremezsiniz bir türlü!

Bach, Tanrı uğruna kendini adamış büyük bir besteci. Bize ulaştırdığı tınının gücü gerçekten bir başka dünyanın ezgilerinden mi geliyor? Geniş bir aileye sahip olma isteği ve tam da bu coşkulu kalabalık içinde yaratıyı doğurması çekici geldi bana. Bach, çocuklarının sesini işitmek istiyordu. Yalnızlıkla kurduğu ilişki farklı türdendi.

“Evini, çocukluğundan beri oturmuş olduğu bütün evler kadar gürültülü kılmak amacıyla erkenden kalabalıklaştırmaya uğraştı ve konsantrasyonu kendi içindeki sessizliği sağlamaya yeterli olduğundan, beste yaparken bile asla yalnız kalmaktan hoşlanmadı. Gürültüler ruha hiç ulaşmazdı” diye yazıyor Armand Farraci.

Belli ki büyük dehası her şeyden önce kendi içindeki sesi işitmeyi öğretmişti besteciye. Sevdiklerinin arasında olmak, onlara dokunmak, içtenlikli yapıtlar ortaya koymasının anahtarıydı sanki. Kulağımıza fısıldayan Tanrı’nın sesini fark edebilmek için, tam da dirençle içinde olmak gerekiyor demek yaşamın...

Birey olmanın, yalnız kalmakla, yaşamın dışına itilmekle eşdeğer olduğu bir süreci yaşıyoruz. Her türlü konfor, kendimizi daha iyi hissetmemiz için. Ama gerçek bu mu acaba? Neden yalnız, mutsuz kadınlar çoğalıyor? Evlerinde hayvanlarıyla ölme-

ye yazgılı bir yaşam, ne kadar açıklayıcı olabilir doğasını ade-moğlunun?

Televizyonları sürekli açık tutan, cihazın sesini neredeyse sonuna dek yükselten insanlar, hangi sözleri işitmek için çırpınıp duruyor? Bilgisayar başında akıp giden saatler, nasıl bir paylaşımı amaçlıyor? Artık kaç kişi “Şöyle bir başımı alıp gitsem, kendimi dinlesem” diye sızlanıyor? Kaç kişi herhangi bir satıcı, bir bakkal çırağı kapısını çalsın diye bekliyor, sormanın zamanı gelmedi mi?

Akşam, türlü düşüncelerle kıvranırken; siyasetin sığ ve kısır işleyişinin içinden kurtulmak için çırpınırken yüzümde beliren gülümsemeyi fark ediyorum bir an... Meyhaneler güzel, dostlarla bağırış, çağırış, gır gır yapmak güzel... Ardımda serserilik yaptığım bir dolu sene var... Ama evde, geleceğim saati kurulmuş gibi bekleyen bir bebeğin olduğunu bilmek bir başka mutluluk. ..

O, yatağından uykulu gözlerle bana bakacak, saçlarımı okşayacak ve her gece usanmadan “merhaba” diyecek.

“Yalnızlık bir yanıltır yahu!”

İnsanları ikiye ayırma kolaycılığına kapılıp bir değerlendirme yaparsam; yüzü geleceğe dönük olanlar ve yaşantılarını geçmişle hesaplaşma üzerine kuranlar diye bir tasnif yapmayı yeğlerim. Kaç zamandır kendimde fark ettiğim, geçmişle didişme halinin, bu gruplardan İkincisine dahil olduğum anlamına geldiğini biliyorum.

Bir dönemin popüler kavramıyla, “nostaljik” bir kişiliğim olduğu düşünölsün istemem. Çünkü esasen geçmişle kurulan bağın, tam anlamıyla aydınlığa kavuşturulamayan özel tarihlerimizin, geleceksizlik olduğunu biliyorum. Başka deyişle, eğer kendi geçmişinizle hesaplaşmanızı, onu sorgulamanızı, soruşturmanızı tamamlayamazsanız, sizin için hiçbir türlü gelecek olanağı yoktur!

Kişinin kendini evli ve çocuklu olarak bulması an meselesidir. Kimsenin, tasarımlarını yaparken, hele de bu modern zamanlarda kendine iyi bir izdivaç hedefi koyduğunu sanmam. Kaldı ki, modernizmin kariyerist anlayışı, özellikle kadınları farklı türden düşünmeye itmekte. Belli erkek egemen yapıya direnmek, ayakta kalıp ezeli ve ebedi kavgada saf tutabilmek, dertleri. Kimbilir belki de annelik gibi bir duyguyu ötelemektedirler. Erkekler için biraz daha farklı bir serüven söz konusu. Biraz okuyup, yazmış; biraz da sezgisel olarak cin fikirliliği keşfedebilmişse er kişi, küresel kapitalizmden payına düşen apoletleri ardı

ardma takıyor omzuna. Diyeceğim, evi, arabası, kendini iyi hissettirecek kadar parası olabiliyor ve bu durum çok kadın, çok aşk, çok çok çok diye devam edecek olan doyumsuz bir sürece dönüyor hızla. Çoğu zaman bir çocuğun varlığıyla duyabileceği hazdan bihaber geçip gidiyor günler...

İşte yüzünü geleceğe döndüğünü savlayanlar, genellikle bu gamsızlık ideolojisinden besleniyorlar. Bunun bir itham olduğunu söyleyenler çıkabilir. Aslında bu bir saptama. Bir yerlerden yönlendirilen ve ileriye doğru aktığı savlanan zaman anlayışının kutsal bulduğu bir öğreti bu. Yani zamanın ileri doğru akması gibi, kişi de yüzünü sürekli geleceğe dönük tutmalı(O). Tükenmiş dakikanın, yaşanmış olanın ardına düşmek, hem tüketmeye engel, hem de uzun molalar yaratabileceği için yarışta ayakta kalmaya... Çok aşağılık buluyorum doğrusu bu tutumu. Düşünsenize, soluksuz çıkıyorsunuz merdivenleri; her şeyi tas-tamam yaptığınızı sanıyorsunuz; oysa son basamağa geldiğinizde emeklilerin yer aldığı bir çöplükte, çürümeye terk ediliyorsunuz. Yüzü geleceğe dönük olanlar, hızla emekli olmaya, yaşamdan dışlanmaya koşuyorlar...

Yıllardır kısa aralıklarla aynı rüyayı görüyorum.

Ergenliğimi birlikte geçirdiğim dostlarımla, incir çekirdeğini doldurmayacak bir nedenden yollarımız ayrılmıştı. Gerçi bunu söylerken kendime haksızlık ettiğimi de biliyorum. Yazma, yaratma ve en önemlisi tiyatro sevdası bizi ayrı düşürmüştü. Bugünden bakınca tartışmalarımız sıradan, hatta gülünç görünüyorsa da, sanatsal yaratım adına verilen kavganın her zaman zorlu, yıkıcı olduğunu hesaba katmadan söylüyorum bunu. Ergenlik yılları tutkularımızı biçimlendirdiğimiz, uğruna kavga verilecek değerleri henüz fark ettiğimiz bir dönem. Demek üç dört kafadar olarak çıktığımız yol, birilerine güç, engebeli gelmiş. Ben küfür kıyamet, salya sümük, kanlı canlı vermişim kavgayı. Sahne kokusunu yüreğimde duymuşum, amatör olmanın lanet bataklığına kapılmadan yürümek

rlcmişim yolumu... Onlar vazgeçmiş. İşte bu vazgeçiş, yolları ayırmış...

O günleri bitirmemişim demek. Rüyalarımnda konuşuyorum < > arkadaşlarımla. Bir haykırış oluyor kimi zaman. Onlara anlatmaya çalışıyorum kaygılarımı. Sessiz kalıyorlar çoğu zaman. (iinin gelip, tıpkı düşlerdeki gibi bir masa etrafında toplanacağımızı sanıyorum. Yaşlı hallerimizle gençliği konuşacağımızı düşünüyorum. Göçmeye yakm bile olsa kapanmamış olan yaraya I ız basmayı göze alacağımızı ve oyunun son perdesini birbirimizin yüzüne bakarak oynayacağımızı, son tiratları atarken, hem o gün yaşayan ergen çocuklara, hem de ölmeye yatacak olan yaşlı hallerimize bir çift söz söyleyeceğimizi düşünüyorum...

O geçmiş rüyalarda tükenmiyor bir türlü.

Yıllar sonra, bir pazar günü, kentin dışındaki piknik yerinde karşılaştım o dostlardan biriyle. Yirmi yıl olmuş belki göz göze gelmeyeli. Kucağımnda, henüz bir yaşında olan kızım. Mucizevi bir karşılaşmayla evlendiğim eşim yan masada oturuyor. Cıvıl cıvıl insanlar; güneş yüzünü göstermiş. Garsonlar koşuşturuyor, masalarda kadehler kalkıyor, gülümseyen yüzler var genellikle, güzel bir gün...

Karşıdaki adamı tanıyorum. O, benim dostum... Dostumdu demeliyim belki. Saçları yine uzun. Kırkma merdiven dayamış ama, biçimi tıpkı ilk gençlikteki gibi. Boynunda fotoğraf makinesi. Hep sevdi gördüklerini dondurup, saklamayı. Yüzünde kirli sakal. Kızıl. Garip, sakalları kızıl çıkıyor... Kısa boylu kaldı. Oysa içimizde en yakışıklı olan oydu. Bir içki masasında iddia-ya girmiştik, hangimiz önce evlenecek diye. Ben “asla” demiştim, o kendinden daha emindi “Ölsem evlenmem ben!” Şimdi, yanındaki kız çocuğuna bakılırsa, benden hayli eski evlilik se-rüveni...

Kaçıncı basamakta karşılaştık acaba?

Yaşam bizi biraz göbekli, hafta sonu aile toplantıları yapar hale getirmişti. Bakışlarımız birbirimizi tanıdığımızı söylüyor-

du ama dudaklarımızdan yabancı bir selamlaşma çıkabildi ancak. ..

Onun adına yazdığım aşk mektuplarını anımsadım. Acıdan kusarak haykırdığımız günlerde, sevgiliye söylenecek en güzel sözleri ben bulmuştum onun için. Şiirler söylemiş, ağıtlar yakmış, ölesiye inanmıştık tutkuya.

Kızının adını söyledi. Altı yaşma yeni girmiş. Genzimin yandığını hissettim. O küçük kızın gözlerinden taşan masum yabancılığı anladım. Sırtını biraz daha babasına yaslayıp, gözlerini kaçırarak “merhaba” dedi bana... Kucağımdaki bebeğime daha bir sevdıyla sarıldım.

Modern zamanlarda kavga etmiştik biz. Benim rüyalarımda yer vardı eski dostlara ama yeniden, içten bir söyleşme olanağı kalmamıştı. İmgelerimle büyütmüştüm aslında kendi tarihimi. Yazgımız yeniden kuruluyordu işte. Birkaç kırık dökük, sahte sözden başka bir şey kalmadı elimde...

Ergenliğimdeki hesaplaşmayı o gün tamamladım, defteri o gün kapadım sanki.

Kapitalizmin Ahlakı Var mı?

Leyla Erbil *Mektup Aşkları* romanında savruk bir gençliğin acılarını dillendirir. Kimlik sorunlarını, ruhlarına yerleşen ahlaki açmazları su yüzüne çıkarır. Modernleşme sancısından tutun, kapitalist şiddetin yarattığı acımasızlığa kadar her şeyi bulursunuz bu mektuplarda!

“Bir ülkede devrim olmadan onun ahlakını bulmak gülünç savdır” diye yazar Jale. Romanın başkişisi. Haklıdır elbet. Toplumsal düzen kendi ahlakını birlikte yaratır. Tüketim üzerine kurulu, açgözlü kalabalıklar giderek yamyamlaşır.

Birbirini ezen insanlar görürüz, doymayan gövdeler, tiksindirici bakışlar, et, şehvet bir yana; pisliği, şiddeti kanıksar, önümüzde ırzına geçilen tüm değerlerin hiçleşmesine başımızı çeviririz. Susarız, varlığımızı sürdürmek için, üç kuruş daha fazla kazanmak adına dilsizleşir ve bayağılaşırız. Bizi bu hallere koyanın kapitalizmi olduğunu bilenimiz de vardır, yine de ses etmeyiz...

Patronlar dütiyasına yardım ve yataklık etmek zorunda kalırız. Söverler, haksız işten çıkarırlar, maaşlarımızı yarıya indirirler, emeğimizi sömürürler, çocuklarımızın geleceğini çalarlar, gık demeyiz. İşsizlik, açlık, sefalet diye bela vardır. Yoksulluk kişiyi soysuzlaştırır. Kapitalizm; birilerinin egemenliği sürsün diye, büyük yoksullar, yoksulluklar yaratan düzenin adıdır. Bir büyük yalanın aidi...

İktisat tarihçileri için bulunmaz bir fırsatı yaşıyoruz. Küresel kapitalizmin iflasını görüyoruz. ABD, yüzyılın, belki insanlık tarihinin en tuhaf çalkantısını üretti ve ihraç ediyor. Adı iktisadi kriz olan bu meselenin gerçek ismini kimse söylemiyor, söyleyemiyor; bu, kapitalizmin çöküşüdür!

Çok katlı, konforlu plazalarda bir koşuşturma ki, sormayın gitsin... Telefonlar susmuyor, ekranlarda akan rakam dizinleri baş döndürüyor. Sürekli bir düşüş, korkutucu bir iflas bu! Kışlarında ütülü, pahalı kumaştan pantolonları terden sırsıklam. .. Genel müdürler, genel koordinatörler, bütün sorumlular geneller ayvayı yemiş durumda... Ağlamaklı gözlerle birbirlerine bakıyorlar... Paranın imparatorluğu sallanıyor...

Kasalarında gizledikleri borsa senetleri, çekleri, paracıkları eriyor... Kışlarına kaçıyor anlayacağınız bu düzen! İnsanların kanını emerek, kandırarak, işkence ederek yarattıkları yapı, şimdi onları tüketiyor. Çalışanların isyan ederek, haykırarak başaramadığını; aşağılık düzen kendi kendine yaptı... Kapitalizm insanlık mahkemesi için hazırlanıyor ve bir gün, tam da bu düzenden insanların kanlarını içenlerin hesap günü olacaktır. Korku çağının sonu gelecektir...

ABD'den 700 milyar dolarlık kurtarma planının geçmediği haberini işitince bir kahkaha attım. Parlamenter ABD'li salaklar, bu türden bir kurtarmanın sosyalizm anlamına geleceğini söylemişler... Yanlış biliyorlar; bu sosyalizm değildir. Sadece, siz konforlu koltuklarınızda dünyayı sömürme çalışması yapanların beceriksizliğinin, devlet eliyle, devlet kapitalizmiyle onarılma çabasıdır. Yani siz alçaklar, dünyanın tüm halklarının kanını daha iyi emesiniz diye bir düzenlemedir. Sosyalizm başka bir şeydir ve sizin onu düşlemeniz olanaksızdır!

Borsalar düştükçe, bankalar battıkça, faizler yükseldikçe; paradan para kazananların, halkı soyanların düzeni bozuldukça keyfim yerine geliyor. Devrimler böyle zamanlarda filizlenir. Daha çok işsiz, aç, çaresiz insan olduğça; bir başka dünya müm-

k n diyenler artacaktır. Bizim kaybedecek milyon dolarlarımız, yalılarımız, bankalarımız, fabrikalarımız, farklı borsalarda adımıza çalışan adamlarımız yok. Bizim kaybedeceğimiz, kaynayan tenceremizdeki lokmamızdır. Olsun. Bu görkemli dönüşüme tanıklık ederken, iki kaşık az sallarız...

Kapitalizm öylesi alçak bir düzendir ki, insanı soysuzlaştırır, haysiyetsizleştirir. Görüyoruz; bayram diye yardım eden söz de Müslümanları! Sadaka kültürüyle yetişen toplumun insanları, bir paket pirinç için, iki kilo bulgur, şeker için birbirini nasıl eziyor. Ayşe teyzelerin, Fatma ninelerin birbirlerini nasıl aşağıladığını, onurlarını ayak altına alan bir yarışa nasıl girdiğini izliyoruz. Haysiyetiyle oynanan yoksul insan, a karnı için komşusuyla sa saa baş başa kavg ediyor.

Kameralar çekiyor, gazeteler yazıyor ve o adi hayırsever işadamı, belediye başkanı ve onun meclisteki temsilcileri gülüyor. Acı olan; böyle aşağılık bir uygulamaya maruz kalan teyzelerin, amcaların, ninelerin avuçlarını Tanrı'ya açıp şükretmeleri. Kapitalizm; şükür kültürüdür, sus payının dağıtıldığı düzendir... Ahlaksızlığın adıdır.

Bir başka dünya mümkün!

Adı sosyalizm olan...

*Tı oprdıman işgal alımacımlı
yazar kemen kaleminin
özgürlüğüne sarılır.*

“*Utanmaz Adam lâr.* ..

Hüseyin Rahmi Gürpınar *Utanmaz Adam* adlı romanını yazdığında bir toplumsal çöküşe işaret etmek istiyordu belli ki. İyi bir romancının önemli görevlerinden biridir bu kuşkusuz. Ancak bu kadar geleceğe ışık tutacağını, şiddetle eleştirdiği toplumsal yapının daha da bozulacağını ve yaşadığı günün insanından öte, gelecek kuşakların bu romandan yararlanacağını tahmin edemezdi sanırım.

Modern toplumun açmazlarını hicveden bu roman, bize özgü tüm alaturkalıkların altını çiziyor, Batılı olmayı salt biçimsel olarak algılayan şehirli insanla alay ediyordu. Günbegün köyleşen kentlerimiz ve aslında kentli olmayı asla beceremeyen insanımız bu romana ayrıca denk düşüyor. Fırsatlar ülkesi Amerika fikrini tüm yaşamın merkezine koyan bir düşünüş, kuşku yok ki tüm ahlaki değerlerin askıya alınmasını da hoş görmüş. Hüseyin Rahmi, aç insanın tok insana nasıl baktığına, ahlaki değerlerden vazgeçildiği zaman insanın nasıl acımasızlaştığına ve hayvanla arasındaki çizginin nasıl ortadan kalktığına çok güzel dikkat çekiyor.

“Küçük iken adı ‘Yumurcak’tı, sonra ‘Afacan’, sırasıyla ‘Haylaz’, ‘Çapkın’, ‘Utanmaz’ oldu. Bu, onun için son rütbe değildi. Avnussalah tahsilde şiiire yükseldiği zaman Namık Kemal’in meşhur mısraını şöyle tepetaklak etti:

“Alçal ki yerin bu yer değildir.”

Böyle başlıyor roman. Anlıyoruz ki kahramanımız Avnussalah Efendi, sıfatları keskin bir biçimde aşağılık hale geldikçe, o denli başarılı sayıyor kendini. Romanın akışında bu tez doğrulanıyor; cebi para gördükçe toplumsal yeri yükseliyor, saygın bir kişi halini alıyor Avnussalah Efendi. Hatta romanın sonunda okura nutuk bile atıyor. Para konuşturuyor, değiştiriyor, değerli kılıyor. Nedense bana bugünü çağrıştırıyor bu öykü.

Avnussalah, kendince bir uçkâğıtçılık yöntemi geliştirir. Buna göre, insanların zayıf noktaları bulunur; bunun üstüne gidilir; bir de korkutulup tehdit edilirse yapmayacakları şey yoktur. Sıradan insanın, sırları kıymetlidir elbet, ancak sınıf yükseldikçe sırlar derinleşir, giz daha önemli bir hal alır. Böylelikle tehdit edilen kişinin zaafı büyür. Eh bu bilgiyi kendinde tutmanın da bir bedeli vardır. Avnussallah da payına düşeni almayı hak etmiştir.

Yaşlı anasını bile kazıklayan, kardeşlerinin rızıkına göz koyan, savaş günlerinin kıtlık ortamında et yiyemeyen ailesine mahallenin kedilerini yediren, yetmezmiş gibi komşunun bahçesinden aşırıldığı yemişleri pişkinlikle pay eden ve nihayetinde karşı durmaya çalışan herkese, bir açığını bulup sus diyen bu “Utanmaz Adam”, devir ona hizmet ettikçe yükselir de yükselir.

“Şantaj ne kolay ve tatlı şey. Hele sade ruhlar üzerindeki tesiri ne kadar büyük oluyor. En temiz insanların ufak tefek kaba-hatleri olmamak mümkün değildir. Melek saflığında bir insan düşünülse bile ona yaraştırıp atılacak iftiralar icadı pek güç bir şey midir? iftira atılması kolay olduğu kadar ondan tamamıyla temizlenmesi çok güç, sıvışık bir çamurdur. Bulaştırıldığı kim-senin üzerinde mutlak yer yer leke bırakır. Nedendir bilinemez halk hemen her vakit iftiracının kirli iddialarını dikkatle dinle-meye meraklıdır. Kendilerini müdafaa etmek isteyenlerin sözle-ri hafif kulakla dinlenir. Hepimiz hak hak deriz, fakat çıkarımıza dokunan bazı noktalarda onun bize ekşi duran suratından çeki-niriz. Kendi çıkarımıza uygun gelen hakları ateşli ateşli müda-

faa ederiz, bize aykırı gelmemesi gereken başkasının hakkı vardır demektedir ya inkarçı veya dilsiz oluruz.”

Bunları geçirir aklından Avnussalah Efendi! Bu toplumsal saptama, başarısını yaşam boyu pekiştirir. İnsanımızdaki gözetleme tutkusu; dedikoduya inanma, gerçeği aramama hali giderek daha büyük projelere imza atmasını sağlar. Usta bir soyguncu olmayı başarır. Biraz şans, biraz arka arkaya gelen fırsatlara alıcı gözle bakabilme yeteneği, büyük adam olmanın yolunu açar Utanmaz Adam’ın önünde. Ar damarı erken çatladığı için hızla yol alır, çıraklar edinir. Okulu yarıda bırakmış bir kişiye diploma uydurur, hekim yapar onu. Kendini insanların dert ortağı sayar ve bir merkez açar. Çaresiz insancıklar, diplomalı hekime kanar; kurulmuş olan merkeze gelirler. Bir de medya gücü edinirler ki sormayın gitsin. “Yaralı Gönülleri Teselli Yurdu” her yerde devadır. Toplar heyetini Avnussalah, verir fetvayı. İnsanların sırlarını alır sonra da tehdit eder bu yaralı gönülleri...

Kimler kimler gelmez ki! Zina yapan âşık kadınlar, karındaki çocuğu düşürmek isteyen biçareler, geçimsiz evli çiftler, hırlılar, hırsızlar ve hep gizli sırlar taşıyan boy boy insancıklar. Hepsine yutturduğu bir ilacı vardır bu yurdun. Kimseye olmaz demezler. Tüm dertleri dinler, hemen reçeteyi yazarlar. Olayların ardını takip edip, soruştururlar. Elllerinde gizli mektuplar vardır; belgeler, bilgiler... Herkesin bir tehdit dosyası vardır ellerinin altında... Düzen, sağlam kurulmuştur anlayacağınız...

“Dünyadaki bütün açlar, toklara kendisi haklarını yedikleri gözüyle bakarak barışmaları imkânı olmayan düşmandırlar. Bu gerçek, her ihtilalde zenginlerin, asillerin, sözü geçenlerin öldürülmeleriyle meydandadır.”

Böyle saptamaları da vardır “Utanmaz Adam”ın. Sanki toplumsal yapının zayıflıklarına işaret ederek, kendisi için meşru bir zemin arar. Pek de haksız sayılmaz. “Biri yer, biri bakar...”

örneğinde olduğu gibi, elindeki tüm umutları ipotek altında olan, başını hafifçe kaldırınca köteği yiyen, hep boyun eğmesi beklenen bir halk, kaçınılmazdır ki irili ufaklı soyguncular tarafından sömürülür de sömürülür. Büyüklerin işaret ettiği doğruluk yolu bazen eğrilir. Neticesinde beşerdir bu, gün gelir şaşar! Bozulmuş düzenden pay istemek, oyunun kurallarına bir an önce uyum gösterip sıyrılmak arzusundadır Avnussalah...

Hüseyin Rahmi, romanın sonunda bir söylev verdirtir “Utanmaz Adam”a. İnsanın canını yakar bu metin. Hak verirsiniz elde olmadan. Sosyolojik saptamalarını sıralar ardı ardına. Ülkenin içinde bulunduğu çıkışsızlığı ve soysuzluğu iyice betimler. “Kim haklı?” sorusu düşer akla. Yönetenlerin bitmez tükenmez ihtirasları, tepeden aşağı artarak sürer. Bakın ne diyor Avnussalah Efendi:

“Herkesin ruhunu, hürriyetini sıkı istibdat cenderesinin somunlarını her gün biraz daha kıvrarak müstebidin zulmünü, hâkimiyetini uğraşan herifler mükafat olarak bol bol maaşlar, ihsanlar, çiftlikler, maden imtiyazları, rütbelere, nişanlar verildi. Yokluk halk içindi. Bu doymaz ejderler bütün gelir kaynaklarını çevirmişlerdi. Bu zalim, bu cahil, bu çapulcu idarenden şikâyet edenler asi sayılır, hemen sürülür, mazlumlara gık dedirtmezlerdi. Gazetelerin ağzına, ısırın köpekler gibi ağızlık takılmış, kalemlere pranga vurulmuştu. Şair, edip yetişmiyor, fikirler, kaynadıkları kafaların içine kilitleniyordu. Yazı yazarlar, zulmü alkışlamak için yazdıkları sütunların yarısını padişahı övmeye, şükrana, duaya ayırmak zorunda idiler. İçinde yaşanılacak cehennemi cennet bahçesi göstermek için dalkavuk kalemlemler birbiriyle yarışıyorlardı. İlim, fikir adamı, memleket hâlini demekti. Polisin gözetlemesi altında yaşırdı. Ufak bir vaka oldu mu en önce bunlar yakalanırdı.”

Hüseyin Rahmi, gözlemlerini “Utanmaz Adam”a söyleterek, iyice ironik bir tavır almış belli ki. Gariptir, bu ülke dönüp dolaşıp aynı uçurumun eşiğine geliyor. Düşünen insanına, yaratıcı-

sına güvenmiyor da, namusu kuşkulu binlerini baş tacı ediyor. Bu bir yazgı mıdır, tercih mi, kestirmek kolay değil. Herhalde Hüseyin Rahmi'nin Avnussalah'ın ağzından söylediği şu sözler ayrıca şaşırtacak sizi:

“Sansür gazetelere yazdırmaz, hafiyeler halkı dertleşmeye bırakmaz, hükümetin her fenalığı gizli hastalıklar gibi örtülü geçer, Türkler burunlarının dibinde olan biten felaket haberlerini Avrupa gazetelerinden öğrenebilirlerdi.”

Romanlar kurmacadır. Ama yaşamdan beslenen ve yaşama ışık tutan kurgulardır. İnsan elde olmadan şöyle düşünüyor, “Bu coğrafya niçin bunca utanmaz adam yetiştiriyor?”

Üç İstanbul'u Okuyun

İçinde bulunduğumuz küreselleşme sürecinin iletişim araçlarının gelişmesi ve etkinleşmesiyle, tek tip insan yaratılması için olağanüstü bir ortam hazırladığını artık bilmeyen kalmadı. “Gizli hiçbir şey kalmayacak”, “dünya küçüldü” savlarıyla övülen bu dönem, kapitalizmin şizofrenik bir hal almasından öte bir anlam taşımıyor aslında. Bu sürecin en tehlikeli yanıysa “insani” olanı değil de “meta”yı değerli kılması.

Bir başka deyişle, bilgi kolaylıkla elde ediliyor ve aynı biçimde tüketiliyor. Hal böyle olunca, sanatsal olan, değerli olan kitaplar raflardaki yerlerini korumakta güçlük çekiyorlar. Yakın tarihimizi anlamak için hap bilgilere değil, çoğunlukla romanlara gereksinimimiz olduğuna inanırım. Bir başyapıttan söz etmek istiyorum size... Türk romanının özgün ve kalıcı bir örneğinden...

Yazar olmak isteyen bir yurtsever, içinde bulunduğu baskı döneminin etkisi ve yoksulluğunun verdiği çaresizlikle, niyet ettiği romanı bir türlü bitirememektedir. Roman yazma fikri, eylemin kendisinden çok daha çekicidir belki de. Abdülhamit'in kızıl sultan olduğu korkulu günlerde, birilerinin kalbinin edebiyat için çarpması etkileyicidir. Ancak acaba böyle bir dönem sahiden, özgürce kaleme alınabilir mi? Bu korku yüreğini dağlar Adnan'ın... Öte yandan da üyesi olduğu İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin estirdiği rüzgâr, bu korkuya yenik düşmesini en-

geller. Bir yandan, bulunduğu koşulların çok ötesinde düşler kurar genç adam... Söz ettiğim kişi Türk romanının ölümsüz kahramanlarından biridir...

Size başka âlemden bir kadından, Belkıs'tan söz etmeliyim. Baskı döneminin üçkâğıtçı nazırlarından birinin kızıdır Belkıs. Batı öykünmeciliğinin tüm komik hallerini görürüz bu roman kahramanında.

Ülke büyük bir ekonomik ve toplumsal açmazla boğuşurken, paşa babasının olanakları, Belkıs'ı İstanbul'un en güzel konaklarından birinde gamsız yaşatacak kadar iyidir. Belkıs, diktireceğı kıyafetlerin kumaşlarını Fransa'dan getirtir. Evin dört yanında türlü antika vazolar, kristaller vardır. Düzenli olarak İngiliz usulü akşam çayları verilmektedir. Günlük dil neredeyse Fransızca olmuştur. Batı'nın her yaptığı doğru, takdire şayan ve taklit edilmesi gerektir. Görgüsüzlük paçalardan dökülmektedir ya, neyse...

Bu iki önemli roman kahramanıyla kalmaz Mithat Cemal Kuntay. Türk romanının en renkli, inandırıcı ve kalabalık romanını kurmuştur. *Üç İstanbul'un* bir başyapıt olduğunu kolaylıkla söyleyebiliriz, iyi bir roman nasıl olur? Bunun ölçütleri nelerdir? şimdi bu soruların yanıtlarını bulmaya çalışalım. Ortaya çıkacak tablo, belki kıssadan hisse olur birilerine!

iyi bir romanın içtenlikli olması gerekir. Yalın bir dil, başarılı bir kurgu şarttır. İyi bir romanın kahramanları olmalı ve bu kahramanlar çok sesli bir bütünlük içinde yer almalıdırlar yapının içinde. Anlatılan konunun toplumsal bir altyapısı olmalı, ötesinde yazar hangi dönemi yazarsa yazsın, mutlaka anlatacağı yapıyı iyi tanımalı ve gerçekliğine okuru inandırmalıdır.

Hiç kuşku yok ki bir romancının en önemli görevi insanın ruhsal hallerini araştırmak, bunu açıklıkla ortaya koymaktır. Fethi Naci'nin deyişiyle; romancı her insanın bir dünya olduğunu bilmelidir. Elbet, olay örgüsü ve tanıklıklar önemlidir.

Romancı bilgiç olmadan insanın psikolojik süreçlerini aramalı, ortaya çıkarmalıdır.

İyi bir roman çok sesli olmalı dedik. Ünlü kuramcı Mikhail Bakhtin'in "Karnaval Roman" temellendirmesini iyi bilmek gerekir. Roman kişilerinin kendi gerçekliği içinde, bir senfoni orkestrası uyumu göstermesinden söz eder Bakhtin. Okur, iyi bir müzik yapıtında duyduğu armonik hazzı duyabilmelidir. Bu durum doğal olarak yazarın kahramanları üzerindeki tasarrufunu da sınırlar. Yazar istedi diye bir roman karakteri ölmemeli, âşık olmamalı, ancak romanın kendi gerçekliği neye olanak sağlıyorsa, roman öyle akmalıdır.

Bir de tarihsel romanlar için özel bir parantez açmak gerekir. Tarihçi, romancı değildir; romancı da tarihçiliğe soyunmamalıdır. Özellikle kimi korkak tarihçilerin, bilimsel tartışmalardan kaçmak için roman türüne sığındıkları bilinir. Bu tür romanlara tezli romanlar diyoruz.

Oysa ben, edebiyatın görevinin ilkin kendine hizmet etmek olduğuna inananlardanım. Hiçbir siyasi kuram, öğretisi için roman, şiir, öykü kullanılamaz. Bir sanat eserinin değeri ve önemi hepsinin ötesindedir. İyi bir roman hem bireyi, hem toplumu, hem de en derin biçimde siyaseti kapsar. Ancak bunu kendi gerçekliği ve estetiği içinde yapar. Romancının görevi siyaset yapmak, hele tarihi çarpıtmak değildir asla. Bu yola sapanlar ciddi bir yanılgı içindedirler ve edebiyat tarihinin çöplüğü içinde yer alırlar.

Kuşku yok ki bir romancının kurmacasına kimse karışamaz. Bir romancı, dilediği kahramanları, dilediği yapıda buluşturur; onları çağlar arası ilişkilere sokabileceği gibi, gerçekdışı olaylara da taşıyabilir. Ancak kurgu, romanın kendi gerçeği içinde bir bütünlük oluşturup, anlam taşımalıdır.

Amacım kimseye ders vermek değil. *Üç İstanbul'un* yetkinliğini, başarısını bir temele oturtmak. Mithat Cemal Kuntay, bu ilk ve tek romanında saydığım ölçülerin tamamına uy-

muştur, evrensel ölçütte bir roman bırakmıştır bize. Dönemin İstanbul’unda olup biten tüm karmaşıklığı, toplumsal hareketleri, kişilerin ruhsal dünyasını ön plana koyarak, incelikle anlatmıştır. Hem çok kişili, hem de çok sesli bir roman yaratmıştır. Üstelik tarihi gerçekleri çarpıtmadığı gibi; ötesinde, döneme, insanlara, olaylara yönelik büyük bir açılım sağlamıştır. Siyaseti, tarihi, bireyin gerçeğini gözler önüne sermiştir. Şaşırtıcı bir ilk romandır, *Üç İstanbul*.

Orhan Pamuk’un meşhur Nobel konuşmasından sonra aklıma bir soru takıldı. Pamuk, içinde bulunduğumuz çağın gereği halkı bilgilendirme, siyaset yapma işinin kitle iletişim araçlarına düştüğünü söyledi ve ekledi “edebiyat bir başka işle uğraşmalı!”

Eğer bunu edebiyat kendi değerleri içinde kalarak siyasetle ilgilenmeli, toplumu aydınlatmalı, anlamında söylediyse bir diyeceğim yok. Yok, edebiyat kendi köşesine çekilmeli, bu medya çağının araçlarıyla rekabet olanaklı değildir diyorsa, yanılmaktadır.

Gündelik olan uçar gider. Bugün fark edilmese bile, günün birinde bir kişi çıkar ve bir dönemi anlamak için yine romancılara, şairlere, öykücülere, sanatçılara başvurur. Yazarın işi, bas-bayağı hem siyasettir, hem yeni bir toplum düşü kurmaktır, hem de insanı anlamaktır. Bunun en güzel örneği de *Üç İstanbul*’dur. Pamuk’un sözlerine açıklık getirmesi gerekir. Konuşması öylesine kutsandı ki; yine dil sorunları (romanlarındaki gibi), kurgusal hatalar ve iki anlama gelebilecek değinmeler gözden kaçtı.

Diyeceğim, bir ömürde hem başarıyı, hem yoksulluğu, hem konforu, hem kaçaklığı, hem üst bir sınıf peşinde koşmayı, hem de o sınıfa ait olmayı yaşamış bir heveskâr yazar kahramandır Adnan...

Hidayet, bugün de çevremizde sıkça gördüğümüz bir Avrupa Öykünmecisi, grotesk bir kahramandır...

Belkıs, sosyeteye ait olmanın tüm bayağı lükslerini yaşamış, en sonunda gurbette can vermiş tipik bir örnektir... Sakallı Vasfı, her dönemin adamı olmayı başaran bir şarlatandır; önüne ekmek konsa üstüne atlayacak, dilenci konumundan, büyük zenginliğe ulaşmış bir dönem adamıdır. *Üç İstanbul* Türkiye'dir ve bu romanın Nobelli yazarımıza söyleyecek çok sözü vardır...

Edebiyatı yaşamdan koparmaya çahşanlara dikkat!

Umudun Düşmanları¹

Memet Fuat, Nâzım Hikmetin oğludur. Her evlat gibi o da babasına layık olmak ister. Ancak bir farkı vardır. Memet Fuat büyük, tutkulu, politik bir şairin oğludur. Babasının başına gelen bin bela, peşindedir Fuat'ın. Aydınlanmaya, sanata, şiire gönül vermiş biri olarak, kuşkusuz ilk yapacağı iş, babasının güzelim şiirlerini yayımlamak olacaktır. Yayıncılık deyince bugünün ortamını akla getirmemek gerekir elbet. Yayıncılar toplumsal bir sorumlulukla yaşarlar. Edilen her söz, basılan her kitap değerlidir. Çorak bir kültür sanat ortamında vaha olmaktır amaç. Üstelik Memet Fuat beş parasızdır. De Yayınları'nı kurmuştur, hevesle yayıncılık yapmaktadır:

“Üç beş yazar dışında çevresi, destekleyicisi bulunmayan, herhangi bağlantısı olmayan, Goren'in beş liraya satılan Briç kitabının geliriyle gönlüne göre kitaplar yayımlayan yoksul bir yayımcı...

“Anamal diye bir şey söz konusu değil...

“Güvene dayalı bir yayıncılık...

“Kitapçılara doğrudan dağıtım yapıp toplanan paralarla borçlar kapatılıyor.. .”

Gülçin Çaylıgil tam bir aydın avukattır. Yaşamı tutunamayanları, aydınları, düşünürleri, sanatçıları, yazarları savunmakla geçer. Bunalım dönemlerinin tüm çetrefil davaları ona gelir. Giderek markalaşan bir isimdir. Müvekkillerinden bazıla-

n; Adnan Benk, Orhan Kemal, Can Yücel, İlhan Selçuk, İlhami Soysal, Doğan Avcıoğlu, Çetin Altan, Talat Turan, Şiar Yalçın, Ali Sirmen, Uğur Mumcu, Server Tanilli, Yalçın Küçük, Vedat Günyol'dur. Düşünen, düşündüğünü dile getiren, emekten, adaletten, işçiden söz eden herkes kovuşturmaya uğramaktadır. Soğuk Savaş dönemi korkuları almış başını yürümüştür. Her yana komünizm korkusu sahnmiştir.

Bugünün ulusal şairi, o günün en çok korkulan kişisidir. Özgürlükten ve emekten söz ederken bile öylesine içten bir dil kullanıp, aşkla, tutkuyla dile getirmiştir ki duygularını; siyasal söylemi kadar onun yüksek perdeden çıkan sesi de etkilmiştir toplumu. Oğul Memet Fuat, babasının şiirinin gücünü bilmektedir elbet. Üstelik o, edebiyatın, sanatın topluma yararlı bir iş olduğunu düşündüğü için soyunmuştur yayıncılığa. Nâzım'ın Piraye'ye yazdığı şiirleri *Saat 21-22 Şiirleri* adıyla yayımlar Memet Fuat. "6 Aralık 1945" adlı şiiri Türk Ceza Kanununun 142/1-6 maddesinden yargılanacaktır! Acemi yayıncı Memet Fuat, artık babasının şiirlerini yayımladığı için sanık sandalyesinde. Nâzım Hikmet'in çilesinin benzerini, şimdi oğul Memet Fuat çekmektedir.

"De Yayınları arasında *Saat 21-22 Şiirlerini* yayımlarken, bu kitabın bir dava konusu olabileceğini düşünememiş olmalıyım. Toplanırsa ne yaparım, kime başvururum, dava açılırsa nereden avukat bulurum, böyle kaygılar yoktu kafamda."

Daha önce başı, yazdıklarından dolayı çeşitli kereler derde girenlerden bulur Gülçin Çaylıgil'in izini Memet Fuat. Aracılık eden bir başka şair Edip Cansever'dir. Ne yazmıştır Nâzım 6 Aralık 1945 adlı şiirde?

*Onlar ümidin düşmanıdır sevgilim,
akar suyun,
meyve çağında ağacın,
serpilip gelişen hayatın düşmanı*

*Çünkü ölüm vurdu damgasını ahularına:
-çürüyen diş, dökülen et-
bir daha geri dönmemek
üzere yıkılıp gidecekler
Ve elbetteki, sevgilim, elbet,
Dolaşacaktır elini kolunu sallaya sallaya,
Dolaşacaktır en şanlı elbisesiyle
işçi tulumuyla bu güzelim memlekette hürriyet*

İçinde “işçi”, “hürriyet” sözcükleri bulunan her metin “komünizm” tehdidi olarak algılandığı için, hemen savcılar görevi koyulmuşlardır. Çaylıgil ve ortağını güç bir iş beklemektedir. Nâzım’ın şiirinin, gönül verdiği dünya görüşüne aykırı olduğunu kanıtlayarak, kurtaracaklardır oğlu Memet Fuat’ı. Evet, savunmanın temel verileri ortaya koyulmuştur: “Saat 21-22 Şiirleri Marksizme aykırıdır(!)”

İki kafadar ortak, tam “Aziz Nesinlik” bu dava için bir savunma kaleme alır. Nâzım Hikmet’in neredeyse solcu olmadığını ispatlayarak, oğlunun beraatini isteyeceklerdir. Savunmaya bir ad koymuş Bilgesu Erenus, Çaylıgil’ın yaşamöyküsünü kaleme aldığı kitabında: “Ümidin, Akarsuyun, Ağacın, Hayatın Düşmanı...”

İlkin bir sanat yapıtı nasıl yorumlanmak ondan söz açmış avukatlar:

“Önce şunu belirtelim ki bir şairin şiiri belli bir zamana ve şarta bağlı olarak yorumlanamaz. Şairin yapıtı genel olarak yorumlanmalıdır. Örneğin Balzac, *Goriot Baba*’da bir babanın kızlarını kıskanması olayını değil, genel olarak kıskançlık duygusunun gelişimini ve oluşumunu anlatır. Romanda bile böyle olan, insanlığın genel temalarını anlatım, şiire aktarılırken daha da soyutlaşır, genelleşir...”

Savcı bu dersi aldıktan sonra şu saptamayı yapar avukatlar:
“...Savcıya göre ümidin, akarsuyun, meyve çağında ağa-

cm, serpilip gelişen hayatın düşmanı ‘onlar’, savcının deyimiyle Marksist nazariyenin karşısında yer alan sınıflardır. Yani kapitalist sınıftır...”

Bu değerlendirmeye güdük bakışlı, tek boyutlu iddia makamını anladıklarını ortaya koymuş ve yanıtlamışlardır:

“...şiirdeki ‘onlar’ kapitalist sınıf, diğer bütün yakıştırmalar savcının dediği gibi olsun, varılan netice yine de yanlıştır ve Marksizme aykırıdır. Çünkü;

“a) ...Ölüm vurdu damgasını almlarına, çürüyen diş dökülen et kelimelerinden anlaşılan, bu ölümün tabii bir ölüm olduğu, insan eliyle, gücüyle yapılmış bir ölüm olmadığıdır. Şair, bir ihtilal, bir savaş sonucu olacak ölümü anlatmak istese, örneğin -kırılan diş, koparılan et- derdi. ‘Onlar’ın tabii olarak gideceklerini anlatıyor. Bu görüş, yani kapitalist sınıfın tabii olarak tasfiye olacağı görüşü, Marksizme tamamen aykırı bir görüştür. ...

“b) Şiirdeki bir daha geri dönmek üzere yıkılıp gidecekler mısraı ise, Marksizme tamamen aykırıdır. Çünkü Marks’a, Lenin’e, Stalin’e, gerek Marksist ideolojiye, gerek tatbikata göre kapitalizm her zaman hortlayacak kabul edilir. Kapitalizmin bir daha geri dönmek üzere gideceğini düşünmek tam bir hayaldir. Ve Marksizme aykırıdır...”

Savunma metni hayli uzun. İki avukat karşılarında mekanik bir anlayışla duran devrin hukukçularına hem bir edebi metne nasıl bakmak gerekir onu anlatıyorlar, hem de Nâzım’ın dünya görüşünün vatan için bir tehlike olmadığını savlamaya çalışıyorlar. İçlerinden kıs kıs gülüyorlar mı, yoksa Nâzım Hikmet’ten özür mü diliyorlar, orasını bilemiyoruz. Bildiğimiz, savcının bakış açısıyla bir şiire yaklaşıldığı takdirde Mehmet Akif in

Coşkun, koca bir sel gibi, daim, beşeriyet,

Müstakbele koşmakta verip seyrine şiddet.

Dağlar, uçurumlar ona yol vermemek ister...

dizelerindeki “coşkun, koca bir sel gibi şiddetle ileriye koşmakta” olanların işçi sınıfı olduğu; ona yol vermeyen “dağlar ve uçurumlar”m da kapitalistler olduğu yönünde bir çıkarım yapılabileceğini yazmış olmalarıdır. Anlayacağınız, Nâzım’ın şiirinde Marksist vurgular olmadığını, neredeyse Mehmet Akif i Marksist yaparak ispatlamışlardı^!). Sanığın beraatını istemiş ve sonuçta Memet Fuat’ı kurtarmışlardır.

Niye aklıma böyle bir öykü düştü?

Tanrı şiirden, sanattan, kitaptan anlamayanlardan, umudun düşmanlarından korusun bizi!

Fuardan Aklımda Kalanlar.

..

İstanbul Tüyap 26. Kitap Fuarı, benim için en yoğun ve okur-
la en yakın ilişki kurduğum fuar oldu. Bunun iki nedeni var-
dı: Biri Yunus Nadi Roman Ödülü'nün getirdiği ilgi öteki ise te-
levizyon programı yapıyor olmanın getirdiği yüz aşinalığı. Bir
yazar için en güç durum, okurun, sizi yapıtlarınızın dışında ge-
rekçelerle tanınması, değerlendirmesi, övmesi ya da eleştirmesi-
dir. Siz, odanızda yaptığınız kurgunun heyecanını daha yüreği-
nizde tüketmemişken; o kahramanlarla, o yaşamlarla ilgili süre-
cin dışına koşmaya çalışırken; birileri size başka bir dilden soru-
larla gelince işiniz güçleşiyor...

Bunun tipik örneğini Zülfü Livaneli'yle yapmaya niyetlen-
diğimiz romanla ilgili konuşma gününde yaşadım. Livaneli, di-
ğer tüm başarılarının yanında artık dünyada tanınan bir ya-
zar. Söyledikleri, öyküleri dilden dile çevriliyor. Kuşku yok ki
Livaneli de roman üzerine daha çok düşünmek zorunda hisse-
diyor kendini. Değişen dünyanın yeni sorunları var. Roman sa-
natı, kitlesel olma özelliğini sürdürmesine karşın, bu düşkünlü-
ğün geleceğe taşınıp taşınamayacağı başlı başına bir soru. İstedik
ki, iki yazar, bu sorunlar üzerine konuşalım...

Söyleşinin yapılacağı salonun kapısına gelince umduğumuz
gibi bir oturumun gerçekleşmesinin olanaksızlığını hemen gör-
düm. Neredeyse bir konser kalabalığı gibi heyecanlı, coşkulu in-
sanlar doldurmuştu geniş mekânı. Ellerinde fotoğraf makinele-

ri, coşkulu alkışlar eşliğinde bekliyorlardı Livaneli'yi. Livaneli, dostlarına “Merhaba” diye seslendi yine. Ancak düşünsel zemin güçlü, roman sanatının incelikli sorunlarının tartışıldığı bir söyleşi olmadı.

Bir hafta önce ekranda Zülfü Livaneli'yi konuk etmiştim. Dört saate yakın söyleşmiştik. Yoğun ilgi gören bu programın ardından, biraz başka telden çalmayı istiyordum, olmadı. Livaneli'nin anılarını yeni okumuş biri olarak, serüvenci yaşamından etkilenmiş ve tüm yaptıklarından daha başka bir yere koyduğunu fark etmiştim yazarlığını... Bazen popüler olmak, korunmayı gerektiren bir duruma dönebiliyor.

Benzer sorunları, karşılaştırılmaz bir oranda da olsa, imza saatinde ben de yaşadım. İnsanın binlerinden sevgi, ilgi görmesi çok güzel elbet. Tanımadığınız birilerinin sizinle söyleşmesi, size sorular sorması da. Ancak ekranda ağırlıklı olarak siyasal gündem üzerine konuştuğum için, yazınsal süreci paylaşmak istediğim, hatta bir tür arınma olarak gördüğüm imza günümde, yazık ki yine siyasete girmek zorunda kaldım.

İnsanlarımızın üzerine sinen ölü toprağı, çaresizlik ve yenilmişlik duygusu, elinde başka araçlar olanlara karşı, belki de hak ettiklerinden öte ilgi göstermelerine neden oluyor. Bunu anlıyorum. Dahası hak veriyorum. Ülkemiz şaşırtıcı bir süreci yaşıyor. Üstelik büyük bir acımasızlıkla insanlarımız ölüyor. Tam da bu noktada, romandan, estetik kaygılardan söz etmek hafif bir uğraş gibi de görünebilir. Acaba gerçekten böyle mi?

Bir başka oturumda bunu tartışma olanağı bulduk. Erendiz Atasü, İnci Aral ve ben küreselleşme süreciyle başlayan yeni dünya düzeni içinde, romanın ve romancının yerini bulmaya çalıştık. İki deneyimli yazarın görüşlerinden oldukça faydalandım. Tüketime dayalı toplumsal yapının bizi nerelere taşıyacağı konusundaki endişeleri paylaştım. Dahası, roman kurgusunun, bu yeni düzen içinde yeniden sorgulanması gerektiğinde hemfikir olduk.

Bir süredir bu sorunları kuramsal düzeyde de temellendirmeye çalıştığım için, bilişim devrimiyle oluşacak yeni dünyada, romanın kaçınılmaz bir yapısal değişime gireceğini seziyordum. Bunun üzerine pek çok soru edinmiştim. Okurla bunları paylaştım. Katılımcı konuklarla etkili bir 1 saat yaşadık. Yaşadığımız toplumsal, siyasal gerginlik ortamında, yazarın, romancının konumunun ne olması gerektiğini anlamaya çalıştık. Güncelin sığılına sıkışmadan düşünmek, uzgörülü olmak, romancının ödeviydi.. . Bunu biliyorduk.

Konuşmacı olarak katıldığım bir diğer toplantı Melih Cevdet Anday üzerine olandı. Beni tanıyanlar bilir, söz konusu Anday olunca, benim için akan sular durur. Bu bilge ozan üzerine çok okumuş, çalışmış biri olarak, yüreğimin sesiyle konuştum. Tiyatro sahnesinden taşan Melih Cevdet oyunlarından söz açtım. Özellikle “Mikado’nun Çöpleri”nden... *İsa’nın Güncesi ve Gizli Emir* romanlarının yazın tarihimizdeki yerini saptamaya çalıştım. Özellikle 12 Mart öncesi yayımlanan *Gizli Emir*’in, günümüze denk geldiğini söyledim. Anday’m denemelerinden örnekler verdim.

Bugün, gazete köşelerinde cehaletle ve üç beş sözcüğe sıkışan dağarcıklarıyla yazmaya çalışanları görünce, Anday’ın *Cumhuriyet* gazetesindeki cuma denemelerini anmamak olanaklı mı? Günlük yazı yazmak, ille de bayağı olmayı gerektirir mi? Kuşkusuz büyük ustanın şiirinden de söz ettim. Bence bir dünya şairi olan Anday, Anadolu’nun güçlü kültür mirasını yannma almış, evrensel bir düşün yapısı kurmuş ve öyle yazmıştır şiirini. Onun şiiri duyguya değil, akla yakındır.

Katıldığım son toplantı, bu yıl adına konulan ödülü kazandığım Yunus Nadi üzerineydi. Aydınlanmanın bu yürekli savaşınsının felsefesinden, eseri olan *Cumhuriyet* gazetesinden ve ödülün öneminde söz ettik. Tahsin Yücel’le birlikteydik. Onun engin bilgisi, sağlam düşün yapısı, hem dinleyenleri, hem de beni etkiledi. Dil üzerine bizi düşündürdü Tahsin

I loca... Nihayetinde bir yazı adamı için “dil bilinci” zorunludur. Eğer bu duyarlılıktan yoksunsa kişi, onunla düşünsel, kurumsal bir yol almanız olanaklı değildir. Yazar dediğimiz kişi, ilkin kendi dilini bilir. Hele içinde bulunduğumuz günlerde, bir de Neo-Osmanlıcılık savunusunda olanlar var ki, onların kurdukları dünyaya kaptırırsak kendimizi, dilsiz kalacağız!

Diyeceğim, bu yıl, 26. Kitap Fuarı’nda çok konuştum. Sîzlerle paylaşmak istedim işittiklerimi, gördüklerimi, söylediklerimi.

Yüzyılın Ün Önemli Romancısı Kim?

Semih Gümüş, iyi niyetli bir girişimle, muhtemelen çıkardığı dergiye ilgi duyulmasını da sağlamak amacıyla, yazın yaşamımızın en önemli kırk romancısının kim olduğu yönünde bir soruşturma yaptı.

Sonuçları geçenlerde yayımlandı ve kıyamet koptu. Bu türden girişimlerin tamamen magazinел olduğunu bilerek, nihayetinde öznel bir değerlendirme olduğunu unutmadan, ben de bir çift söz etmek isterim.

İlkin, olumlu bir gözle ele alalım olayı. Kurak ve içerikten yoksun yazın ortamına bu yolla bile olsa ilgi uyandırmak önemli kuşkusuz. Koca gazeteler için içinde tartışma, hır gür oluncu magazin sayfalarını açıverdiler romancılara, eleştirmecilere. Burada bir yarar var mıdır, diye sorarsanız, pek anlamlı bir sonuca varılmasa bile, birileri ülkemizde romancılar olduğunun da farkına vardı diyebiliriz. Dikkat edilirse, yazarlarımız genellikle ya mahkeme kapılarında, ya siyasi söylemleriyle ya da siyasilerle olan ilişkilerindeki mesafe, mesafesizlik oranıyla gündeme gelmekteler. Bu kez de, “En büyük yazar kim?” gibi saçma bir soruyla gündeme geldiler ama olsun... Yine de yapıtlarını bilenler, onlar üzerine akıl yürütmekteler. Bu bir talih midir? Belki...

Sıklıkla yinelediğim üzere, ölçüt sorunu yazın yaşamımızın k-inel eksikliğidir. Üstelik bu tür bir soruşturmada ölçüt sorunu daha da büyüktür. Sözgelimi, henüz eser vermekte olan, yayıyan bir kişiyi değerlendirdiğimiz ölçüt ile aramızdan ayrılmış yazarlarımızı değerlendirme ölçütlerimiz arasında kaçınılmaz olarak fark vardır. Soruşturmaya yanıt veren kişilerin bu ölçütler hakkında mutlaka bilgi vermeleri ve tercihlerinin dayanaklarını açıklamaları gerekirdi. Nihayetinde bu soruşturmayı bir yazın dergisi yaptığına göre, bu ölçütleri de yayımlayarak yaşamımıza önemli bir estetik katkı yapmış olurdu. Neyse...

Oğuz Atay pek çoğumuz için farklı farklı gerekçelerle çok önemli bir yazar. Atay'a yaklaşırken nesnel olmamız olanaklı mı, bence tartışılır. Sözgelimi, Atay yaşarken, onunla ilgili bir değerlendirme yapılırsa, acaba kaç kişi önemli bir yazar olduğunu söyleyebilirdi. Uzun yıllar yayıncıların gözünden kaçmış, hatta yazınsal niteliği hakkında kuşku duyulmuş bir yazar, ülkenin toplumsal dönüşümü, siyasal açmazları karşısında bir mite döndü. Herkesin kendini yalnız, terk edilmiş, tutunamayan hissettiği bir dönemde, *Tutunamayanlar* bir kutsal kitap halini aldı. Atay adına dernekler, özel internet siteleri kuruldu. Yazarı aşan bir sorumluluk taşımaya başladı usta romancı. Çoğumuz Selim Işık'ı, Turgut Özben'i bir aile dostu gibi algıladık. Bu durum bir yazar için ulaşılması güç, ancak edebi olmayan bir konumdur.

Oğuz Atay yaşasaydı muhtemelen çok farklı ve önemli eserler verecekti. *Tutunamayanlar*'m çok önemli bir roman olmaktan öte; içtenlikle yazılmış, hatta belki de biraz uzun, ama bir ilk roman olmanın açmazlarını taşımasına karşın, döneminin ilerisinde bir arayış olduğu açıktır. Roman sanatı adına *Tehlikeli Oyunlar* çok daha yetkin bir romandır. Kurgusu, kişileri, sorunları ele alışı ve derinleşmesiyle, diyebilirim ki yazın tarihimizin köşe taşlarından biridir. Kısa ömrüne birkaç eser vermiş bu yazarı, yazdıklarından ötürü mü, üzgürlü olması nedeniyele

mi, yoksa “yaşasa daha neler yazacaktı” türünden bir kehanetle mi değerlendirdiğimiz çok önemlidir. Ben, hiç çekinmeden bu kırk yazarın en başına koyardım Oğuz Atayı’ ve gerekçemi şöyle açıklardım: “Gençliğimin serseri ve sisli yıllarında ona tutundum. Yaşım ilerledi, çağını kavrayan ve bireyi sorgulayan yaklaşımına hayranlık duydum. Biraz daha büyüdüm ve bu ülkenin aydın kişisinin ihanetini gördükçe, daha çok sarıldım Ataya. Eh bir romancı bundan daha fazla ne yapsın ki!” Bu ölçüt kişisel olurdu kuşkusuz...

Bir başka yazar da Adalet Ağaoğlu. Halen yaşıyor. Tanrı uzun ömür versin. Yazdıklarının, romancılığının ne denli önemli olduğunu bilirim bilmesine; ancak bazen yazar, davranışlarıyla yapıtlarına ihanet eder. Şimdi “Hangi Adalet?” sorusunu sormaya hakkımız yok mu? Çoğu zaman devrimci, kişilerle ufuk açıcı olmuş Ağaoğlu için bugün aynı duyarlılıkta, çizgide diyebilir miyiz? Geline noktada, sevgili Ağaoğlu romanlarıyla gönlüme kazınmışa da, bu büyük kırk romancı arasına koyarken içim acır...

Ağaoğlu’nun yaşı bu değerlendirmeye girmeye yeter yetmesine de, bazı romancılar var ki onların adlarının bu listede yer almasını erken buluyorum. Dille olan ilişkisi henüz tam olarak sağlanamamış, yazınsal kafa karışıklığı içinde savrulan, bir romanında bizi kendine hayran bırakıp diğerinde pes dedirten kimi romancılar için bu tür bir yargının erken olacağını düşünüyorum. Edebiyatın seçkin çıkar çevreleri oralarda da bir tür mafyatik bir konumlanmayla rol almakta sanki. Çok satanlar sıralamalarında üst sıralarda yer alan, doğum hatıratını roman diye ortaya koyan birini Leyla Erbil’le aynı sıralamaya koymak kimin aklına düşer? Düşmüş işte...

Bazı soruları sorabilmenin, kimi yanıtları da cesurca ortaya koymanın pek kolay olmadığı bir dünyadır, bizim yazın ortamımız. Görünen o ki, Yaşar Kemal bir tabu gibi ilk sıra da yerini almıştır. Ama kimse Yaşar Kemal’in “Bir destancı mı, yoksa

romancı mı?” olduğu sorusuna yüz vermemiştir, verememiştir. Yusuf Atılgan’ın öncü ve sarsıcı romancılığıyla çok daha önemli bir sırada olması gerekirdi, diye söylemek de kolay iş değil elbet. Çağdaş roman ölçüsünde bizim kaç romancımız olduğunu tahlil ederek bir sıralama yapmak olanaklı mı, gerekli mi, o da ayrı bir tartışma konusu...

Sıralamadaki yazarların çok büyük bir kısmına itirazım olmadığını söylemeliyim. Esas sorun da dışarıda kalanlar belki. Ancak her tür tasnifin bu türden açmazları olacaktır elbet. Üstelik sıralamanın bir önemi var mıdır ki, bunca fırtına kopmaktadır? On yıl sonra böyle bir soruşturma yapılsa, kimbilir nasıl bir sonuç çıkar? Fethi Naci’nin *Yüz Yılın 100 Türk Romanı* bu anlamda güzel bir başvuru kitabıdır. Nihayetinde bir eleştirmenin, edindiğı bilgi ve kuramsal evrenle bize sunar seçkisini. Orada herkesin toplamından ortalamaya vurularak edinilen bir vasat sonuç yoktur.

Yaptığı işin meşruiyetini arayan Semih Gümüş’e bir anımsatma yapmak gerek; “Nihayetinde eğlenceli bir oyunun komutanlığını yaptın sevgili Gümüş; bunu gereğinden fazla önemsemenin, hırçınlaşmanın anlamı var mı?”

İkinci Roman Niçin Yazılır?

Genç Bir Şaire Mektup'tu, "Otuz yaşından önce hiçbir şey yayımlatmayın" diye yazar Virginia Woolf. Genç yazarın/şairin, erken yaşayacağı bu deneyimle başa çıkmasının kolay olmayacağını öngörür. Okurla buluşan yapıtın, bir değerlendirmeye uğrayacağı, kimisi tarafından beğenileceğini, kimileri tarafından ağır eleştirileceğini bilir. Yazarın böyle bir durumda direnç göstermesinin güçlüğünden söz açar. Fikirleri özgürce dillendirmek, cesaretle yaratmak için otuzları beklemek gerekir!

Her tür genelleme, karşıt pek çok örnekle yanlışlanabilir. Otuzundan önce ürün vermiş, dünya yazın/sanat yaşamına büyük katkı yapmış yaratıcılardan söz açmak olasıdır. Ancak her çağın kendi koşullarıyla değerlendirilmesi gerekliliği, düşünsel olarak yetkinleşmenin, özgür kalmanın hayli güç olduğu dönemlerde daha da dikkatli olunması kaçınılmazdır. Öyleyse bugünün yazarı şu iki soruya yanıt vermelidir:

Niçin yazıyorum?

Niçin yayımlıyorum?

Büyük bir görsel şiddet içinde yaşayan kişinin, kendini yalnız, korku içinde ve dahası dilsiz hissetmesi olasıdır. Kendini doğru anlatma gereksinimi ruhu kemirir durur. Hele bir de çevrede olup biten her şey, tepeden yazgıcı bir el tarafından gelip dayatılıyorsa, kişi kendini daha küçük, daha tutsak ve en kötüsü,

büyük bir kurgunun yenilmiş kahramanı olarak bulur. Bu durumu fark edenlerin büyük kısmı, boyun eğmeyi, kendine küçük soluk alanları yaratmayı yeğler. Sunulan oyuncaklar bazıları için yeter!

Bir yaratıcının bu büyük kurguyu sezmemesi ve itiraz etmesi olası değildir. Çoğunlukla güçsüzlüğün ifadesi için kaleme, kâğıda sarılır yazar. Yazmanın kendisi başlı başına bir sevinçtir, terapidir. Önünüze çıkan güçlüklerle boğuşurken, farkında olmadan yaşamla tanışır, tartışır ve onunla başa çıkmanın yollarını bulursunuz...

Buraya kadar olup biten, bireyin kendisiyle ilgilidir. Bir başkasıyla etkileşim içinde olmaksızın girilen yazma eylemine yazarlık denir mi? Tartışılır. Oysa yazarlığın ürün vermekle bitmediğini, okurla kurulan ilişkiyle tamamlandığını bilmek gerekir. Her kurgusal yapının bir ucu eksik, açık kalır. Eğer okur burayı tamamlamak noktasında isteksiz olursa, yapıt tükenir. Üzerine söz söylenmemiş hiçbir ürün, sanatsal yaratı olamaz!

Yazarlar, sanatçılar yukarıda sözü edileni güdülerıyla, sezgileriyle bilir. Yazdıklarını yayımlamayı istemek, onu raflarda görme arzusu, bir kahvede biri tarafından okunduğunu gizlice izlemek yazar için zorunludur. Kendi büyük açmazında boğulmamak için yazan kişi, yapıtının tamamlanması için okura mahkûmdur. Aslında boynuna geçirilen ilmeği bilir de, ses çıkarmaz yazar!

Daha çocuk yaşta içinde gizlenmiş, o sinsî, fakat bir o kadar çekici kemirgeni fark eder yazar. Zihnine düşen notlar, davetsiz, gelip yerleşmiştir oraya. Yaşlı bir kadının derin çizgilerinden tutun, aksanlı bir kapıcının gülümsemesine; ilk aşka eşlik eden ürpertici bir yaz rüzgârından, ateşli bir hastalık gecesine; pek çok an, kazınır yazarın belleğine...

Bir sinema şeridi gibi canlıdır çoğu zaman gözünün önünde yaşam/yaşamlar... Nereden çıktığı belirsiz, bir dolu ayrıntı...

Söylenmek için hazır sözler, gelir boğazda düğümlenir. Ve ilk kitap, doğrusu ilk roman, bu boşalmayla birlikte doğar. Çoğu kez tüm bir yaşamı anlaman un/anlatmanın gayretidir. Bu doğum zorunludur.

Anlayacağınız bir varoluş içabası, benzersiz bir deneydir ilk roman!

Sanılanın tersine, ilk kitaplar hem yazar için, hem okur için kolaydır. Her an vazgeçebilirle talihini barındırır içinde. Nihayetinde bir hoşgörü ürünüdür. “Bu olmamış” diyenlere, “Eyvallah, biz de olmuş, diye yazmadık” diyebilir yazar!

İkinci roman öyle değildir., Bir tercihtir. Bir iddiadır, ilk romandan, hiçbir ders almadığının göstergesi, yaşamda kalmak için başka bir yol bulunmadığının imgesidir... Söylenmiş bir söz kalmamışçasına doygun, e;rgin bir ruhun, dirilerek, yeniden yaşamla karşılaşmasıdır. Artık kurgu zamanıdır. Yaşamın gerçeğinden öte, sanatın gerçeği için çırpınır yazar! Özür dilemek için geç kalınmıştır...

Tüm bunları bilerek, niçin yazılır ikinci roman?

İlk romanı denemek, tanımlamak, yayımlamak herkesin hakkıdır. Oysa ikinci roman yazarlar içindir. Hevesin, rastlantısal olanın yerini, beceri, imge, jfelsefe alır. En önemlisi, insan ancak bir kez daha romanla baş (etmeye kalkarsa kendini yazar gibi hisseder.

Yazarın elinde kalan tek silah içtenliği ve sözleridir!

“Bir romanın iyi bir roman olabilmesi için birinin yazmaya başlamadan önce onu yazmanın imkânsız olması gerekir” der Woolf... Etkileyici, doğru bir ölçüttür bu. Gerçek bir roman açığa çıkarılmak için bekler. Bunun olanaksız olduğunu bilmek iştahını azaltmaz yazarın!

Kurmaca işi, başka hiçbir işle karşılaştırılmaz bir karmaşıklıktır. Tam sorunu çözdüğünüzü, ilişkileri doğru kurduğunuzu, öykünün kendiliğinden akıp gittiğini sandığınız anda, içinizden yükselen itirazla irkilirssiniz...

Kendini kandırıldığını fark eden yazar, her şeyi, dünyayı yok etmek ister. Ssle örülü sözler, romanın gerçeğine uymayan kahramanlar, lezzetsiz biçem, önce romancıyı, eğer yaşam olanağı bulursa da, ardından okuru öldürür.

Aslında ikinci romanı yazmayı başaramayan yazar için güzel bir cenaze töreni gerekir. O hep heves edecek, kendini hep yazar sanacak, oysa çoktan unutulmuş olacaktır.

Kötü romanların yaşam hakkı zaten yoktur!

Görölmek. Gizlenmek Üstüne

N urdan Gürbilek *Mağdurun Dili* adlı kitabında Sartre'den bir aktarımında bulunuyor. *Afrika Şiiri Antolojisine* yazdığı önsözde Fransız okura seslenen yazar, "Görölmenin ne demek olduğunu sizin de hissetmenizi istiyorum. Çünkü beyaz insan üç bin yıldır görölmeden görme ayrıcalığına sahip" diye yazıyor.

Gizlenmek isteyen biri için açığa çıkmak, fark edilmek bir tür tecavüz gibidir. Kuşkusuz görölmenin, güç ve güçlüyle ilişkisi de açıktır. Diyeceğim, bir yazar, çoğu zaman görölmek istediğı ve buna cesareti olmadığı için yapıtım kaleme alır. Tuhafı; görme hakkının bir tür sömürü göstergesi olmasıdır.

Oyunculuğun garip bir iş olduğunu yakından bilirim. Karısının karşısında sus pus oturan bir adamın, sahnede yırtıcı, kışkırtıcı bir erkeğe dönüştüğüne hayretle tanık olmuşumdur. Kambur, çelimsiz bedenli, hatta biraz da yaşlanmış bir kadının sahnede dans edip, neşeli şarkılar söylediğini defalarca izlemiştir. Bir izleyen varsa ve eğer izlenmek isteyen birileri, oracıkta hemen oyun kurulur.

Sahne bir iktidar alanıdır elbet. Ancak sahiden sahnede yer alan kişi, belki oyuncu, belki de bir başkası, bu erkin farkında olarak mı oradadır, tartışılır. Karanlığın içine gömölü bakan, izleyen sanki çok daha konforlu konumdadır. Görölmeden görmek gibi!

Peki ama oyuncuyu sahneye taşıyan çılgınlığın, cesaretin kaynağı nedir?

İnternet kültürü, yeni bir yaşam bilgisi, becerisi ve sezgisi geliştirmemizi zorunlu kılıyor. Beyaz adamın, sorgusuz biçimde kendi dışındaki tüm halklara bakma hakkına sahip olması, adaletsizliğin en temel göstergesi. Bunu şimdi daha da ileri taşıyor ve gücünü bize, yani bakılana doğrudan dayatıyor. Uydu yoluyla hareketlerimizi takip ediyor, adresimizi açığa çıkarıyor ve büyük gözaltım, internet kanalıyla belgeliyor. Gizlenmek için bir yer kalmamış olması korkutucu!

Çoğu zaman fark edilmediği, kendini değersiz hissettiği anda yazmaya, oynamaya başlıyor kişi. Ya da bir başka önerme de ortaya koyabiliriz; belki de yaratı, ruhu temizlemeye, olmak istediğimiz gibi görünmeye olanak verdiği için yeğleniyor. Hem görülmek istenip, hem de gizlenmeye yazgılı olmanın karmaşık doğası burada saklı.

Yetenek, hem bir çarmıhtır, hem bir esaret. Özellikle yazar kişi için görülmek, endişe verici bir arzudur. Çoğu zaman aşağılanmayı ve hor görülmeyi kendi yaşamıyla deneyimleyen yazar, yapıtının görülmemesi halinde çılgına döner. Nurdan Gürbilek'ten ödünç alarak söyleyelim, görölme arzusuna eşlik eden hor görölme fikri giderek yapıtının temel izleği haline gelir.

Garip olan, bu görölme arzusunun doğurduğu “aşağı insan”, “yeraltı kişisi” gibi kavramlar, türlü ruh hallerini imlediğinden, okur için de hayli çekicidir. Esas olan, kudretsiz gibi duran kişinin iç hesaplaşması/çatışmasıyla çıkılan yolculuğun sonunda bir tür mucizeyle karşılaşılmasıdır.

Yazarın soyunarak ortaya çıktığı bu süreç, gözlerin ona döneceğini bilerek çıplaklaşmak, özgürleşmek yolunda bir soluktur. Bilerek ve isteyerek kişinin gözüne sokulan bu durum iktidara bir başkaldırıdır. Zorla bakılmaya karşılık, zorla görölme!

Batı, kendi kurgusu içinde geliştirdiği ast-üst ilişkisini, toplumsal ölçekte de sürekli hissettirir Doğu'ya. Dünya halklarını bir denek gibi gözler. Hareketleriyle alay eder, kimi zaman biçimlendirmek için dış müdahalelerde bulunur. Kendi görülmek istediği zamanların dışındaysa, fark edilmemek için tüm önlemleri alır.

Gizli örgütler, ajanlık etkinlikleri, koca kulaklı dinleme cihazları, hepsi bu anlayışın ürünüdür. Kendi halinde, yolunda giden doğal yaşamı, insanı itip kakmak, çekmek, kovalamak, tedirgin etmek ve en önemlisi yön vermek, bakmakla, görmekle, görülmekle ilintilidir.

Buna en doğal başkaldırı, kendiliğinden açığa çıkmak ve çıplaklıkla/yalınlıkla tedirgin etmektir. Kuşkusuz, yazarın tercihi bu yöndedir. Görülmek istediği için eser yayımlamaktadır. Kendi güçsüzlünden bir güç yaratma arzusudur bu. Ya da çaresizliğinin dramatik doğasına bir tür itiraz!

Dönüp dolaşıp bir başka sorunsala geliyor kişi. Yazarın/romancının özgürleşmek için çıktığı bu yolculukta, en zayıf halkaya, yine Gürbilek'ten ödünç alarak söyleyelim, efendilerin en arsızına tutsak oluyor yaratıcı! Yani okura...

Bu görülmeyen efendinin beklentilerini karşılamak, arzularına sezip yanıt vermek gibi korkunç bir yazgıyla karşılaşılıyor yazar. Ortaya konan ürünün satılık olması, elbet alıcıyı açığa çıkarıyor. Hem kendini gizleyen, hem de sürekli varlığını hissettiren ürkütücü bir efendi. Sürekli yerli halkları gözleyen Batı'yla, okur arasındaki benzerlik kışkırtıcı!

Yazarın, yazma işini kimin için yaptığı da ayrı bir muamama. Kafadaki okura mı, tezgâhtan kitabını almaya gelen müşteriye mi? Kendini asla göstermeyen, ama gücünü her fırsatta gösteren alıcı okura mı, yoksa meçhulde dolanan, romantik sevdalıya mı?

İzinsiz bakmanın ve farkına varmadan izlenmemin korkutucu yanı, mahrem olanın açığa çıkmasındaki utançtır. Bu utanç

çoğu zaman yersiz, nedensiz ve bakanın ahlaksızlığı karşısında cesurcadır.

Koca gözlü, dev kulaklıların dünyasında çoğu zaman gizlenmek olanaksız, görölme duygusu doyumsuzdur.

İçimizdeki sağır edici çığlık, tepemizdeki aynayla başa çıkamazken, bir diğerine katlanmak güçtür.

Kapı çalınıp, içeri paldır küldür adamlar girebilir.

Çok Tuhaf Şey Yaşamak!

Toprakları işgal altında bir yazar, hemen kaleminin özgürlüğüne sarılır.

Bir sabah, namlunun ucunda bulur bir toplum kendini. Puslu, korkulu günleri belgelemesini, insanlık hallerini öykülemesini bekler yazardan. Çoğunlukla bu acılı süreçte kafa bulandıran entelektüeller ile namuslu aydınların kapışması görülür. Yalnızlık ağır bir yük, bir çarmıh gibi omzundadır artık yazarın...

“Terörle yönetilen bir toplumda, hiçbir ifade ciddiye alınmaz. Hepsi güdümlü, zorlamadır ve bunları görmezlikten gelmek her dürüst kişinin görevidir.”

Telefonlar dinlenir, tuhaf kılıklı adamlar köşe başlarını tutar, büyük gözaltı başlamıştır. İşkence altında çözülenler görülür. Apar topar, sıcak yataklarından kaldırılanlar çoktur. Çocukların korkulu bakışları altında sürüklenerek götürülür insanlar... Onların “kim” olduğu önemli değildir. Birer sayı, örgüt üyesi, eylemci, düşünür, yazardır onlar... Her aydın, yazar, düşünür gibi muhaliftirler elbet.

Korku elle tutulur, gözle görülür bir hal almıştır. Kara bıyıklarının altında; pis, keskin dişlerini gıcırdatarak duyulur zindancının kahkahası. Bir büyük hapishanedir sokaklar ve fark edersiniz ki, oraya bahar gelmez, orada çiçekler açmaz, çocukların şenlikli çığlıkları duyulmaz. Karabasan bir örtü gibi serilir

üstüne insanın. Yazar, “Ne yapmalı?” diye sorar her gün kendize. Vicdanı, yer bitirir onu için için...

Herkes birbirine kuşkuyla bakar olmuştur. Her yüksek ses, sert çalman bir kapı, gece aniden çıkan fırtına bir işaret gibidir. Özgürlük üstüne düşünmek bile yasaktır sanki. Böyle bir havada soluk almak güç; böyle bir ortamda bir başına sokaklara düşmek, yeni bir ezgiyi dillendirmek olanaksızdır. Teslimiyet bir kez başlamışsa ardı gelecektir. Kelepçeli mahalleler vardır. İtaat öğüdünde bulunan anneler ve gelecek kaygısıyla büyütölmüş gençler...

“Yaşanacak bir tek hayatımız varsa eğer, onu hiç yaşamamış da olabiliriz, fark etmez.”

Çeşitli savlar öne sürölür; dosyalarca dava açılır; uzun sor-gulamalar sürer; gizli binaların bodrumlarında, silik bir ışığın gölgesinde ilerler dakikalar... Gün doğmaz gözaltında, işgal yü-reklerdedir artık. Kimseye kızmamak gerekir. Teslimiyet, korku, acı, itiraf hepsi insanlar içindir... Doğasında vardır ademoğ-lunun... Güçlü müdür yazar? Çoğu zaman korkusundandır cesareti... Korkuya tutsak düşmemek için kurar öyküyü, yaratır kahramanını...

ince bedeni yorgunluktan daha güçsüz görünen bir kahra-man yaratır ilkin. Kentin arka sokaklarında büyümüş, genç yaş-larda özgürlük telaşına düşmüş biridir. İşçilerin arasında dola-nır. Bir baltaya sap olmayı beceremez hiçbir zaman, işçi bir kı-zı sevmiştir. Kan ter içinde geçen sevişmelerde, kızın akimda ev-lilik, onun akimdaysa özgürlük vardır. Boğucu gelir yatak oda-sı. Sevdası gerçek, göçebeliği kaçınılmazdır. Gözyaşları bırakır geride...

Bir gün polisler gelir, sorarlar onu genç kızdan.

Ellerinde pankartlar, en hararetili devrimci türküleri söyler-ken görürüz aynı adamı. Bedeni daha da yorgun, avurtları çök-müş, elindeki yarım sigara bir türlü bitmemiştir. Eylem günü-dür, direnişin günü... Elleri nasırlı işçilerin az sonra sırtlarına

inecek olan copların acısını yüreğinde hissedecektir... Akşam kanlı, sızılı bir hastane odasında, yıllar önce sevdiği kızı düşüncedir. Her yerde işgal vardır...

Polisler gelir, bulur onu. Sorgu başlar...

Tek bir gün düzenli bir geliri olmamıştır. “Ne işin var lan bu işçilerin arasında?” sorusunun yanıtını bilmez. Binlerin, on binlerin arasında olmak, tiksinti duyulan ayaktakımı arasından geçerek bakabilmek gökyüzüne, çekmektedir onu. Ekmek kavgasının masum, saldırgan, hüznü, öfkeli, entrikalarla dolu ama bir o kadar da anlaşılır serüvenini sever... Tek bir lokma ekmek için kavga etmeye gücü yoktur ya...

Polis bir sevecendir, bir saldırgan... Yöntem aynıdır, kişiler farklı...

Bütün ömürler hem çok kısadır, hem çok uzun. Kişinin kendini çok önemli bulması safhğmdandır. Tek başına, üstelik itirazlarını söylemek için hevesi de kalmamışken, niçin bunca acıyı göğüslemeye kalkmıştır yaralı kahraman?

Yazarın surâtı asılır.

“Mezarlıklar, kendini beğenmişliğin taşa dönüşmüş haliydi. Ölüncü akıllanacaklarına, mezarlık sakinleri yaşadıkları zamankinden daha da ahmaklaşmalardı.”

Polis sirenleri çalıyor, sokaklar daha da tenhalaşıyor, garip kılıklı adamlar önemli hale geliyor, küfürler kesiliyor, direniş kırılıyor, teslim olma zamanı hızla yaklaşıyordur... Elinde kalem, bir fincan koyu kahveden medet uman uykusuz gözler ve her an çalınacakmış gibi duran koca gövdeli kapı her şeyi anlatmaya yeter miydi?

Yazar, kahramanının bu belirsizlik içinde kıvrınmasını izler bir süre. Dokunmak, umudunu körüklemek, el vermek için çırpınır durur. Çaresizdir. Hakkı yoktur kahramanının yazgısını dilediği yönde değiştirmeye. Kaç zamandır aklına düşen Kundera’nın sözlerini anımsar yeniden...

“Roman kişilerinin bir zamanlar gerçekten yaşamış oldukla-

rına okuyucuyu inandırmaya çalışmak yazar açısından anlamsız bir çabadır. Ana rahminden çıkmamıştır roman kişileri; şu ya da bu sözcüğün itici gücünden ya da temel bir durumdan doğmuştur.”

İncinmiş olduğunu fark eder. Kendi ülkesinde sürgün, tut-sak edilmiş insanları dilsizdir. Masa üstünde öylece durmaktadır kahramanı. Yansısı pencereden geri döner odanın içine. Soluk bir ışık, yalnızlığını imgeler durur öylece.

Sürgünlük yazarın içindedir aslında.

İşgal sürer gider.

Okur fark etsin ya da etmesin...

*Kafka'nın Çükü ya da
Ergen ekon Samğı Joseph K.*

Alan Bennett'in bir oyunudur "Kafka'nın Çükü". Kafka'yı bilenler için ayrı bir tat veren, bilmeyenler içinse, bambaşka bir tiyatro diline işaret eden bir güldürü. On yıla yakın bir zaman önce sahnelemek için çıkmıştım yola bu oyunu. Kafka düşkünlüğü, onun giz dolu dünyasını açığa çıkarma arzusu kaç zamandır büyüyordu içimde. Franz Kafka'yı tamamen bilmenin olanaksızlığıyla, yapıtları ile yaşamı arasındaki koşutluğu bulmanın bilmecemsi keyfi içinde kıvranıp duruyordum. Diyeceğim, Franz Kafka, hem yazdıklarında, hem de yaşadıklarında, okura açık bir kapı bırakmaktaydı. Garip değil mi, insanın yaşamını bir açık yapıt gibi yaşaması; araştırmacılara, okurlara sisli, giz dolu bir yolculuk önermesi?

Bilinen öyküdür, Franz Kafka yazdıklarının yakılmasını istemiştir. Belki önemsemez, kim bilir, belki de değerli bulmaz da ondan... Ancak anlaşılan o ki, yazdıklarına o denli kolay kıymış da değildir. Bildiğimiz, ölümünden önce bir bavul dolusu yazıyı (roman, mektup, günlük, öykü) yakılması için bıraktığıdır. Dostu, sırdaşı Max Brod, gün gelir Franz'a ihanet eder ve insanoglundu bir büyük hâzineye kavuşturur.

Kafka ve Brod arasındaki ilişkinin karmaşıklığı, yazarın izini sürmek isteyenlere çeşitli güçlükler çıkarır. Franz Kafka'nın

kimi yapıtlarım kaleme alırken, orta yerde sıkıldığı, yazmaktan vazgeçtiği biliniyor. Yarım kalan bir cümleyi devralan Brod, *bi-zim* için yapıtı tamamlıyor. Anlayacağınız, Kafka'nın yapıtlarının kaçta kaç Kafka'dır bilemiyoruz! Bir labirentin içine düşüyoruz...

“Kafka'mn Çükü”ne dönersek; (Bu söylemin sizi gülümsettiğini biliyorum, ancak yazmak, çoğu zaman anlaşılmayı/anlaşılmanmayı veya yan anlamları göze almaktır. Üstelik Kafka'ya da yakışır...) tam da bir yazar düşkünlüğünden kaynaklı bir arayışın sonunda elime geçmişti bu metin. Okurken büyük heyecan duyduğumu anımsıyorum. Düşlemimde türlü tasarımlar yapmış, farklı biçimlerde sahnelemiştim oyunu!

Franz Kafka ölümünden hemen önce söyleşiyor Brod'la. Ondandır söz vermesini istiyor, yapıtlarını yok etmesini. Elbet Max arkadaşına dileğini yerine getireceğini söylüyor. Sonra ani bir sıçramayla bugüne geliyoruz. Oyun bu ya, edebiyat düşünüy, orta gelirli bir İngiliz ailenin evinde, Franz hayranı bir karıkoca görüyoruz. Kapı çalmıyor ve içeri Max Brod giriyor. Konu konuyu açıyor ve Brod, Franz'ın arkadaşı olma şöhretiyle, alabildiğine ilgi uyandırıyor. Neredeyse yapıtların ortak olduğunu söylüyor. Güzel İngiliz hanımefendinin hayranlığını kazanıyor...

Eh Max gelir de, Franz eksik kalır mı? Kapı bir kez daha çalındığında bu kez ünlü yazarı görüyoruz sahnede. Halen kendini eski günlerde sanmaktadır Franz. Ev halkının hayranlık dolu sözlerini Max engeller. Ortada duran Kafka romanları çaktırmadan toplanır. Herkes ilgisiz davranmaya gayret eder Franz Kafka'ya. Ancak bu coşkulu, heyecanlı karşılaşma, sonunda gerçeği ortaya çıkarır. Max Brod ihanet etmiştir dostuna. O artık dünyanın en büyük yazarlarından biridir. Eserleri hemen tüm dillere çevrilmiş, hakkında akademik çalışmalar yapılmıştır. Franz, ihanetin şaşkınlığını üzerinden atamaz ama bir yandan da genç ve güzel hayranının ilgisinden hoşnuttur. Ancak kapı yine çalınır!

içeri kükreyerek giren kişi Hermann Kafka'dır. Yani Franz'ın babası. Öfkeli. Tarihçilerin, özellikle edebiyatçıların kendisine haksızlık ettiğini söylemektedir. Bir yandan güzel hanımefendiye de süzer. İnsanlık tarihi için asıl büyük ismin kendi olduğunu söyler. Oğlu için düzülen övgülere isyan eder ve tüm oyun boyunca oğlunu aşağılar da aşağılar... Zavallı Franz, yine ezilmekte, yalnızlaşmakta ve çaresiz, içine kapanmaktadır... Babası son büyük hamleyi de yapar: "Üstelik onun çükü de kü-i çüktür."

Oyunu burada bırakıp, yeni yayımlanan ve Franz'ın imzasını taşıyan *Babaya Mektup*'a dönelim. Silik, gösterişten uzak kişiliğiyle babasının yanında her zaman yenik kalan Franz, kendi iradesiyle aldığı bir evlilik kararma yükselen sert itirazlar üzerine kaleme alır mektubu. Babasına ulaşmamış bu mektup, sanki diğer kuşaklara yazılmış, başkaları tarafından okunacağı tahmin edilmiş gibidir. Tuhaf olan, kendini açığa çıkarmaktan çekinen yazarın, neredeyse bir üst perdeden ve çıplaklık arayışıyla bu mektubu yazmış olmasıdır.

Çelimsiz bedeniyle, güçsüz görünümlü ve hastalıklı Franz, babasına büyük bir hayranlık beslemekte, ancak bu duygu, gide-rek kindar, şiddet içeren bir öfkeye dönüşmektedir. Babasından söz ederken, "O dev adam" der. Franz'ın, tam da bu baskın beden karşısındaki ezikliği, tüm yaşamı boyunca sürer. Ruhsal bir sancıya dönüşür. Babası onu istemediği bir işi yapmaya itmiş, çocukluğunda haksız ve yıkıcı cezalar vererek terbiye etmeye çalışmış, nihayetinde evlilik arzusuna muhalefet etmiş ve tüm yaşamını ikisi arasında bir hesaplaşmaya taşıyan bir hale getirmiştir.

Bugün modern çağın büyük açmazları diye söz ettiğimiz her şey; iletişimsizlik, yabancılaşma, büyükyalnızlık, Franz'ın yazdıklarında çok erken dönemlerde yerini bulmuştur. Başyapıtlarının en güncel olanı *Dava* adlı romanıdır. Kahramanı Joseph K. bir gün kimsenin bilmediği, bilemeyeceği gerekçeden ötürü gözal-

tına alınır. Ardından bir büyük kentte, herkesin edindiği gibi, bir “dava” sahibi olur. Kentli, modern olmakla, bir davaya sahip olmak arasında sarsıcı bir ilişki vardır.

Baskın bir kişiliği olan babasının yanında, kendini var etme savaşı veren Franz, yazıya, kurmacaya sığınır. Seçtiği konular, kahramanlar ve ortam, içinde bulunduğu karanlık çağın tüm duyarlılıklarını taşır. Ötesi, baba ve devlet aygıtı arasında kurduğu tuhaf ilişki, bize “devlet baba” ve onun tokatlarım anımsatır.

Söz konusu Franz Kafka olunca, kişi daldan dala atlıyor. Bugün Çek Cumhuriyeti’nde turistik bir metaya dönüşen ve kapitalist toplumun bir imgesi, ikon halini alan Franz Kafka’nın düştüğü durumdan tutun da devlet aygıtı içinde kaybolan Joseph K.’ların yaratıcısı Franz Kafka’ya dek pek çok yerde karşımıza farklı biçimlerde çıkıyor Kafka!

Babasına nasıl seslendiğini görüp de, sizin Kafka’nız hangisi karar vermelisiniz.

“Bana bir kere bile gerçekten vurmadığın da doğru. Ama bağırman, yüzünün kızarması, pantolon askılarını telaşla çözmen, bunların iskemlenin sırtında hazır beklemesi benim için neredeyse daha da kötüydü. Sanki birinin asılması gibiydi, insan gerçekten asılırsa ölür ve her şey biter. Ama asılması için yapılan bütün hazırlıkları yaşamak zorunda bırakılır ve ancakilmek yüzünün önünde sallanırken affedildiğini öğrenirse, bütün hayatı boyunca bunun eziyetini çekebilir. Ayrıca senin açıkça gösterdiğin düşüncene göre dayacağı hak ettiğim, ama senin bağışlayıcılığın sonucu bundan ucu ucuna kurtulduğum bu pek çok olay sonucunda yine yalnızca büyük bir suçluluk bilinci birikiyordu. Sana karşı her bakımdan borçluydum.”

Var Olmak İçin Roman Perdesini Aralayalım...

İyi bir okur olmanın kendine has kuralları var mıdır? Bu soruya verilecek yanıt, kitaplarla ilişkiyi ne tür bir amaç için kurduğunuza göre değişir. Gündelik yaşamın hay huyu içinde hoşça vakit geçirmek isteyen biri için bir reçete gereksinimi yoktur. Biri çıkıp, “İyi bir okur olmanın nasıl bir reçetesi olur?” diye sorabilir. Kolaycı bir yanıt olması için; “İyi bir yapıtın ölçütlerini bilen kişi, aynı zamanda iyi bir okurdur” diyebiliriz. Yazarların türlü sorumlulukları oluyor da, okurların niçin olmasın?

Okurluğun bir uzmanlık işi olduğunu düşünenlerdenim. Görsel bir çağı yaşadığımız ortada. Ancak bu görsellik bombardımanı, beraberinde silik belleklere sahip olma açmazını da getiriyor. Herhangi bir bilgiyi hap biçimde çarçabuk öğrenip, aynı hızla unutuveriyoruz. Dahası, sadece o an işimize yarayan bilgiyle ilgileniyoruz. Düşünsel bir temel oluşturmak, yaşamı kavramak, insanı ve sorunlarını anlamak yönünde uğraşmak güç ve sıkıcı geliyor pek çok kişiye. Kitaplar da, bu tür okurlar için eğlencelik olmanın ötesine geçemiyor. Türlü cinayet senaryolarının kurulduğu romanlar, cinselliğin neredeyse sapkınlığa vardığı anlatılar, hiçbir dayanağı olmaksızın öte dünyadan bilgi verdiğini savlayan yapıtlar listelerde üst sıralara tırmanıyor. Okunduğu kadar hızla unutulup gidiyor hepsi. Bir çeşit çöplü-

ge dönüyor belleğimiz... Tuhaf, bu durumdan şikâyetçi olmak için bile iyi bir okur olmak gerek!

Milan Kundera, tüm bu kaygıları duyumsayan biri olarak, salt bir romancı kalmanın yeterli olmayacağını düşünmüş olmalı ki, roman sanatının gizini, büyüsunü ortaya koymak; hem de yazar ve okur olarak nereden gelinip, nereye yol alındığını bulmak için denemeler yazmış. İlk cildin adı **Roman Sanatı**. Adı üstünde romancılık için yazılmış denemelerden oluşuyor kitap. Okur için önemi nedir diye sormaya gerek yok kuşkusuz. Sıradan okurlar için sıra dışı bir çalışma bu. Suyun kaynağından başlıyor öyküye. Roman sanatının nerelerden hareketle var olduğunu, hangi yollardan geçerek şimdiki çok sesli ve etkili biçimine kavuştuğunu anlatıyor Kundera. Üstelik çoğu zaman yanıtlar vermek yerine sorular yöneltiyor kendine ve okura. Klasik müzik ve roman arasında kurduğu paralelliklerin etkileyici olduğunu söylemeliyim. Babası önemli bir müzisyen olan Kundera'nın yolunun, romancılıktan önce müzisyenlikten geçtiğini öğrenince okuma daha bir keyifli hal alıyor.

Burada durup, bundan yirmi sene önce dünyayı kasıp kavuran en önemli Kundera romanı **Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği** hakkında biraz söyleşmekte yarar var. Kundera'nın felsefe ile, roman sanatı arasında kurduğu ince ilişkiyi görmeksizin bu denemeleri anlamanın pek kolay olmadığına dikkat çekmeliyim. Prag'da başlayan, bir hekim ve sıradan bir kız arasındaki öykü, derinlemesine girdikçe meşhur Prag Baharı'nın ipuçlarını da içinde barındırmaktadır. SSCB'nin işgaliyle irkilen Çek halkı, önce nasıl bir tepki vereceğini bilememiş, ardından gelen tutuklamalar, sürgünler, acılı öykülerle trajik bir sürecin içinde buluvermiştir kendini. Nasıl bir toplumsal, siyasal bunalımın eşiğinde olduğunu görürüz bu küçük Avrupa ülkesi insanlarının. Roman sanatı birinci işlevini yerine getirmiştir. Ders vermeksizin tarihsel, toplumsal bir durumla karşı karşıya getirmiştir bizi.

Roman kahramanı Tomas, sağlıklı bir evlilik yapmış, bunun sonucu bir çocuk sahibi olmuş ve gelişen olaylarla hem eşini, hem çocuğunu, tüm ailesini terk etmiş, olasılıkla yalnızlığı yeğlemiş, mutluluğu türlü kadınların bedenlerinde arayan doyumsuz başarılı bir hekimdir. Diğer kahraman Tereza'yla bir taşra gezisinde karşılaşır. Bir anda kendinden yaşça hayli küçük bu kızla birlikte yaşarken bulur kendini. Ama farklı kadınlara duyduğu istençten hiç vazgeçmez.

Roman sanatı ikinci görevini de yerine getirmiştir. Bize sahi ci bir öykü sunmuş ve yakından bakmadığımızda asla fark edemeyeceğimiz insan hallerini derinlemesine aktarmıştır. Ayna bizi, bize büyüterek sunmaktadır...

Burada bir soluklanıp, Kundera'nın roman sanatı için yazdığı toplu denemelerden oluşan bir başka kitaba, *Perde*'ye yönelim. Yukarıda sözünü ettiğim kurgunun başlı başına kuramsal bir karşılığı olduğunu düşündürdü bana bu kitap. İlkin hiç düşünmediğim bir ayrıntıya dikkat çekmiş Kundera, büyük romancıların birbirlerini okuduklarına ve izlerini sürdüklerine kuşku yok elbet. Ancak sözgelimi Dostyevski'yi en iyi kavrayan yazarın Andre Gide olduğu düşününce insan "Hangi dil onları bir araya getirdi?" diye soruyor. Bir Fransız yazar, bir Rus yazarını derinden kavrayıp, açıklayabiliyor. Kundera'nın yanıtı hazır: Pek çok büyük romancı birbirlerini çevirilerden okumuş olmalarına karşın, aynı soydan geldiklerini kolaylıkla fark edebiliyorlar. .. Ciddiye alınması gereken bir saptama bu. Demek, sezgisel bir duyarlılık da söz konusu.

Çeklerin her açıdan sahip çıktıkları Franz Kafka'yı, bir Alman yazarı olarak sunuyor bize Kundera. Bence haklı bir gerekçeyle. O, Almanca yazıyordu! Üstelik eğer Almanca yazmasaydı ve yine aynı biçimde dostu Max Brod tarafından, öldükten sonra açığa çıkması için uğraşılmasaydı, hiç şansı olmazdı, diyor Kundera. Çek Cumhuriyeti küçük bir ülke ve Çekçe şanslı bir dil değil... Kıssadan hisse çıkarmak gerekir sanırım...

Tarihin akışı *Perde*'yi okurken yer değiştirebilir. Kundera'ya göre, bildiğimiz tarihin yönüyle, sanat tarihinin yönü aynı biçimde akmamaktadır. İnsanların tarih algısı ilerlemeye ilintilidir. Oysa sanatçılar, yazarlar arasındaki ilişki böyle değildir. Kafka'yı Flaubert'ten daha ileri olduğu için okumayız. Bir yazarın amacı, kendinden öncekinin önüne geçmek değil, ötekini göremediğini görmek ve insana dair yeni açıklamalara girişmektir. Demek Kafka'nın da Flaubert'e gereksinimi vardır ve ikisi de eşit önemlidir...

Roman Sanatı ve *Perde* bir bütün olarak algılanmalı ve öyle okunmalıdır. Başta *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği* olmak üzere, Milan Kundera'nın tüm romanları bu okumalara eşlik ederse, kendi içinde müthiş keyif veren bir yolculuk yaşanacaktır. Kaldığımız yere dönersek, roman sanatı en önemli işlevini de yerine getirecektir: Haz duyarak yaşamı kavramayı sağlayacaktır!

R üyük ölçekli bir süpermarketin kitap satış bölümünün iJ önünden geçerken üst üste yığılmış Victor Hugo’nun *Sefiller’ini*, Dostoyevski’nin *Suç ve Cezasını*, Tolstoy’un *Savaş ve Barış’ı* görünce irkildim. Daha pek çok klasik yapıt boynu bükük biçimde alıcı bekliyordu. Üstelik raflar değildi, bulundukları yer. Koca göbek biçiminde yapılmış; kiminde ucuz don gömlek bulunan, kiminde çeşitli temizlik malzemesi konulmuş, kiminde üzerinde “Günün Fırsatı” yazan en ucuz ürünlerle yan yana duruyorlardı. Üç beş meraklı gelip şöyle bir bakıyor, ardından hafif bir iteleme hareketiyle aldıkları yere savuruyordu dünya klasiklerini. Üstelik adını duymadığım bir dolu yayınevinin, muhtemelen özensiz çeviri ve kötü baskılarıyla paketlenmişti bu romanlar. Yani insanlık tarihine yön veren, biçim veren; okuyan insanı dönüştürüp, geliştiren; kitap kurtlarına her okuyuşta ayrı bir haz veren insanlık tarihinin bu ortak mirası kitaplar... Süpermarket ve kitaplar... Üst üste...

Romancılar toplumun vicdanı, aynası olmuştur her dönem. Kimsenin bundan kuşkusu kalmadı artık. Siyasal iktidarlar, gelecekte haber veren ya da içinde bulundukları dönemin kirliliğini, acısını, yazmanın ve kurgunun gücüyle birleştiren bu insanlardan pek hoşlanmasalar da göz ucuyla bakıverirler daima onlara. Kimi zaman ıslah etmek isterler romancıları. Kafası bozulduğunda büyük çılgınlıklar atabilen bu kişilerin, birileri tarafından

Büyük ölçekli bir süpermarketin kitap satış bölümünün önünden geçerken üst üste yığılmış Victor Hugo'nun *Sefillerini*, Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza* 'smı, Tolstoy'un *Savaş ve Barış'ını* görünce irkildim. Daha pek çok klasik yapıt boynu bükük biçimde alıcı bekliyordu. Üstelik raflar değildi, bulundukları yer. Koca göbek biçiminde yapılmış; kiminde ucuz don gömlek bulunan, kiminde çeşitli temizlik malzemesi konulmuş, kiminde üzerinde “Günün Fırsatı” yazan en ucuz ürünlerle yan yana duruyorlardı. Üç beş meraklı gelip şöyle bir bakıyor, ardından hafif bir iteleme hareketiyle aldıkları yere savuruyordu dünyaya klasiklerini. Üstelik adını duymadığım bir dolu yayınevinin, muhtemelen özensiz çeviri ve kötü baskılarıyla paketlenmişti bu romanlar. Yani insanlık tarihine yön veren, biçim veren; okuyan insanı dönüştürüp, geliştiren; kitap kurtlarına her okuyuşta ayrı bir haz veren insanlık tarihinin bu ortak mirası kitaplar... Süpermarket ve kitaplar... Üst üste...

Romancılar toplumun vicdanı, aynası olmuştur her dönem. Kimsenin bundan kuşkusu kalmadı artık. Siyasal iktidarlar, gelecekte haber veren ya da içinde bulundukları dönemin kirini, acısını, yazmanın ve kurgunun gücüyle birleştiren bu insanlardan pek hoşlanmasalar da göz ucuyla bakıverirler daima onlara. Kimi zaman ıslah etmek isterler romancıları. Kafası bozulduğunda büyük çılgınlıklar atabilen bu kişilerin, birileri tarafından

ciddiye alınması halinde büyük toplumsal sonuçlar doğacağını kestirmektedirler artık. Türlü biçimde çoğu zaman çatışmaya dayanan ilişkiler kurulur yazarlar/romancılar ve siyasiler arasında. En gelişkin eleştirel tahammüle sahip iktidar sahibi bile, yazarın kalemini kendisi için oynatmasını ister. Dahası, eğer şu yazar denen “melun kişiler” olmasa ülkeyi daha rahat idare edeceklerini düşünürler. Ama olmaz. Yazarsız bir dünya bir türlü olmaz. Çünkü bir öykü anlatma arzusu, bir drama izleme isteği, anlayacağınız oynama duygusu, coşkusu bir türlü yitmez insanoğlunun gönlünde.

Yakın tarihimiz büyük acılarla dolu.

Sivas olaylarına dönüp baktığınızda, ülkenin aydınlanması yön veren şair, yazar, düşünürlerin açıktan bir irtica kalkışması karşısında ne durumda kaldıklarını, nasıl can verdiklerini anımsarsınız. Nedir olan? Aydın, yazar kişinin ateşle imtihanı mı? Çok kültürlü olmanın, çok dinli olmanın bir arada yaşama bilincinin, hele bizim gibi bir coğrafyada, yani Anadolu’da ne denli önemli olduğunu dile getirmeye gerek olmaması gerekir aslında. Bu topraklara ayak basanların, ayrışma gibi duran farklılıkları, tam da bir arada olma nedenleridir. Bunu göremeyen gözlere Haşan Hüseyin’in dizelerini söylemek gerekir;

*kanadık toprak olduk
çekildik bayrak olduk
döküldük yaprak olduk
geldik bugüne
ekmeği bol eyledik
acıyı bal eyledik
sıratı yol eyledik
geldik bugüne
ekilir ekin geliriz
ezilir un geliriz
bir gider bin geliriz*

pacak ama bu yıkıntının altında yine korunmasız yaşlılar, güçsüzler, sakatlar, düşkünler kalacak!

Önümüzdeki günlerde cumhurbaşkanlığı köşkünde Adalet Ağaoğlu, Hilmi Yavuz, Doğan Hızlan, Selim İleri, Elif Şafak ağırılanacak. Devletin başından davet alan bu yazarların kimi, Cumhuriyet okullarında yetişti, kimi Cumhuriyet'in öğretisinden yaralanarak düşünsel iklimini yansıtabileceği bir ortamda yazarak geldi bugünlere. Nihayetinde her yazarın kaleminin ucunda, dünyanın neresinde olursa olsun katledilmiş olan meslektaşlarının sorumluluğu vardır. Kan, gözyaşıyla yıkansa da o leke vicdanlarımızdan silinmez. Bunu da en iyi yazarlar bilir!

Her davete icabet etmek gerekmez.

Adım başı bir satıcının tanıtım yaptığı süpermarketin zengin görünümlü, geniş koridorlarında ilerliyorum. Bir yerlerden sucuk kokusu yükseliyor, öte yanda taze sıkımlı, türlü meyve karışımından yapılmış bir sıvı sunuluyor konuklara, bin bir çeşit dondurulmuş ürünün yer aldığı soğutucuya bakıyorum... Büyüklü, küçüklü ev aletleri; her bütçeye uygun pantolon, ceket; sayısız bisküvi, çikolata çeşitleri; derken etler, balıklar, tavuklar.. . Hızla çalışan yazarkasalar, vardiyasını bile değiştirmeye zaman bulamayan kasiyerin bakışları... Uçuşan kredi kartları, taksitler, taksitler, taksitler...

Raflardan ortalığa saçılmış Hugo, Dostoyevski, Balzac ve diğerleri...

Yazlar, Yazarlar, Seçimler *Üstüne...*

Fethi Naci'nin anılarını geç okudum. *Dünya Bir Gölge*lik bir eksik kitap gibi geldi bana. Eleştirmecinin, yazı, dava adamının diğer yazdıklarını bilenlere “Daha söyleyecek çok şeyi var ama, sanki yazmaya üşenmiş” dedirtecek bir kitap. Aradığımı bulamadım doğrusu. Ama satır aralarında öyle ayrıntılar gizli ki, kimileri üstüne düşündüm. Ağırlıklı olarak usta yazarın yazlık yörelerle ilgili gözlemleri dikkatimi çekti. Şimdi ünlenmiş, kalabalıktan soluk alınamayacak pek çok yazlık beldeye, henüz kimseler ayak basmamışken gitmiş Fethi Naci. Marmara Adası, Cunda, Mazıköy, Bodrum, Bozcaada, Gökçeada ve Giresun... Ben de neredeyse on beş yıldır yaz tatillerini Datça'da geçiren biri olarak düşündüm; yazlar, yazarlar, kitaplar ne tür bir ilişkinin içindedir...

Yazar kişi yaz aylarını bir dinlenme olarak algılamaz gibi gelir bana. Tersine daha yoğun çalışılan bir süreçtir yaşanan. Sessizlik arayışı buradan gelir. Kışları sürekli yinelenen kimi işler vardır, insanın peşini bırakmaz. Yaz bir başka olanak sunar kişiye. Yazmak, güncel olandan; sıradan, olağan kaygılardan kopturmayı gerektirir. Bu yüzdendir, kimselerin elinin ulaşamayacağı; sessizliğin, biraz da doğanın kendini sunduğu yerlere, bir tür kaçma duygusuyla koşar adım gider kurgu yazarı. Özellikle bu

ayrımı yapıyorum. Gazeteci milleti nerede olsa yazısını kaleme alır, gittiği yeri de kendine benzetir. Bir romancı için bu olanaklı değildir. Yazmak, romancı için bir alışverıştır. Nerede yazdığı, kimlerin yüzünü gördüğü, ne tür konuşmalar yaptığı derinden etkiler romancıyı. Fethi Naci bir romancı değilse de, romancıdan daha çok roman düşünen bir eleştirmecidir. Yazdığı koca kitapların içinin yazlık yerlerde, yazlık uğraşların içinden geçerek ortaya çıktığı görünüyor. İyi bir içkici olduğu da belli. Neredeyse anılara sinmiş, keyifle içilen rakının anason kokusu...

Çocukluğunun Giresun'unu anlatırken bir tür iç hesaplaşma yaşadığını da görüyorsunuz. Yıllar sonra yeniden gittiği o şehir, artık yeşil yerine betonlarla örülüdür ve koca yazar gücenir bu değişime... Yoksul bir ailenin türlü güçlüklerle kendini bina etmiş bir çocuğudur Fethi Naci. Sıklıkla dile getirir bu yoksulluktan yarattığı adamın serüvenini. Doğrusu bir gururlanma seziliyor bu yüksek perdeden dile gelen öykünün ayrıntılarında. Bir köy çocuğunun, yazgısına boyun eğmeden, yazı sevdasının itkisiyle çıktığı yolun, buralara varması, yani Türk yazın yaşamına yön veren bir bilen olması mutlu eder Fethi Naci'yi. Haksız sayılmaz. Dönemin tüm aydın, yazar, şair takımı solcudur. Hepsinin başı polisle derttedir. O bölümler içli geldi bana. Bugün kimisinin adı bile anılmıyor...

Tekrar dönüp bakmak gerek sanırım Türkiye İşçi Partisi (TİP) hareketine. 1961 Anayasası'nın yarattığı özgürlük ortamının, toplumun tüm kesimlerine nasıl bir canlılık, düşünsel gelişim sağladığı ortada. Elbet dünyada esen eşitlikçi, özgürlükçü, adalet arayan insanların çığlıkları bizim coğrafyamızdan da işitiliyordu. Buralarda o çığlığın yankısı çok güçlü oldu. Umulmadık bir gelişmedir TİP'in başarısı, siyasal yaşamımız üzerindeki etkisi. Fethi Naci sıkı bir siyasal dava adamıdır. TİP'in programının yazımında etkindir. Hatta üst düzeyde, yönetim kadrosunda da yer almıştır. Tatsızlıklar olur, ayrı-

lir. Yıllar sonra, benzer bir arzuyla kurulan ÖDP'den, yaşı çok ileri olmasına karşın, milletvekili adayı olur. Heyecanlanır, alır valizini eline Giresun'a gider. Sokaktaki insana meramını anlatır. Kahve toplantıları düzenler, bildiri dağıtır. Yokluğa, yoksulluğa alışıktır. Diğer parti adaylarının çığırtkanlığına karşın içtenliğini koyar ortaya. Çocuklar gibi şendir. Halkı için, kendi insanı için çabalamaktadır. İnsanların kardeşçe yaşadığı, eşit bir toplum özlemini duyumsar yüreğinde. Beklentisi olmadığı ortadadır. Bu kirli siyasal ortama, aydınlık bir sayfa açmak için savaşmak bile güzeldir nasılsa... Bugünkü seçim sürecinde kararsız seçmen için bir ölçüttür bu. Yüreğini, içtenliğini, kavgasını, sevdasını koyan birine, tüm kaygılardan sıyrılıp, oy vermek... Ne güzel, insan olduğumuzu duyumsatır bize, karamsarlığımızı dağıtır... Hapislik aydınımızın yazgısında vardır. Memet Fuat, Şükran Kurdakul, Enver Aytekin, Yaşar Kemal ve elbet Mehmet Ali Aybar... Eli kalem tutan, eşitlik, adalet isteyen insanımızı içeri tıkmak! Pes doğrusu...

22 Mart 1983'te *Cevdet Bey ve Oğulları'm* Fethi Naci için imzalar Orhan Pamuk. "Kayınpederim ve romanın eski dostu" diye yazar. Ünlü eleştirmecinin bu romanı çok sevdiğini bilmeyen yoktur. En sevdiği romanları sıralamayı seven Fethi Naci, çekinmeden en değer verdiklerinin arasına koyar *Cevdet Bey ve Oğulları'm*. Ekler; "Sanmayın ki kayınpeder torpilidir bu" diye. Aslında Giresun'da bir karpuzcunun oğlu olan Fethi Naci'nin, bir İstanbul soylusu olan Pamuk ailesinin çocuklarına yol vermesi başlı başına bir roman konusudur. Üstelik Orhan Pamuk'a zor geldiği de ortada. Eğer kayınpeder ünlü eleştirmeciye tanımasa, belki de bu süreç hiç gerçekleşmeyecek ya da çok daha uzun zaman alacaktı. Pamuk'un ilk yapıtlarını seven Fethi Naci; *Kara Kitap*, *Yeni Hayat* için aynı şeyleri söylemez. *Benim Adım Kırmızı'yı* yarıda bıraktığını söyler. İlginç bir anı, Fethi Naci ve Pamuk'un karşılaşmalarıdır...

"Orhan'ı, ilkin, Kâzım Türegün'ün evinde gördüm. Kâzım,

..

bizimle birlikte Orhan'ı ve Aylin'i (Kâzım'm kızı) akşam yemeğine davet etmişti. Orhan tedirgin görünüyordu, söze katılmıyordu. Bu tedirginliği yok etmek için Orhan'a, 'Senin kayınpe-derin tüccardır, hem de büyük tüccar, senin iş âlemine girmeni isterse sakın gireyim deme! Romancılığın güme gider. Zamanla roman yazarak da geçinebileceğini görecekteldir. (Doğrusu bu kadarını ben de düşünemezdim.) Yeter ki sen romanı bırakma.' Orhan'ın yüzü birden değişiverdi, artık tatlı tatlı gülümsüyordu, benimle rahat konuşmaya başlamıştı."

Bir tür mahcubiyet... içe kapanık, alıngan, korkulu bir ruh hali; akimdan geçenleri dile getirememenin tedirginliği; yoğun bir yalnızlık ve romancılık... Bir arada düşünülmesi güç değil. Ya da sırtım sıvazlayan bir adama sorgulamaksızın, ölesiye güvenmek; artık iştahla ve bir çağlayan gibi akarak öykülerini ona anlatmak; sağalan yalnızlığın kanlı, canlı bir dostluğa dönüşmesi... Bunlar da bir yazar için duyumsanması güç olmayan duygular. Fethi Naci itirafı; "Bu kadarını düşünemezdim!" Yüreklendirdiği adamın ününü mü, çok satmasını mı, uluslararası olmasını mı? Nobel almasını demeyeceğim! Aklıma düşen, bu ne denli yüreklendirici bir örnektir. Ama niçin her şey hızla kirlenir de yüreğimiz kuşkuyla sızlar?

Niçin bu anı üzerine düşünmekten alamadım kendimi?

Arkadaşı Oğuz'la Gedikpaşa'da bir pansiyon tutar Fethi Naci. Okumak için geldiği İstanbul'da barınması gereklidir. Soğuktur. Lise son sınıfta Baudelaire'nin *Les fleurs du mal* adlı kitabını alabilmek için paltosunu satmıştır. Giysileriyle uyudukları bu bekâr evinde ısınmak için arkadaşı Şemsettin'in halini fark etmesi gerekir. Ödünç aldığı bir palto soğuktan korur genç adamı. Kitap edinmek için, palto satmak!

İşte bütün mesele bu!

Yazarın iği Üstüne

Dir türlü tahammül edemediğim dayatmadır, edebiyatın eğlencelik bir uğraş gibi algılatılması okura... Bunun hangi şer odakları tarafından kurgulanıp yavaş yavaş meşru bir zemine oturtulmaya çalışıldığını gayet iyi biliyorum. Edebiyatın büyük, etkili bir güç olduğunu bilenler, piyasa ekonomisine tutsak edilmiş bir kitap dünyası yaratarak, yazarların sesini kesmeyi başarmışlardır... Ama, şimdilik... Edebiyatın doğası, yazarın tamamen bir eğlencelik oyuncağa dönmesine, boş zamanları değerlendirmek için ürünler veren bir soytarı gibi durmasına engeldir. Sizin bugün “bak bu güzel kitap, bu da iyi yazar” biçiminde bombardıman altında kalarak, ezildiğiniz pazarlama medyası sanıldığı kadar güçlü değil aslında!

İşin başına dönmekte yarar var. Bizim gibi kısa bir demokrasi geçmişi olan toplumlarda, yazar çizer takımının ne denli önemli olduğunu bilmem söylemeye gerek var mı? Sabahattin Ali, Nâzım Hikmet, Orhan Kemal, Kemal Tahir, Aziz Nesin, Cevdet Kudret, Fakir Baykurt diye başlayabileceğim ve sayfalarca sürecek yazar adlarının yan yana gelmesinin altında çok önemli bir neden vardır. Bu kişiler, edebiyatı toplumsal bir dönüşüm sağlamak için önemli zemin olarak görmüşler; hakça bölüşen, eşitlikçi, özgür bir toplum yaratmanın yolunun yazınsal yaratıdan, yani şiirden, romandan, öyküden, denemeden geçtiğini erkenden fark etmişler ve bıkmadan yazmışlardır. Elbette bu yazı adamları

kalemi ellerine aldıkları zaman evrensel estetik ölçütünü bilerek atmışlardır tüm adımlarını. Yazdıkları has şiir, derinlikli öykü, incelikli roman olmuştur. Yapıtlarını salt siyasi bir eksen kurmak için silah olarak kullanmamışlardır. Tersine, yazdıklarıyla estetik bir ölçü oluşturup toplumun güzellik duygusunun oluşmasında, beğenisinin incelmesinde, düşünsel zeminin güçlenmesinde önemli rol üstlenmişlerdir. Üstelik tüm bunları yaparken peşlerine düşen polisten, ağır hapisane yaşamından kaçmamışlardır. Üstlerine giydirilmeye çalışılan “vatan haini” damgasına katlanmış, ama bir zaman sonra uluslarının öncü kişileri oldukları açığa çıkarak, kendi insanının sesi olmaya başarmışlardır. Has edebiyatın üstü örtülmeye çalışılabilir, ancak onu yok etmek olanaksızdır...

“Tüm bunları niçin anlatıyorsun bize?” diye sorabilirsiniz. Nedenini söyleyeyim: Bir süredir kitap tanıtım yazıları okuyorum dergilerde. Eskiden “eleştiri” diye bir edebi tür vardı. Onu bulabilmek kaygısıyla dolanıyordum dergiler arasında. Ancak görüyorum ki bir Nurullah Ataç, Fethi Naci yok... Yani hem okurun güven duyacağı, hem yazarın beslenip, titreyip kendine geleceği yetkin bir merci yok.

Tanıtım adı altında üçüncü sınıf aşk meşk romanları bir başyapıt gibi sunuluyor okura. Dahası her eline kalem alanın bir Dostoyevski olduğuna inanmamız bekleniyor bizden. Kurulmuş olan içtenlik ve yetkinlikten uzak, abuk sabuk sapkın öyküler, sanki içinde bizim göremediğimiz bir giz, bir anlam varmış gibi kakalanıyor... Ahlaksız küreselleşme sürecinin uyduruk misyonerleri önce gizliden gizliye, şimdi açıktan açığa yeteneksizliği baş tacı ederek kirletiyorlar düşünsel, edebi ortamı.

Tek ölçü ilginç öyküler kurmak ve satmak olunca da iş halloluyor. “Yazar” dediğimiz kişiden artık yukarda saydığım isimlerin gördüğü işlev, yaptıkları iş anlaşılmıyor. Aksine sıradan dizi oyuncularının şiir diye yutturulmaya çalışılan rezil duygu dökümleri; zengin kimi ev hanımlarının sade suya tirit kokuş-

muş aşk, seks öyküleri; seçkin(!) Osmanlı soylularının tiksindirici hikâyelerinden geçilmiyor ortalık... Birbirine benzeyen ve iyi bir okuru çıldırtabilecek bu rezil ortamı besleyen, hep aynı gerekçe oluyor: “Ama bu çok satıyor, halk bunu istiyor!” Bu gerekçe ikna edici olabilir mi?

Milliyetçiliğin alıp başını gittiği bu süreçte hep aynı soru takılıyor aklıma: Ey milletini bunca sevdiğini savlayan sizler, bir ulusun en önemli ve birleştirici özelliği, simgesi olan diliniz, yani Türkçeniz böyle itilip kakılıp, orasından burasında çekiştirilir, içine edilirken niçin sessiz kalıyorsunuz? Hani siz yurtseversiniz ya, peki dilinizin bu en güzel, duru yazarlarını okumak yerine, içinde neredeyse Türkçe sözcük bulunmayan acayip kitapları niçin okuyorsunuz? Niçin sesiniz çıkmıyor Anadolu insanının gerçek öyküsünü yazan Sait Faik’lerin, Haldun Taner’lerin yok edilmesine; Türk şiirinin gözbebeği Oktay Rifat’ın, Melih Cevdet’in, Edip Cansever’in soluğunun kesilmesine; Oğuz Atay yokmuş gibi davrananlara? Yusuf Atılgan’ı raflara tutsak etmeye çalışanlara karşı niçin sus pus vaziyettesiniz? Artık Oktay Akbal yok kitabevlerinin raflarında, farkında mısınız?

Peki ya denemecilerin kökünün kurutulduğunu bilmez misiniz? Nermi Uygur’dan, Salâh Birsell’den kimse söz etmiyor artık! Yeteneksiz gazete yazarlarının deneme diye yutturdıkları şeyin, utanmaz bir kandırmaca olduğunu bilmez misiniz? Nasıl başa çıkacaksınız dilinizi, edebiyatınızı elinizden almaya çalışan baskıcı, sömürgeci anlayışla? Bu işlerin Allah korkusuyla halledilmeyeceğini, akim, bilincin varlığına gereksinim olduğunu niçin anlamazsınız?

Ataol Behramoğlu, Oya Baydar ve ben, üniversitede yapılan bir söyleşi için bir araya geldik. Konumuz “Türkiye’de aydın olmak ve ‘öteki’ kim?”di. Elbet bir yazar sorumluluğu taşıyan ustalar, birleştirici bir üslupla kimseyi ötekileştirmeden konuşmalar yaptılar. Kimin merkezde olduğunun belli olmadığı bir dünyada, kendi gibi olmayanı reddetme anlayışını eleştirdik. Kaygan zemi-

nin kendini merkezde sanan kişiyi kısa sürede değişen koşullarla “ötekileştirebileceğinden” söz açtık. Kadınların, azınlıkların, aydınların kolaylıkla “öteki” olabileceği bir dünyada, ülkede yaşadığımızın altını çizdik. Oya Baydar çok özenli bulduğum konuşmasında, azınlıkları gözbebeği gibi algılamamız gerektiğinden, onların neredeyse üç beş kişi kaldıklarından, hal böyle olunca da büyük kalabalığı oluşturanların daha dikkatli, koruyucu olması gerekliliğinden söz açtı. Altı çizilen, bu topraklardaki yurttaşların bir arada yaşama kültürüne zarar gelmemesi fikriydi. Bir öğrenci sorular bölümünde Oya Baydar’a; “Siz yabancıların sorunlarıyla ilgileneneceğinize kendi insanınızın açlık, işsizlik sorununa niçin kafa yormuyorsunuz?” diye sordu. Beynimden vurulmuşu döndüm!

“Yabancı” dediği insan Hrant Dink’in simgelediği, Türkiye’de yaşayan azınlıklar mıydı? Biz onların yabancı değil, aksine bizim gibi bir Türk yurttaşı olduğunu anlamamış mıydık hâlâ? Biz kendi insanımız için konuşmuyor muyduk yoksa? Bu incitici ötekileştirmeyle nasıl başa çıkacak toplumumuz? Alın işte Malatya cinayetini...

Gerçek yazar, toplumunun tüm yaralarını iyileştirmeye çalışır. Kimi zaman kendini yalnız hissetse de, düş kırıklıkları yaşasa da, hatta toplum tarafından ötekileştirilip, mahkûm edilse de vazgeçmez bu uğraşından. Aziz Nesin kendi insanı tarafından yakılmaya çalışılmış ama yurtseverlikten vazgeçmeden, bu ülkeyi ve insanını ldmseye şikâyet etmeden, bu topraklarda gözlerini kapamıştır.

Anlayana sivrisinek saz...

Onurlu Olmak ya da Olmamak

Ayдынlanma ve ayдын üstüne pek çok şey dillendirildi bu güne dek. Kuşkusuz insanlık tarihinin en önemli düşünsel devrimlerinden biridir bu süreç. Kişinin Tanrı'yla ve Tanrı fikriyle olan ilişkisinin yeniden düzenlendiği, bilimsel bilginin oluştuğu ve sonuçta iktidarın gökten yere indiği bir dönemden söz ediyorum. Kuşkusuz her iman eden gibi, aklın baş tacı edildiği bu süreci tek boyutlu kavrayıp, akli Tanrısallaştıranlar, kutsallaştıranlar da oldu. Bu tutum, bugün kimi postmodernler için bulunmaz bir fırsata dönüştü ve saldırgan eleştirilere maruz kaldı aydınlanmacılar.

Modernizmin öğretisi ve ekonomi-politiği, yaşamı olduğu gibi açıklamaya yetmedi. Tersine kapitalizmin gelişmesine, serpilmesine katkı yaptı. Frankfurt Okulu'nun düşünürleri Adorno, Horkheimer, Benjamin olup biteni erken zamanda sezerek sert ve zihin açıcı eleştiriler yaptılar. Hatta bugünlerde kimilerinin bilip, bilmeden sıklıkla kullandığı "akıl tutulması" deyi mi de, o dönemin bir kitap adıdır.

Bu düşünürlerin işaret ettiği temel sorun şuydu: Tanrı'ya iman etmeye kötü diyen aydınlanmacılar, giderek akli tanrısallaştırmaya başlamışlardı. Dolayısıyla akıldışı olanı, gözlem talihine sahip olmayanı reddediyorlar, yok sayıyorlardı. Oysa

insan, karmaşık bir varlık ve bu varlığın ruhsal boyutu, elle tutulmayan, gözle görülmeyenle olan ilişkisi kavranmadığı zaman eksik kalmaktaydı. Hal böyle olunca da, aydınlanma süreci bir tür gericilik gibi sunulmaya başlandı.

Bu eleştiriler büyük ölçüde haklıdır. Ancak unutulmaması gereken şudur; aydınlanma devri denilen süreç başlı başına bir ahlak anlayışı geliştirmiştir. Dahası, insanlığın tarihinden süzülüp gelen değerler üzerinde, özellikle estetik alanında bir ölçüt ortaya koymuştur.

Kişi kendi yapıp etmelerini değerlendirirken bu ölçütler yaşamını nasıl biçimlendirmiş, bir de ona bakmalıdır. Diyeceğim, bugün eğer sosyal devletten, evrensel hukuktan, insan haklarından söz edebiliyorsak, tüm bunların ayağının nereye bastığını da bilmek durumundayız.

Kimilerinin küfrettiği “aydm”lar tam da bu sürecin kavramları üzerinden doğmuş ve dünyaya yön vermişlerdir. Hâlâ üç-beş iyi romandan, doğru dürüst tiyatro oyunundan, kimi kurallar içinde dönüşmüş toplumsal yaşamdan söz açabiliyorsak, bu sürecin yaşamımıza doğrudan etkisindendir. Dahası, eğer bugün sosyalizm (Marksizm) diye bir felsefe, ideoloji varsa, bu sürecin yarattığı tartışma ortamına iyiden bakmak gerekir. Aydın dediğimiz kişinin, bir okuryazar olduğunu; bilgiyi, bilgeliği ve daha iyi bir dünyayı aradığını unutmamalıyız.

Cumhuriyet kuşkusuz bir aydınlanma projesidir. Bu yapının tüm olumlu/olumsuz yanlarını içinde barındırır. Kimilerinin dediği gibi yanlış kurulmamıştır. Belki eksik, onarılmaya muhtaç olabilir. Hatta sürekli bir değişimle, bir başka toplumsal yapıyı öneren, başka bir paylaşımı, sosyalist bir dünyayı kuracak hale de getirilebilir. Ama tüm bunların olması için, modernist bir açılıma, yani aydınlamaya gereksinim olduğu açıktır. Bugün daha iyi bir cumhuriyet isteyenlerin yapmaktan kaçındığı; ilericilik-gericilik tartışmasının da, sanılanın aksine tam da zamanıdır.

Sartre *Aydınlar Üzerine*'yi yazarken tüm bu sorunları tartışmış, bu aydın kişiyi, biraz da peygamberimsi bir yetki ve sorumlulukla donatmıştır. Ama aydın için en önemli değerlendirmesi ortadadır:

“(Aydın) her türlü iktidara karşı çıkmak -kitle partileriyle ifade edilen politik iktidar ve işçi sınıfı örgütü de dahil- kitlelerin koştugu hedeflerin bekçisi olmak; hedef, aslında araçların birliği olarak tanımlandığına göre, onun bu araçları, izlenen hedefleri saptıranlar hariç, etkili amaç için her yol geçerlidir ilkesine göre irdelemelidir.”

Gelelim ana fikre; bizim coğrafyamızda eli kalem tutanlara her zaman değer verilir, hürmet edilir. Osmanlı “Münevverinden, Cumhuriyet “Aydın”ına uzanan süreç, tam da yukarıda sözünü ettiğim toplumsal, düşünsel döneme denk düşer. Toplum, bu kişileri dövse de, sövse de, içeri tıksa da er ya da geç tarihsel değerine uygun bir sıfat verir. Adı üstünde: “Aydın”...

Eğer bir toplumun yazarı, çizeri, düşünürü pusulasını şaşırırsa, orada ince bir ayardan söz edilemez. İçinde bulunduğu süreç, iktidarların yanı başında bitiveren; özgürlük kavramını, tutsak simgelerle (türban) savunmaya çalışan bir tür post-modern okuryazarın sesinin çok çıktığı bir süreçtir. Kafa karışıklığı, bir entelektüel için kaçınılmazdır elbet. Yeni ve iyi sorular edinmek için, bu düşünsel karmaşaya gereksinim vardır. Ancak vicdani pusula şaşarsa, orada yaşam belirtisi kalmaz.

Türkiye'nin konuk ülke olduğu Frankfurt Kitap Fuarı üzerine yapılan tartışmalar, tam da bu düzlem üzerinde gerçekleşmektedir. Ülkemizi küresel-İslamcı bir hükümet, tarih boyu yazarı, çizeri tutsak eden, Madımak'ı müze yapmaya cesaret edemeyen, yazarların üzerine saldıran (Latife Tekin olayı), bestecilere sansür uygulayan (Fazıl Say-Metin Altıok Oratoryosu) bir anlayış temsil etmektedir.

Düzenleme heyeti üyeleri, bu anlayışın yazar, düşünür, sanatçıları pazarlamak için garnitür olduklarının farkında değil midir? Kötüsü, eğer kafaları hâlâ yerindeyse, devrimcilik diye, bu işbirliğini mi anlamaktadırlar?

Yazarlar, aydınlar kimi zaman söyledikleri/söylemedikleriyle tarihe not düşerler. Kimi zaman katıldıkları/katılmadıkları toplantılarla iz bırakırlar. Gün, Aziz Nesin'in, Sabahattin Ali'nin, Nâzım Hikmet'in, Orhan Kemal'in izinde olanlar ile diğerleri arasındaki kavganın günüdür.

Gün, onurlu olmak ya da olmamak kararının verildiği gündür.

Duyurulur.

Orhan Kemal\ Nâzım Hikmet ve Mahpusluk

Kaç zamandır kendini yalnız ve hüznü bulur Orhan Kemal JLv Bursa Cezaevi'nde. Sevdiği dostları vardır elbet. Şiire meraklı olanlarıyla koyu söyleşileri de olur. Yine de bir yanı eksiktir işte. Sayılı gündür, geçer diye düşünür ama, sızısı derinden etkiler onu.

Bir gün, bir haber heyecanlandırır Orhan Kemal'i. Nâzım Hikmet geliyor, diye duyar. Hapishaneyi baştan sona, koşarak, çılgık çılgığa ayağa kaldırır. Şöhreti büyüktür Nâzım'm. Kimileri eskiden tanır onu, birlikte mahpus arkadaşlığı etmişlikleri vardır.

Sorar soruşturur Orhan Kemal. Çocuksu bir merak. Heyecanla Nâzım hakkında, nasıl biri olduğu yönünde, araştırmaya koyulur iyiden. Şiirleri ezberindedir. Ona hayrandır. Kendi şiirlerini ona okumak için dayanılmaz bir istek duyar Orhan Kemal. Ürker, böyle büyük bir şaire çiziktirdiklerini göstermenin ayıp olacağını düşünür. Yine de bir fırsat bulup, paylaşmak ister. Bakalım Nâzım onunla dostluk etmek isteyecek midir? İkircikli duygularla başa çıkmak güçtür...

Nâzım'la aynı yerde yatmış olanlardan biri; "Rahatsız edilmekten hoşlanmaz" der. Anlaşılan büyük şairin kibirli bir yanı da vardır. Olsun. Büyük adamların yalnızlığa, düşünme-

ye gereksinimi vardır. Haklıdır elbet. Çocuksu, sevecen bakışlı, alçakgönüllü, bir yanı hınzır ve yüreği insan sevgisiyle dolu Nâzım gelir sonunda. Hapishane ahalisinde derin bir saygı gözlenir. Müdür, gardiyanlar da tembihlidir sanki. Tuhaf, devletin tehlikeli bulduğunu, mahkûmlar saygın görür. Okumuş adama gösterilen ilgi şaşırtıcıdır. Bir de, mahpusların edebiyata düşkünlüğü. .. Özellikle şiire...

Tanışmanın ardından yer gösterilir Nâzım'a. Tedirgindir. Usulca yanaşır Orhan Kemal'e. Yalnız kalmaktan hoşlanmadığını söyler, eğer o da isterse, birlikte kalabilirler mi, diye sorar. Meşhur biriyle karşılaşmanın iç daraltan, korkutucu havası dağılmıştır bile. Orhan Kemal ve Nâzım Hikmet mahpus arkadaşlığına, kardeşliğine koyulurlar. O gece Nâzım'ın şu sözü yankılanır Orhan Kemal'in kulaklarında ve cezaevinin duvarlarında:

“Hayal bile edemezsiniz nasıl nefret ederim yalnızlıktan... Bir tek satır yazamam, çıldırırım...”

Ona şiirlerini gösterir Orhan Kemal. Korktuğu başına gelir. Süslü püslü, abartılı ve kötüsü, kalabalık imgelemli şiirlerinden ötürü paylar onu Nâzım. Neden halkın diline, güncel yaşama bakmıyorsun, diye ekler. Orhan Kemal hem güvenmiş, hem gururu kırılmış biçimde siner.

Nâzım inatçıdır. “Sizde iyi bir hamur var. Birlikte çalışalım ister misiniz?” diye sorar. Bursa Cezaevi bu soruyla, yazın yaşamımızın en ilginç ve soylu birlikteliklerinden birine tanıklık eder.

Bir yanda babasının işlerinden ötürü, çocukluğun önemli kısmını Beyrut'ta geçirmiş, eğitimini yarıda bırakmış, çırçır işçiliği, dokumacılık, ambar memurluğu yapmış, şiire hevesli, emekçi Orhan Kemal vardır; öte yanda ünlü bir ressam annenin oğlu, seçkin çevrelerde bulunmuş, yabancı dil bilen, sosyalizm militanı olmuş, ünlü şair, yazar Nâzım Hikmet!

İkisi de özgürlük, sanat ve emek peşindedir.

İkisini de devlet kara deftere almıştır.

Mahpusturlar...

Nâzım, yüreğindeki insan sevgisi ve yaşama sevincini her yana hissettirir. Yoksulların çalışması, mahpuslukta geçimlerini sağlamaları için dokuma tezgâhları kurdurur. Hesap işlerinde başarılıdır.

Anadolu'nun türlü insanına mekân olan cezaevinde, *Memleketinden İnsan Manzaralarının* pek çok tipi yatmaktadır. Ziyaret günleri bir başkadır elbet. O günlerde şenliklidir tutsaklar. Nâzım, Piraye geleceği günlerde, bir gece önceden hazırlanır. Tıraş olur, gömleğini, kazağını hazırlar, belli ki düş kurar. Hele ki bayram günleri...

Bir şairi ve romancıyı özgürlüğünden yoksun bıraktığınız zaman, ne türden bir duygu halinde olacağını, nasıl ürünler vereceğini, ne tür yürek çarpıntısıyla, acıyla kıvranacağını bilemezsiniz elbet. Ancak sezmek olanaklıdır. Yıllar sonra, anılar kaleme alınınca, o acı, elle tutulacak denli yakınınızdadır...

Nâzım Hikmet, Orhan Kemal'in şiirden hevesini kesmesini sağlayarak, bir büyük romancı, bir büyük emekçi dostu, yazar kazandırmıştır. Bu garip usta-çırak ilişkisi, alçakgönüllü Orhan Kemal'in kaleminden yazılmış, bugün pek rastlayamayacağımız bir yüce gönüllükle bize dek ulaşmıştır.

Mahpusluk zordur elbet. Ama bir romancının kaleminde başkadır da...

"... Hele dışarıda gökyüzü kurşun ağırlığında olduğu, lapa lapa kar yağdığı, yahut taş duvarlar arasında bir kat daha çıplaklaşan soğuk günlerin sürüp gittiği zamanlar... Sağa bak duvar, sola bak duvar, ilerin pencere, pencereden dışarıda savru lan karlar, kar yoksa aynı dağ parçası, aynı gökyüzü veya aynı sırtlar... Kurşuni bir ağırlık halinde sabah başlar, kurşuni ağırlık halinde öğle olur, kurşuni ağırlıkla akşam... Derinden derine, hapishanenin soğuk ve çıplak duvarlarında akisler bırakan gardiyan düdüklerinin hapishanenin uğultulu gecesine sert çiz-

giler çizdiği, koğuş demirlerinin çekildiği, koğuş kapılarının dışarıdan kilitlendiği saatlere kadar...”

Nâzım Hikmet çok çalışkandır. Tüm gün şiir düşünür, resim yapar. Annesinin ziyaretlerinde sanat kuramı üzerine, toplumcu sanat üzerine hararetle tartışır. Sadece sanat işlerinde çalışkan değildir Nâzım.

Bir gün marangozhanede bir kutu işler. Kutuyu alır eline, gurur duyar eseriyle. Neredeyse bu işte usta olduğunu savlar. Oysa bu bir tür oyundur. Kendini her zaman şiir çırağı olarak gören Nâzım, günlük işlerdeki başarılarla, el işçiliğiyle övünür. Bu da bir imgedir aslında; yaşam sevincinin, üretmenin ve insan olmanın...

Nâzım, Orhan Kemal’in şiirlerini sevmemiş olsa da, bir tanesi yüreğime dokunur benim. Nâzım için yazmıştır. Onun çocuksu halleri, çocuk yüreği için...

*Kırk yaşında çember çevirebilmek,
Sabun balonları üfleyebilmek havaya.
Kilerden reçel çalmak,
Gizli deliklerden gözetlemek komşu kızını!*

*Pırl pırl bir gümüş tatlı kaşığında
kırmızı gül reçelidir, çocukluk.
Kırk yaşında çember çevirebilmek,
Sabun balonları üfleyebilmek havaya!*

*Sevebilmek dünyayı ve insanları,
Sevebilmek, her şeye rağmen
Sevebilmek, sevebilmek...
Sabun balonları üfleyebilmek havaya!*

Bir Romancı

7 *oprâgmm öesîdır*

Ahmet Abdülcevat Bey Mısır'da yüksek gelirli bir tacirdir. Çevresinde dürüstlüğüyle tanınır. Ailesine düşkünlüğüyle de... Dindar bir adamdır. Allah'a imanı tamdır. Muhafazakâr bir yaşam sürer. Karısı Emine, yaşamı boyunca sokağa bir kez bile çıkmamıştır neredeyse. Sokaklar kötülükle doludur. Ahmet Abdülcevat'ın bunu göze alması olası değildir. Sokaklar erkekler içindir.

Birinci eşinden bir oğlu, Emine'den de dört çocuğu olmuştur. Çocuklarının yüzüne gülmez, onlara dokunmaz, sevgi sözlerini unutmuş gibidir. Kadın ve çocuklar, Ahmet Abdülcevat'tan Tanrı'dan korkar gibi çekinirler. Bir yandan kutsal bir saygı duyarlar ama derinden bir korku büyür içlerinde...

Kahire'nin giz dolu sokakları erkekler içindir dedik; elbet bu erkekler salt ibadet ve işlerine gitmek için kullanmazlar bu kaldırımları, caddeleri...

Neredeyse bütün varlıklı adamlar ikili bir yaşam sürerler Kahire'de. Geceleri şarkıcıların evleri dolup taşar. Şarap içer, def çalar, şarkı söylerler. Garip bir ikiliktir bu; gece ve gündüzün farkı kadar büyür adamların kimliklerindeki ayrım... Ahmet Abdülcevat geceyi şarkıcı Zennube'nin kollarında tamamlar, gün ağarırken gelir ancak evine.

Bu böyle sürer... Romancı bize tüm bir kenti tanıtır. Ardından tüm bir ülkeyi, dahası koca bir Arap âlemi hakkında fikrimiz olur. İmanın, ibadetin bu toplumda nasıl algılandığını öğreniriz.

Kadının bu toplumdaki yerini kavrarız, dahası modernleşmeyle, direnenler arasında kalanları görürüz. Yetmez; sürekli ahlak üstüne düşünmemizi ister bizden romancı.

Büyük oğul Yasin, babasının izinden gider. Şehvet düşkünüdür, ikili yaşam sürmek ister. Ancak baskıcı babanın deneyimi onda yoktur. Evlilikle birlikte bu sorunu aşacağım umar. Büyük hayal kırıklığına döner evlilik yaşamı. Ahlaksızca bir saldırıyla tecavüz etmek ister hizmetçisine. Yakalanır. Karısı evi terk eder.

Ama tuhaftır; evi terk eden kadının ahlakı tutumu sorgulanır da, Yasin'inki görmezden gelinir...

Ayşe ve Hatice... Gelinlik çağında iki kız... Biri güzel, diğeri o kadar değil. Koca beklerler. Yüzlerini hiç görmedikleri adamlarla evlenmek için sıradadırlar. Üstelik bunu bir rütbe ve itibar sayarlar. Evlilik, bir kadının tercih edilmesi onurudur. Ruhlarından ne türden fırtınalar kopar, biz okurlar biliriz de; Kahire'deki hiçbir baba ciddiye almaz duygularını. Bir de evlat vermeleri gerekir elbet.

Fehmi... Hukuk okumaktadır. Toprakları İngilizlerce işgal edilmiş bir halkın sızısını duyar yüreğinde. Dürüst bir çocuktur. Sokaklarındaki İngiliz askerlerinin varlığı onu çıldırtır. Giderek yükselen bağımsızlık arzusu, onu da etkisi altına alır. Açıkta, savaşıma gücü yetmez. Bir yanı korkar, gizlice bildiri dağıtır. Bağımsızlık üstüne işittikleri heyecanını diri tutar. Ne zaman ki bağımsızlığın öncüleri, işgalcilerle sürgüne gönderilir; isyan eder. Sokak çatışmaları artar.

Önde olmasa da, Fehmi de teşkilatın içindedir. Önderlerini kaybetmiş öğrenciler, hukukun ayaklar altına alındığı bir ülkede hukuk okumayı reddeder.

Anne kaygılıdır; oğullarını iyi yetiştirmiştir elbet. Ancak etraf kötüdür işte. Şu sokaklarda bağırıp çağıranlar huzursuzluk çıkarmasalar gül gibi geçinip giderler İngilizlerle. Üstelik onların bir zararını da görmemişlerdir.

Ahmet Bey; her ne kadar bağımsızlıkçıları destekliyorsa da, kendi oğullarının bu işlerden uzak durmasını ister. Evet, ülke meseleleri önemlidir, ancak oğullarının canı daha önemlidir. Üstelik yiyip, içip âleme devam etmek ister. Düzenin bozulmasında ürker.

Hepsi; “Allah büyüktür, her şey Allah’tan diye” diye düşünür rahatlar için için...

Gün gelir, evden çıkamaz hale gelirler. Sokaklarından İngilizler karargâh kurar. Hemen burunlarının dibinde bulurlar silahın ürküten soğuşunu. Yetmez; bir gece sarhoş eve dönerken, sokakta çevirir askerler Ahmet Beyi. Sabaha dek kazma sallatırlar. Utanır, alçalmış hisseder kendini.

İşgalciden dost olmayacağını anlar...

Diyeceğim; Kahire sokaklarından yaşamlar görür, tüm ayrıntılarıyla kavrarız insanları.

Fehmi, kalles bir İngiliz saldırısında can verir. Ama kulaklarım onunkininkin söyleri duru hâlâ:

“Yaşasam da ölsem de fark etmez. İnanç ölümden, ölüm alçaklıktan güçlüdür.”

Edward Said’in “Ulusunun ruhu, Arap romanının babası” dediği Necip Mahfuz’un ünlü *Kahire Üçlemesi’nin* ilk kitabı *Saray Gezisi...*

1988 Nobel Ödülü sahibi Mahfuz. Düşündüm o toprakların sesini bize duyurduğu için vermiş olabilirler mi bu ödülü?

Kendi toprağının sesini uzaklara ve gelecek kuşaklara duyurmayacaksa, yüreğinde bu kaygı yoksa, bir yazar niçin yazar?

Mısır’ın serüveni hakkında ne çok şey biliyorum. İnsanın ruhundaki ayrıntıları, kadınlarının bakışlarını, çocuklarının sesle-

rinin, dansözlerinin oyunlarını, sevişmelerini, özgürlük sevdalarını, ihanetlerini, tutkularını, ikiyezlülüklerini, yalnızlıklarını ve ötesini...

Roman niçin yazılır, niçin okunur, tekrar düşündüm.

Anladım.

Enver Aysever, televizyon ekranlarından sorduğu “aykırı soruları”, büyüteç tuttuğu “ayrıntılar” bu kitabında yazıya döküyor ve okurlarıyla paylaşıyor...

Aysever, kültür, yaşam ve siyasetin arka sokaklarında keşfettiği “Ayrıntıdaki Şeytan”ı edebiyatçı gözüyle yansıtıyor...

“Her gün şehit cenazelerinin geldiği, kentlerin göbeğine canlı bombaların savrulduğu, bir evladı askerde, diğeri dağda olan anaların yaşadığı bir coğrafyaya düşünsel yolla barış gelir mi sorusu yanlış, haksız olacaktır.

Toplumlar önce aydınların uzlaşmasıyla birbirini tanır ve anlar. Elinizde dayanak alacağınız toplumsal bir tasarım yoksa, üzerinde konuşacağınız ve kitlelere anlatacağınız bir sözünüz de yok demektir. ”

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-1311-6

9 789751 413116

12,50.-TL